T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSTANBUL PEKSİMET EMİNLİĞİNE AİT TEVZİ‘ DEFTERLERİ’NİN ANALİZ VE DEĞERLENDİRİLMESİ (1627-1829)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Murat AYVAZ

Danışman: Doç. Dr. Samettin BAŞOL

TOKAT-2024

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Samettin BAŞOL danışmanlığında hazırlamış olduğum "İstanbul Peksimet Eminliğine Ait Tevzi' Defterlerinin Analiz ve Değerlendirilmesi (1627-1829)" adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımı kabul edeceğimi beyan ederim.

15/10/2024

Murat AYVAZ

ÖNSÖZ

Devletler, bekalarını ve gelecekteki politikalarını sürdürebilmek için her zaman güçlü bir orduya ihtiyaç duymuştur. Bu amaçla, ordularını olabildiğince güçlü tutma yollarını arayan devletler, çeşitli çalışmalar yürütmüşlerdir. Ordusunu daima güçlü tutma çabasında olan devletlerden biri de Osmanlı Devleti idi. Osmanlı Devleti'nin yüzyıllar boyunca süren politikalarının başarılı olmasında ordu yapısının büyük payı vardı. Ordu, hem devletin bekasını tehdit eden unsurlara karşı kullanılmış hem de devletin ileriye yönelik hedeflerine hizmet etmiştir. Bu hizmetlerin sürdürülebilmesi için ordunun güçlü bir yapıya sahip olması gerekmekteydi. Dolayısıyla Osmanlı Devleti ordusunu güçlü tutabilmek için birçok faaliyette bulunmuştur. Ordunun güçlü tutulması adına Osmanlı Devleti tarafından yapılan faaliyetlerden en önemlilerinden biri, ordunun iâşesini eksiksiz ve kusursuz bir şekilde sağlamaktı. Ordunun iâşesi, devletin önemli mesai konularından biri olmuştur. Osmanlı Devleti, ordunun iâşesi konusunda birçok çalışma yürütmüşse de bu çalışmada, iâşe konusundaki en önemli gıda maddelerinden biri olan peksimet ön planda ele alınmıştır. Peksimetin devlet için önemli olmasının sebebi, uzun süre bozulmadan saklanabilmesiydi. Diğer ekmek ve unlu mamuller çabuk bozulan gıdalar olduğu için, devlet seferler esnasında, özellikle de donanmada kullanılmak üzere peksimete ciddi önem vermiştir. Bu öneme binaen, donanma ve kara ordusu için peksimet hazırlama işini daha düzenli ve disiplinli bir şekilde takip edebilmek adına Peksimet Eminliği adında bir kurum oluşturulmuştur. Zikredilen kurum, peksimet imalatıyla ilgili icra ettiği işleri kayıt altına aldığı bir defter meydana getirmiştir. Bu çalışmanın da esas konusunu bu defterler, yani Peksimet Eminliği Defterleri verilerinin analiz ve değerlendirilmesi oluşturmuştur.

Murat AYVAZ

Tokat-2024

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın her safhasında, anlayışı, sabrı, bilgi ve birikimiyle destek sağlayan, bu süreçte zamanını benden esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Samettin BAŞOL'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Arşiv vesikalarının okunmasında ve tezin sistematik yapısı hakkında verdiği tavsiye ve önerileriyle yol gösteren Prof. Dr. Ali AÇIKEL'e, konu hakkında görüşlerini bildirmesi ile tez sürecine yardımcı olan Prof. Dr. Alpaslan DEMİR'e, çalışmanın gidişatında görüş ve önerileriyle katkıda bulunan Dr. Öğr. Üyesi Edip UZUNDAL'a, yine arşiv vesikalarının okunmasında yardımcı olan Öğr. Gör. Ümit Baki ERDEM'e, tez çalışmasının tüm sürecinde yardımlarıyla sürece ciddi anlamda katkıda bulunan Kadriye TURAN'a ve bütün çalışma boyunca süreci takip edip, fikir ve yardımlarıyla büyük destek sağlayan Gökhan OĞUR'a teşekkür ederim. Ayrıca, arşiv vesikalarına ulaşılması hususunda yardımcı olan T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı çalışanlarına da teşekkür etmek isterim.

Son olarak, maddi ve manevi anlamda benden hiçbir şekilde desteklerini esirgemeyen babam Celal AYVAZ'a ve annem Şerife AYVAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

İstanbul Peksimet Eminliğine Ait Tevzi‘ Defterlerinin Analiz ve Değerlendirilmesi (1627-1829)

Ayvaz, Murat

Yüksek Lisans, Tarih Bilim Dalı Tez Danışmanı: Doç. Dr. Samettin BAŞOL

Ekim 2024, xiii + 164 sayfa

Bu çalışmada 1627-1829 yılları arasını kapsayan İstanbul Peksimet Eminliğine ait tevzi defterlerinin analiz ve değerlendirilmesi konuları ele alınmıştır.

Çalışma giriş, üç ana bölüm, sonuç ve ekler bölümlerinden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde çalışmanın amacı, konunun önemi, kapsam ve sınırlılıklar ile materyal ve yöntem detaylıca açıklanmıştır. Devamında ise ordu ve donanmanın iâşesi kapsamında yer alan peksimet konusu ile ilgili olarak çalışmada da faydalanılan kimi araştırmalar literatür özetinde değerlendirilmiştir. İlk bölümde, Osmanlı Devleti’nde peksimet ve peksimetçilik konuları, devletin politikaları gereğince her açısından incelenmiştir. İkinci bölümde, peksimet imalinde kullanılan ham maddeler ve masraf kalemleri üzerinde durulmuş, buğday, un ve odun gibi temel bileşenler ve bunların üretimini sağlayan peksimethanelerin peksimet üretimindeki etkinliği işlenmiştir.

Son bölüm olan üçüncü bölüm, imal edilen peksimetin dağıtılması ve nakil işlemlerini kapsamaktadır. Burada peksimetin donanma, askerler, kaleler ve müttefik devletlere dağıtımı ile gemi ve kara yolu ile nakliyesi detaylandırılmıştır. Çalışmanın genel değerlendirme ve sonuç kısmı ile birlikte, ekler bölümünde konuyla ilgili tablolar ve belgeler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: (Osmanlı Devleti, Peksimet Eminliği, Peksimet Tevzi‘ Defterleri, İaşe, Peksimet)

ABSTRACT

Analysis and Evaluation of the Tevzi‘ Books of the Istanbul Russet Eminence (1627-1829)

Ayvaz, Murat

Master’s Thesis, History Scientific

Advisor: Associate Professor Samettin BAŞOL

October 2024, xiii + 164 pages

This study addresses the analysis and evaluation of the distribution registers of the Istanbul Peksimet Eminliği spanning the years 1627-1829.

The study comprises an introduction, three main chapters, a conclusion, and appendices. In the introduction, the purpose of the study, its significance, scope, limitations, and methodology are elaborately explained. Following this, relevant literature and research utilized in the study regarding the provisioning of the military and navy with peksimet are summarized. The first chapter examines the topics of peksimet and peksimet-making in the Ottoman Empire from every angle, in accordance with state policies. The second chapter focuses on the raw materials and expense items used in peksimet production, discussing essential components such as wheat, flour, and wood, and analyzing the efficiency of peksimethanes (bakeries dedicated to peksimet production).

The final chapter, the third, covers the distribution and transportation of the produced peksimet, detailing its allocation to the navy, soldiers, fortresses, and allied states, as well as its transportation by sea and land. The study concludes with a general evaluation and includes appendices with relevant tables and documents.

Key Words: (Ottoman State, Peksimet Eminliği, Peksimet Tevzi‘ Books, Food, Rusk)

İÇİNDEKİLER

Sayfa.

ETİK SÖZLEŞME i

ÖNSÖZ ii

TEŞEKKÜR iii

ÖZET iv

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vii

TABLOLAR LİSTESİ ix

KISALTMALAR xii

GİRİŞ 1

1.1. Amaç 2

1.2. Konunun Önemi 3

1.3. Kapsam ve Sınırlılık 4

1.4. Materyal ve Yöntem 6

1.5. Literatür Değerlendirilmesi 11

1. BÖLÜM: OSMANLI DEVLETİ'NDE PEKSİMET VE PEKSİMETÇİLİK 14

1.1. PEKSİMET 14

1.2. PEKSİMETÇİLİK 20

2. BÖLÜM: PEKSİMET İMALİ, GEREKLİ HAM MADDELER VE MASRAF KALEMLERİ 29

2.1. PEKSİMET ÜRETİMİNDE GEREKLİ HAM MADDELER 29

2.1.1. Buğday (Hınta) 30

2.1.2. Un (Dakik) 33

2.1.3. Odun (Hatab) 40

2.2. PEKSİMET İMALATINDA PEKSİMETHANELER 41

2.3. PEKSİMET İMALATINDA VE TEMİNİNDE MASRAF KALEMLERİ 60

2.3.1. Buğday Masrafı 61
2.3.2. Pişirme Masrafı 62
2.3.3. Taşıma Masrafı 64
2.3.4. Diğer Masraflar 66
3. BÖLÜM: İMAL EDİLEN PEKSİMETİN DAĞITILMASI VE NAKİL İŞLEMLERİ 70
3.1. PEKSİMETİN DAĞITILDIĞI YERLER 71
3.1.1. Donanmaya Verilen Peksimet 72
3.1.2. Askerlere Verilen Peksimet 81
3.1.2.1. Yeniçerilere Dağıtılan Peksimet 82
3.1.2.2. Cebecilere Dağıtılan Peksimet 84
3.1.2.3. Topçu ve Top Arabacılarına Verilen Peksimet 86
3.1.2.4. Aniden Gelişen Olaylarda Toplanan Askerlere ve Müttefik Devletlere Verilen Peksimet 91
3.1.3. Kaleler ve Muhtelif Yerlere Verilen Peksimet 102
3.2. DAĞITILAN PEKSİMETİN NAKLİYESİ 105
3.2.1. Peksimetin Gemilerle Nakliyesi 105
3.2.2. Peksimetin Kara Yolu ile Taşınması 119
3.2.2.1. Arabalar ile Peksimet Taşımacılığı 119
3.2.2.2. Develer ile Peksimet Taşımacılığı 124
3.2.2.3. Atlar ile Peksimet Taşımacılığı 127
SONUÇ 129
KAYNAKÇA 132
EKLER 145
ÖZGEÇMİŞ 164

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Sinop İskelesinden Kırım Taraflarına Geçmesi Emredilen Asker Gruplarına 1770-1771 Yılından Arta Kalan Peksimet ve Undan Peksimetin Yanı Sıra Verilen Un 35

Tablo 2. Bazı Kazalarda Bakaya Kalan ve Pişirilmesi Emredilen Unun; Toplam Miktarı, Kullanılan Miktarı ve Bakaya Kalan Miktarı 37

Tablo 3. Bebek Peksimethanesi'nde 1807-1824 Yılları Arasında Üretilen Peksimet 45

Tablo 4. 1801 Yılında Bebek Peksimethanesi'nin Tamiri İçin Yapılan Masraflar 46

Tablo 5. Tekfurdağı'ndan Muhtelif Yerlere Gönderilen Peksimetlerin Masrafları 67

Tablo 6. 1718 yılında Peksimetçibaşı Hacı Nureddin Tarafından Donanma Kalyonları, Tüccar Kalyonları ve Liman Reisi ile Liman Vekil Reisinin Kalyonlarına Verilen Ekmek Miktarları 74

Tablo 7. 1718 Yılında Peksimetçibaşı Hacı Nureddin Tarafından Donanma Kalyonları ve Tüccar Kalyonlarına Verilen Peksimet Miktarları 77

Tablo 8. 1718 Yılında Donanma ve Tüccar Kalyonlarının Yanı Sıra Peksimet Verilenler ve Peksimet Miktarları.....80

Tablo 9. 1770 Yılında Sefer-i Hümayun İçin Toplanan Askerlere Peksimet Dağılımı 93

Tablo 10. 22 Ağustos 1771 tarihli Peksimet Eminliği Defterinde Dağıtılan Peksimetle İlgili Toplam Miktarlar 96

Tablo 11. 24 Nisan 1798 Tarihinde İskenderun'a ve Çeşitli Yerlere Denizden Sevki Yapılmak Üzere Gönderilen Peksimetler 98

Tablo 12. 1798 ve 1799 Yılları Arasında Çeşitli Kazalardan Toplanan ve Dağıtılan Peksimetler.....100

Tablo 13. 1770 Yılının Vesair Aylarında Kaleler ve Muhtelif Yerlere Verilen Peksimet Miktarları 104

Tablo 14. 1769 Tarihinde Kıbrıs'tan Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları.....107

Tablo 15. 1769 Tarihinde Mısır'dan Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları.....108

Tablo 16. 1769 Tarihinde Selanik'ten Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları.....109

Tablo 17. 1769 Tarihinde Bursa'dan Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları.....110

Tablo 18. 1769 Tarihinde İznikmid'en Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları.....111

Tablo 19. 1769 Yılında İstanbul Beşiktaş Sarayına Yapılan Peksimet Nakliyesinin Nerelerden Geldiğinin Toplam Gösterimi 113

Tablo 20. Beşiktaş Sarayında Ambarlanan Peksimetlerden 1770 yılında Ordu-yı Hümayun Tarafına Gönderilen Peksimet Verileri.....116

Tablo 21. 1739 Yılında Peksimet Miktarı ve Taşımacılığında Kullanılan Araba Sayısındaki Dağılım 120

Tablo 22. 1774 Yılında Öküz Arabası ile Peksimet Taşımacılığı.....123

Tablo 23. 1739 Yılında Peksimet Miktarı ve Taşımacılığında Kullanılan Deve Sayısının Dağılımı 126

Tablo 24. 1739 Yılında Peksimet Miktarı ve Taşımacılığında Kullanılan At Sayısının Dağılımı 128

KISALTMALAR

AE. SAMD.III.: Ali Emiri Üçüncü Ahmed

AE.SAMD.II.: Ali Emiri İkinci Ahmed

AE.SMHD.I.: Ali Emiri Mahmud I

AE.SMST.III.: Ali Emiri Üçüncü Mustafa

AE.SSLM III.: Ali Emiri Üçüncü Selim

Bkz.: Bakınız

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

BŞM.: Başmuhasebe Kalemi

C. BH.: Cevdet Bahriye

C.: Cilt

C.AS.: Cevdet Askeriye

Çev.: Çeviren

D..BŞM.PKE.d..: Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği

D.: Bâb-ı Defterî

Gnkur.: Genelkurmay

HAT.: Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi

İE.BH..: İbnülemin Bahriye

Kg: Kilogram

M.Ö.: Milattan Önce

MAD. d..: Maliyeden Müdevver Defterler

Nr: Numara

Nşr: Neşreden

PKE.d..: Peksimet Eminliği Defterleri

S.: Sayı

T. C.: Türkiye Cumhuriyeti

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TS.MA.e: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı

Vb.: Ve Benzeri

Vd.: Ve Diğerleri

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde seferler, önemli bir yer tutmaktaydı ve çeşitli amaçlara hizmet etmekteydi. Devletin düzenlediği seferlerin amaçlarından biri, yeni topraklar kazanma arzusu ve inanış ile ideolojilerini fethedilen bölgelere yayma politikasının gereği olarak fetih anlayışıdır. Aynı zamanda, yeni kazanılan topraklardan gelir elde etmek de devletin sefer politikası kapsamındaydı. Coğrafi ve stratejik noktalarda hakimiyet kurma hedefinde olan devlet, siyasal anlamda da Türk Cihan Hakimiyeti Ülküsü doğrultusunda elinin ulaştığı tüm yerlerde söz sahibi olmayı ve buraların idaresini kontrolü altında bulundurmayı amaçlamaktaydı. Devletin bekasını tehdit eden unsurlara karşı ordunun daima olası bir sefere hazır tutulması da Osmanlı Devleti'nin sefer politikası dahilindeydi. Bu çeşitli amaçları kapsayan sefer hareketleri oldukça zor ve büyük öneme sahipti. Bu nedenle, devletin sefer politikalarında başarılı olabilmesi için ordunun güçlü tutulması gerekmekteydi. Ordunun gücünü en üst seviyede tutmanın birçok faaliyet ve etkeni bulunmakla birlikte, bunların en önemlilerinden biri ordunun iâşesi idi.

Güçlü bir ordu oluşturmanın temel unsurlarından biri iâşe sorununu çözmektir. Osmanlı Devleti de hedefleri doğrultusunda ordusunu güçlü tutmaya büyük önem vermiştir. Bu bağlamda, en önemsediği hususlardan biri ordunun iâşesini sağlamaktı. Ordunun iâşesi kapsamında kara ordusu ve özellikle donanma için peksimet kullanımını öne çıkarmıştır. Çünkü peksimet, ekmek ve diğer unlu mamullere kıyasla uzun süre bozulmadan saklanabilen ve istenildiğinde tüketilebilen bir gıdaydı. Peksimetin bu özellikleri, ordunun seferler sırasında iâşe konusunda karşılaşabileceği olumsuzlukları en aza indirmiştir.

Ordusu için peksimet üretimine büyük önem veren Osmanlı Devleti, peksimet tedarik sürecini düzenlemek amacıyla Peksimet Eminliği adlı bir kurum oluşturmuştur. Bu kurum, donanma-yı hümâyûn, yeniçeriler, cebeciler, asâkir-i mansûre ve diğer askeri birimlere ve bazen halka dağıtılmak üzere peksimetlerin miktarlarını, ham maddelerini, masraf kalemlerini ve ücretlerini kaydederek, düzenli bir çalışma yürütmüştür. Bu çalışmanın

konusu da Peksimet Eminliği tarafından tutulan Peksimet Eminliği Defterleri'nin analizi ve değerlendirilmesini oluşturmaktadır.

1.1. Amaç

Osmanlı Devleti'nde Peksimet Eminliği Kurumu ve Peksimet Eminliği Defterleri'nin analiz ve değerlendirilmesi konusunda literatür tarandığında, bu konunun literatürde yer almadığı görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde kalelere, donanma-yı hümâyûn, cebeciler, yeniçeriler, asâkir-i mansûre ve başka askeri birimler ile bazen de ahaliye dağıtılmak amacıyla pişirilen peksimetlerin teminini sağlayan Peksimet Eminliği kurumu, yukarıda zikredilen çeşitli yerlere gıda üretiminin sağlanmasında resmi bir kurum olması nedeniyle önem arz etmektedir.

Literatürdeki çalışmalarda, ordunun iâşe malzemesi olarak peksimetten bahsedilmektedir. Ancak, bu çalışmalarda peksimet konusu daha lokal bir çerçevede ele alınmıştır. Aşağıda *Literatür Değerlendirilmesi* başlığı altında literatürde yer alan çalışmaların künyeleri belirtilecektir. Zikredilen çalışmaların kapsam ve sınırlılıkları, Peksimet Eminliği Defterleri'nin analiz ve değerlendirilmesini içermediğinden, peksimet konusu genel çerçevede ele alınmamıştır.

Peksimet Eminliği Defterleri'nde yer alan verilerin analizi ve değerlendirilmesi, Osmanlı Devleti'nde önemli bir yere sahip olan peksimet mevzusunun daha önce tespit edilmemiş yönlerini de ortaya çıkaracaktır. Bu şekilde, Osmanlı ordusunun iâşesi kapsamında yer alan peksimet ve peksimetin devlet için öneminin literatüre kazandırılması, bu hususta çalışma yapan araştırmacılar için başvurulacak bir kaynak değeri taşıyabilir. Bu nedenle, çalışmada Peksimet Eminliği Defterleri'nin analiz ve değerlendirilmesi yapılarak, literatürdeki bu boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır.

Yine bu çalışmada, Peksimet Eminliği kurumu tarafından pişirilecek peksimet için gerekli malzemelerin temini, bu malzemelerin satın alınması, pişirilmesi, taşınması, peksimetin pişirildiği yer, miktarı ve kimlere ne kadar dağıtıldığı, nerelerde korunduğu, bu

işlemleri kimlerin yürüttüğü ve ne kadar masraf yapıldığı, Peksimet Eminliği Defterleri'nin sunduğu veriler çerçevesinde ortaya koymak hedeflenmektedir.

1.2. Konunun Önemi

Peksimet Eminliği ve Peksimet Eminliği Defterleri kapsamında, Türk Dil Kurumu sözlüğünde peksimet, pişirildikten sonra dilimler halinde kesilerek ısı ile kurutulan ve uzun süre bayatlamadan kalabilen ekmek olarak tanımlanmıştır[1]. Peksimet, ekmek tedarik edilemeyecek kadar uzun seferlerde yiyecek olarak mürettebata verilen, bayatlamadan uzun süre dayanabilen bir ekmek türüdür. Aynı zamanda peksimet, günlük yapılan ekmekten farklı olarak maya konulmadan, hamura su ve tuz eklenerek yapılmaktaydı. Hamur yoğrulduktan sonra bir süre bekletilir, ardından dilimlere ayrılarak ısıtmayan fırında rutubeti gidene kadar pişirilirdi. Pişirildikten sonra nemsiz ortamlarda muhafaza edilerek bozulmasının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı ordusunun ve özellikle donanmasının uzun süren seferlerinde askerlerin iâşelerinin sağlanması, Osmanlı idaresi için önemli bir problem teşkil etmekteydi. Peksimet üretiminin düzenli bir şekilde ve zamanında yapılabilmesi için Peksimet Eminliği kurulmuştur. Bu kurum, devlet hazinesinden aldığı para ile peksimet üretmekteydi. İmal edilen peksimetlerden ara ara örnek alınarak kalitesini kontrol etmek maksadıyla padişahlara da gönderilirdi. Peksimetin kalitesiz ve esmer olması durumu, asker arasında hoşnutsuzluğa sebep olacağından bu tür peksimetlerin özellikle donanmaya verilmesinden kaçınılırdı. Bu sebeple, peksimetin esmer olmasının önüne geçilmesi için buğdayın öğütülmeden önce temizlenmesi önemle tavsiye edilirdi. Bunun yanı sıra, imal edilen peksimetin beğenilmemesi durumunda, aynı miktarda peksimetin temiz ve pişkin olarak yeniden hazırlatılması sağlanırdı.

[1] https://sozluk.gov.tr/?ara=peksimet.

Zikredilen tüm bu peksimet imalatı ile sorumlu olan kurum, yukarıda da adı geçtiği gibi, Peksimet Eminliği'dir. Peksimet Eminliği Defterleri ise, adı geçen kurumun yaptığı işlerin kaydedildiği defterlerdir. Bu defterlerde, pişirilecek peksimet için gerekli malzemeler, bunların satın alınması, pişirilmesi, taşınması, peksimetin pişirilme yeri, miktarı ve kimlere ne kadar dağıtıldığı, nerelerde korunduğu, bu işlemleri kimlerin yürüttüğü, ne kadar harcama yapıldığı ve bu konuyla ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır.

Peksimet Eminliği ve defterlerinin analiz edilmesi, Osmanlı ordusunun gıda temini süreçlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak ve bu konuda yapılan araştırmalara önemli bir katkı sunacaktır. Böylece, Osmanlı Devleti'nin iâşe politikaları ve Peksimet Eminliği'nin işlevi daha detaylı bir şekilde literatüre kazandırılacaktır. Bu analiz, Osmanlı idaresinin askeri ve lojistik faaliyetlerindeki organizasyon yeteneğini de ortaya koyacaktır.

1.3. Kapsam ve Sınırlılık

Bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin peksimet üretim sürecini, bu sürecin idaresinde kullanılan kurumları ve peksimetin askeri iâşe sistemindeki önemini incelemektedir. Araştırma, özellikle Peksimet Eminliği'nin işleyişini ele alarak peksimetin üretimi, dağıtımı ve nakliyesi süreçlerini kapsamaktadır.

Çalışmanın kapsamı dahilinde, peksimetin tanımı ve önemi üzerinde durularak, Osmanlı Devleti'nde peksimetçilik konusu çerçevesinde peksimetin üretiminden dağıtımına kadar geçen süreçlerin nasıl organize ve idare edildiği ele alınacaktır. Ancak, peksimetin sosyal ve kültürel boyutlarının değerlendirilmesi bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Peksimet üretiminde kullanılan ham maddelerin temini ve bu ham maddelerin imalat sürecindeki rolü bu çalışmanın odak noktalarından biridir. Buğday, un ve odun gibi temel malzemelerin yanı sıra, peksimethanelerin işleyişi ve üretim süreçleri analiz ve değerlendirme kapsamında olacaktır. Çalışmanın kapsamı dahilinde, ham maddelerin satın alınması ve imalat süreçleri ele alınarak işlenecektir. Peksimetin askerler ve özellikle denizde faaliyet gösteren donanma için temel bir besin kaynağı olarak kullanılmasının önemi kaynaklardaki veriler dahilinde ele alınacaktır.

Aynı zamanda, çalışmanın kapsamında üretilen peksimetin dağıtım ve nakliye süreçleri detaylı bir şekilde incelenmektedir. Çalışma, özellikle donanmanın uzun süren seferlerinde peksimetin önemini ve nakliye işlemlerinin detaylarını da ele almaktadır. Bunlarla birlikte tez, 1701 Tarihli Bahriye Kanunnamesi'ne göre peksimetin üretim ve dağıtım süreçlerinin yanı sıra, peksimetin donanma gemilerine ve kara ordusuna nasıl ulaştırıldığına dair verileri içermektedir. İstanbul, Gelibolu ve Eğriboz gibi ana üretim merkezlerinin rolü ve bu bölgelerin dışında kalan yerlerdeki peksimet üretim faaliyetleri de incelenecektir.

Peksimet Eminliği Defterleri'nin sunduğu veriler doğrultusunda, çalışmanın belirli sınırlılıkları bulunmaktadır. Peksimet Eminliği Defterleri'nin içerdiği verilerden hareketle, çalışmanın tarihsel sınırlılığı 1627-1829 yılları arasını kapsamaktadır. Bu defterler incelendiğinde, Osmanlı Devleti için büyük öneme sahip peksimetin ön planda olması nedeniyle, ordu için sağlanan diğer iâşe maddeleri konunun kapsam sınırlılıkları dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte, çalışmanın sınırlılıklarını belirleyen unsurlardan biri de Osmanlı Devleti için önemli bir yere sahip olan Peksimet Eminliği kurumudur. Bu kurumun tuttuğu kayıtlarda, peksimetin üretimi için gerekli ham maddelerden üretimine kadar olan süreç ve üretilen peksimetlerin dağıtımına kadar geçen aşamalar, mevcut verilerden alınan ilhamla belirlenmiştir. Yine Peksimet Eminliği Defterleri'nin verileri gereğince çalışmanın konusu, askeri iâşe kapsamında sınırlandırılmıştır. Defterlerden 26 Temmuz 1729 tarihli ve 12320 numaralı defterde; Ağrıboz Kalesi'ndeki miri peksimet ambarından reaya ve ahaliye tevzi olunan peksimetler hakkında veriler mevcuttur. Yukarıda da belirtildiği gibi bu çalışmanın kapsam sınırlılığı askeri iâşe alanında olduğu için adı geçen defterin sivillere peksimet dağıtılmasını konu alması sebebiyle verileri çalışmaya dahil edilmemiştir. Yani peksimetin sivil kullanımı yönüne girilmemiştir. Peksimetin sivil gıda maddesi olarak kullanımı, başka bir akademik çalışmada detayları ile ele alınabilir. Aynı zamanda çalışmanın sınırlılıklarını oluşturan bir diğer unsur da literatürde 1627-1829 yılları arasında Osmanlı ordusu ve donanmasının peksimet tedarikini bütüncül bir şekilde ele alan bir çalışmanın bulunmamasıdır. Bu konuda var olan çalışmalar, ekseriyetle belli bir tarih veya dönemde Osmanlı ordusunun ya da peksimet işiyle uğraşan kimselerin veya kurumların özelinde

konular ele almıştır. Bu sebeple, zikredilen unsur, çalışmanın kapsam ve sınırlılığının oluşmasında etkili olmuştur.

1.4. Materyal ve Yöntem

Çalışma hazırlanırken kullanılacak materyallerin başında, öncelikle *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği Defterleri (D.BŞM.PKE.d)* fonunda yer alan, *12315-12348* defter numaraları arasında bulunan 34 defter gelmektedir. Bu defterlerden ilki Hicri 29 Şevval 1036 (13 Temmuz 1627) tarihli olup sekiz sayfadan müteşekkildir. Defterler, 4 ila 40 sayfa arasında değişiklik gösteren sayfa sayılarına sahiptir. En son defter 11 Zilhicce 1244 (14 Haziran 1829) tarihlidir. Defterlerin muhtevasında, donanma-yı hümâyûna, yeniçerilere, cebecilere, asâkir-i mansûre ve diğer askeri birimlere, zaman zaman da halka dağıtılmak için pişirilen peksimetlerle ilgili bilgiler ve pişirilecek peksimet için gerekli malzemeler, bunların satın alınması, pişirilmesi, taşınması, peksimetin pişirilme yeri, miktarı ve kimlere ne kadar dağıtıldığı, nerelerde korunduğu, bu işlemleri kimlerin yürüttüğü, ne kadar masraf yapıldığı ve bu konuyla ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır.

Defterlerin yazısı ağırlıklı olarak siyakat yazısı olmakla beraber, kırık divani yazı türünü de içermektedir. Defterlerin sonuncusu olan 11 Zilhicce 1244 (14 Haziran 1829) tarihli defterin, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi dijital platformunda görüntüleri mevcut değildir. Defterin fiziki halinin ahvalini öğrenmek maksadıyla arşiv yetkilileriyle iletişime geçilip, defter talep edilmiştir. Arşivden gelen cevaba göre defterin restorasyonda olduğu öğrenilmiştir. Restorasyonda olmasına rağmen arşivden defterin görüntüleri talep edilmiştir. Arşivden gelen dönütte defterin fotoğraflarının çekildiği ve temin edilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. Arşivden böyle bir cevap alınmasına karşın, arşive gidilerek defterin görüntüleri istenmiştir. Ancak bazı bürokrasi aksaklıkların vuku bulması nedeniyle defterin görüntülerinin verilemeyeceği arşiv yetkilileri tarafından beyan edilmiştir. Bu sebeple, adı geçen deftere ulaşılamadığı için defterin verileri çalışmanın konusu dışında bırakılmıştır. Defterin dijital platformda bulunan özetinde, Asâkir-i

Mansure'ye tevdi edilen peksimetleri içerdiği belirtilmektedir. Zikredilen sebeplerden dolayı, bu çalışmanın içeriğine Asâkir-i Mansure'ye verilen peksimetler hakkında veriler işlenememiştir.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde bulunan diğer belgeler de çalışmada kullanılacak materyaller arasındadır. Bunlardan biri, *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Ali Emiri Üçüncü Ahmed (AE. SAMD.III)* fonunda yer alan, dosya numarası *200*, gömlek numarası *19319* olan, Hicri 28 Şaban 1124 (30 Eylül 1712) tarihli arşiv belgesidir. Bu belgede, Osmanlı İmparatorluğu'nun sefer-i hümayunu için Tersâne-i Âmire Emini Hüseyin Ağa tarafından peksimet satın alındığı ve pişirildiği yönünde bilgiler mevcuttur. *Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Ali Emiri İkinci Ahmed (AE.SAMD.II.)* fonunda yer alan, dosya numarası *13*, gömlek numarası *1420* olan, Hicri 9 Receb 1102 (8 Nisan 1691) tarihli belgede ise İsakcı'ya mühimmat götürecek olan on dergâh-ı âli topçusunun peksimetlerinin teslim edilmesi yönünde bilgi verilmesi sureti ile çalışmaya materyal niteliği oluşturmaktadır. Çalışmaya kaynak olarak kullanılacak olan Peksimet Eminliği Defterleri dışında verilen bu iki örneğin yanı sıra, başka arşiv belgeleri de çalışmanın kaynakça kısmında detaylı künyeleri ile sunulmuştur.

Çalışmada kullanılacak diğer kaynaklar ise 17, 18 ve 19. yüzyıl kronikleridir. 17. yüzyıl kroniklerinden Evliya Çelebi'nin *Seyahatnamesi*, Kâtip Çelebi'nin *Tuhfetü'l-Kibar fi Esfari'l-bihar (1656)* adlı eseri, Mustafa Naima Efendi'nin *Ravzatü'l Hüseyin fi Hülasat-ı Ahbarü'l-Hafikin (Tarih-i Naima) (1700-1702)*'i ve İbrahim Peçevî'nin *Tarih-i Peçevî* adlı eseri kullanılacak materyallerdendir.

18. yüzyıl vakanüvislerinden Mehmet Raşid'in *Tarih-i Raşid* adlı eseri, *Tarih-i Naima*'nın devamı niteliğinde bir eserdir. Yine 18. yüzyıl tarihçilerinden Süleyman b. Şemdanizade'ye ait *Müri't-Tevarih (Müriyyü't-Tevarih)* adlı eser, genel bir tarih anlatımı yapısına sahipken Osmanlı tarihide ilave edilmiştir. 18. yüzyıl kroniklerinden bir diğeri ise Mehmet Said (Faraizci Zade)'nin *Gülşen-i Ma'arif* adlı eseridir. Adı geçen eser iki kısımdan

ibaret olup, kısmın biri genel tarihtir. Eserin ikinci kısmı ise Osmanlı tarihine ait olup, Küçük Kaynarca Antlaşması'na kadar gelmektedir. Ahmed Vasif'in *Mehasinü'l-Asar ve Haka'ikü'l-Ahbar* adlı eseri de 18. yüzyıl kroniklerindendir. Zikredilen bu eserler de çalışmada başvurulacak kaynaklardandır.

19. yüzyıl kroniklerinden de Hayrullah Efendi'nin *Tarih-i Devleti-i Aliyye-i Osmaniyye* adlı eseri, Ata Bey'in *Ata Tarihi* isimli eseri, Ahmed Vefik Paşa'nın *Fezleke-i Tarih-i Osmanîsi* ve Ahmed Cevdet Paşa'nın *Tarih-i Cevdet* adlı eseri çalışmada kullanılacak materyaller arasındadır. Zikredilen tüm bu kroniklerin bünyesinde çalışmanın konusu ile ilgili bilgiler mevcut olması durumunda metin içinde kullanılarak atıfta bulunulacaktır.

Çalışmada kullanılacak diğer materyaller; *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* dijital kataloğu, *Ahilik Ansiklopedisi*, *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi* ve literatürdeki telif eserlerdir. Adı geçen ansiklopedilerde doğrudan peksimet maddesine yer verilmemiştir. Fakat bazı maddelerin içeriğinde peksimetten bahsedilmektedir. Örneğin; Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nde *Turgut Reis*, *Kalyoncu* ve *Kürek Cezası* gibi maddelerin konu içeriğinde peksimet bahsi geçmektedir. Bu nedenle, çalışmada adı geçen ansiklopediler materyal olarak kullanılacaktır.

Literatürde bulunan telif eserlerde genel hatlarıyla bu çalışma için kaynak oluşturacak ve materyal olarak kullanılacak niteliktedirler. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Yusuf Alperen Aydın'ın *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi* adlı kitabı, Hasan Saybir'in *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi Bulgaroğulları Ailesi (1710-1861)* adlı yüksek lisans tezi, Aziz Altı ve Salih Başkutlu'nun *Bebek Peksimethanesi* adlı çalışmaları ve Mehmet Taş'ın *18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki* isimli makalesi literatürdeki telif eserlerden kullanılacak olan materyallere örnektir.

Tez çalışması sırasında *Doküman Analizi* yönteminden yararlanılmıştır. Bu yöntem, araştırma verisinin birincil kaynağı olarak çeşitli dokümanların toplanması, gözden

geçirilmesi, sorgulanması ve analiz edilmesini içerir[2]. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak incelemek amacıyla kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir. Hem basılı hem de elektronik materyallerin analiz ve değerlendirilmesi için sistemli bir yaklaşım sunar. Diğer nitel araştırma yöntemlerinde olduğu gibi doküman analizi de anlam çıkarma, ilgili konu hakkında derinlemesine bir anlayış oluşturma ve ampirik bilgi geliştirme süreçlerini gerektirir[3]. Bu yöntem, verilerin incelenmesi ve yorumlanması yoluyla konunun daha iyi kavramasına olanak tanır.

Bu tez çalışmasında, Osmanlı Devleti'nde peksimet üretimi, dağıtımı ve nakliye işlemleri kapsamlı bir şekilde incelenecektir. Araştırmanın ana hattı, yukarıda belirtildiği gibi, *Doküman Analizi* yöntemi kullanılarak tarihsel belgelerin ve literatür taramasının analizinden elde edilen veriler doğrultusunda şekillendirilecektir. Bu yöntem, konuyla ilgili literatür boşluğunu doldurmayı amaçlamaktadır. Osmanlı arşiv belgeleri, döneme ait eserler, makaleler ve tezler, çalışmanın temel veri kaynaklarını oluşturmaktadır. Özellikle Peksimet Eminliği Defterleri, bu araştırmada ana kaynak olması nedeniyle önemli bir yer tutmakta ve peksimet üretimi ile ilgili verilerin analizinde kullanılmaktadır.

Tez hazırlanırken literatürde bulunan ve konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalar taranmış ve değerlendirilmeye alınmıştır. Literatür taraması, mevcut bilgileri derleyerek araştırmanın teorik altyapısını oluşturmaya yardımcı olmuştur. Bu kapsamda, Osmanlı Devleti'nde peksimet üretimi ve dağıtımı konularında yazılmış olan makale, kitap ve tezler incelenmiştir. Tarihsel yöntem, verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde kullanılmıştır. Bu yöntem, geçmişteki olayları ve süreçleri anlamak ve bunların bugünkü etkilerini değerlendirmek amacıyla kullanılmak istenmiştir. Osmanlı dönemi belgeleri, tarihsel süreç içindeki değişimler ve gelişmeler ışığında incelenmeye tabi tutulmuştur.

---

[2] Bilgen Kıral, "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/15 (Haziran 2020), 173.
[3] Ramazan Sak ve İkbal Tuba Şahin Sak ve Çağla Öneren Şendil ve Eşref Nas, "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi" *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 4/1 (Mayıs 2021), 227.

Yapılacak çalışma için kaynaklar taranarak, doküman analizi ve veri toplama işleminin ardından konunun sınırlılıkları belirlenmiştir. Transkripsiyon yapılmasının akabinde elde edilen veriler değerlendirilerek, çalışmanın gidişatı ve oluşturulma yöntemi belirlenmiştir. Ana kaynak olan Peksimet Eminliği Defterleri'nin sunduğu veriler ışığında, işlenecek konu için çeşitli kaynaklara da başvurularak çalışmanın yapısı oluşturulmaya çalışılacaktır. Konunun tarihi arka planına yer verilerek, Osmanlı Devleti'nde peksimet kavramının ifadesi ve bu işin mesleki boyutu değerlendirilerek ilk etapta konuya başlanacaktır. Daha sonra, Peksimet Eminliği Kurumu'nun kurumsal yönü ile birlikte Osmanlı Devleti'ndeki etkinliği ele alınacaktır. Ana konu olarak, Peksimet Eminliği Defterleri'nin analizi ve incelenmesinden elde edilen verilerin değerlendirilmesi yapılacak; bu değerlendirme sonucunda ortaya çıkan başlıklar niteliklerine göre derlenip sistematik bir şekilde işlenecektir.

Peksimet üretiminde gerekli hammaddeler, peksimet imalatında kullanılan fırınlar ve üretim masrafları detaylı bir şekilde analiz edilecektir. Buğday, un ve odun gibi temel malzemeler, peksimetin üretimi için gereken ana unsurlar olarak incelenerek, üretim süreçlerindeki maliyetler değerlendirilecektir. Üretim için gerekli hammaddelerin temini ve bu ham maddelerin imalat sürecindeki rolü Peksimet Eminliği Defterleri ışığında tespit edilip, başka kaynaklarla da desteklenecektir.

Peksimetin dağıtımı ve nakliye işlemleri de sistematik bir inceleme ile ele alınacaktır. Üretilen peksimetin dağıtım noktaları, askeri birimlere yapılan dağıtımlar ve peksimetin deniz ve kara yolu ile taşınma süreçleri ele alınacaktır. Peksimetin taşınması için yapılan harcamalar değerlendirilerek, peksimetin askeri iâşe sistemindeki stratejik önemi analiz edilecektir. Bu bağlamda donanmaya, yeniçerilere, cebecilere, topçulara ve diğer askeri birimlere yapılan peksimet dağıtımları incelenecektir. Son olarak, çalışma boyunca varılan ve en öz haliyle ortaya çıkarılan somut verilere sonuç kısmında yer verilecektir.

Çalışmanın ana kaynağı olan Peksimet Eminliği Defterleri'nde bazen yazının silinmesi, mürekkebin taşması veya kelime tanımlayamama durumlarından dolayı transkrip

yapılamayan isim, kavram vb. şeyler için "*.....?*" ifadesi kullanılmıştır. Okunan fakat emin olunamayan ifadelerin yanında da "*?*" soru işareti konulması suretiyle bir yöntem uygulanmıştır.

1.5. Literatür Değerlendirilmesi

Tezin konusu olan *İstanbul Peksimet Eminliğine Ait Tevzi' Defterlerinin Analiz ve Değerlendirilmesi (1627-1829)* adlı çalışma için literatür taraması yaparak konunun literatürdeki varlığı ya da boşluğu tespit edilmelidir. Çalışmayla ilgili literatürde; tez, kitap ve makaleler bulunmaktadır. Tez çalışması olarak literatürde; Hasan Saybir'in *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi Bulgaroğulları Ailesi (1710-1861)* ve Melike Burçe Köker'in *18. Yüzyılda Çanakkale Boğazı Kaleleri ve Osmanlı Denizciliği* aldı yüksek lisans tezleri mevcuttur.

Hasan Saybir'in tezinin ana teması, Gelibolu'da donanma için peksimet üreten Rum ailelerinden biri olan Bulgaroğulları ailesinin peksimet üretimindeki merkezi rolü ve bu faaliyetlerin Osmanlı Devleti'ndeki ekonomik ve sosyal yapılarla nasıl etkileşimde bulunduğudur. 18. yüzyılın ilk yarısında ekonomik refahın arttığı bir dönemde Gelibolu'da peksimet imalatına başlayan aile, kısa sürede bu alanda tekel haline gelmiştir. 19. yüzyıla gelindiğinde, Bulgaroğulları ailesi önemli bir sermaye birikimi sağlamış ve işletmelerini genişleterek faaliyetlerini büyütmüştür. Bu doğrultuda da Bulgaroğulları örneğinden hareketle Osmanlı Devleti'nde sermaye birikimi konusu incelenmiştir.

Melike Burçe Köker'in adı geçen tezinde, Çanakkale'nin Osmanlı Devleti için önemi vurgulanarak Çanakkale ve kalelerinin Osmanlı denizciliğindeki önemi incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, Gelibolu'dan Osmanlı Donanması için peksimet ihtiyacının nasıl karşılandığı konusu da ele alınmıştır.

Başka bir çalışma olarak Yusuf Alperen Aydın'ın *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi* adlı kitabı da literatürde yer almaktadır. Yusuf Alperen Aydın'ın bu eseri, 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde peksimet üretiminde önemli bir figür olan Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın yaşamını ve mesleki başarılarını ayrıntılı bir

şekilde ele almaktadır. Kitap, Nureddin Ağa'nın peksimet üretimindeki başarısını ve bu başarının devletle olan ilişkilerine nasıl yansıdığını incelemektedir. Adı geçen çalışma, Nureddin Ağa'nın peksimetçibaşı olarak yükseliş sürecini ve bu süreçte aldığı stratejik kararları analiz ederken, aynı zamanda onun devlet politikaları ve ekonomik faaliyetlerle nasıl etkileşimde bulunduğunu da irdelemektedir. Bununla birlikte, Nureddin Ağa'nın peksimet üretimindeki rolü ile Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve askeri ihtiyaçlarının karşılanmasına nasıl katkıda bulunduğunu ve devletle olan ilişkilerinin nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda eserde, 18. yüzyılda devletin hem peksimet teminini hem de peksimet teminini sağlarken müteşebbisler ile devlet arasında gelişen işlerin işleyişinden Nureddin Ağa örneği üzerinden bahsedilmiştir.

Literatürde makale olarak; İbrahim Sezgin'in *17-18. Yüzyıllarda Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki*, Mehmet Taş'ın *18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki*, Aziz Altı ve Salih Başkutlu'nun *Bebek Peksimethanesi* adlı çalışmaları vardır.

İbrahim Sezgin'in adı geçen çalışmasında, Karadeniz sahillerindeki hangi şehirlerden donanmaya ne kadar peksimet temin edildiği, bunlar için gerekli unun tedarik edilmesi ve peksimet üretiminin finansmanı için tahsis edilen gelir kaynakları işlenmiştir. Araştırmada, peksimetin çoğunlukla İstanbul'daki fırınlarda üretildiği ancak donanmanın peksimet ihtiyacının sefer güzergahında bulunan Gelibolu, Kıbrıs, Eğriboz ve Selanik gibi Karadeniz şehirlerinden de temin edildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylece, Osmanlı Donanması'na peksimet tedarikinde Karadeniz sahillerindeki hangi şehirlerin rol oynadığı ve bu süreçlerin nasıl işlediği ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Mehmet Taş isimli yazar da makalesinde, Osmanlı Donanması'nın 18. yüzyılda peksimet tedarikindeki stratejilerini ve bu süreçlerin donanmanın etkinliği üzerindeki etkilerini ele alır. Çalışmada, peksimetin donanma gemilerinin uzun seferlerinde mutfaklarında kullanılan temel besin kaynağı olduğu ve bu nedenle donanmanın seferlerine çıkmadan önce peksimetin yeterli miktarda temin edilmesinin önemi vurgulanmıştır. Makale

aynı zamanda, peksimetin temin edildiği şehirlerin hangileri olduğunu ve bu tedarik süreçlerinin Osmanlı Donanması'nın deniz seferlerinde nasıl işlediğini incelemektedir. Ayrıca, peksimet tedarikindeki bu stratejik kararların donanmanın genel performansı ve seferlerindeki başarıları üzerindeki etkilerini de analiz etmektedir.

Aziz Altı ve Salih Başkutlu'nun çalışmasında ise, 18. yüzyılın sonuna kadar özel sektöre yaptırılan peksimetlerin, 1799-1800 yıllarında Bebek Peksimethanesi'nin kurulması ile birlikte, bizzat devlet tarafından üretildiği ve peksimethanedeki üretimin düzenli bir şekilde devam ettiği, üretilen peksimetlerin de ülkenin dört bir köşesinde donanma mensuplarınca tüketildiği belirtilmiştir. Çalışmada, Bebek bahçesi yakınlarında kurulan Bebek Peksimethanesi'nin, genel olarak donanma personeli için peksimet pişirdiği ve bünyesinde sadece fırın değil değirmen gibi farklı fonksiyonlara sahip yapıları da barındırdığı belirtilmiştir. Ayrıca, Bebek Peksimethanesi'nin büyük bir üretim kapasitesine sahip olmasına rağmen zaman zaman talepleri karşılamakta yetersiz kalmasından dolayı, eski usulün takip edilerek iş yükünün İstanbul'daki özel fırınlara paylaştırıldığı da ele alınmıştır.

Çalışmanın konusu gereğince literatür tarandığında, ilgili çalışmalar ve içerikleri yukarıda anlatılmıştır. Adı geçen çalışmaların inşa amaçları değerlendirildiğinde, bu tezin konusu ve amacının dışında oldukça farklı noktaları ele alarak, şahsına münhasır lokal konular işlendiği görülmüştür. Aynı zamanda, literatürde yer alan adı geçen çalışmalar, içeriklerinin muhtevası gereğince bazı hususlarda bu teze kaynak teşkil etmiştir. *İstanbul Peksimet Eminliği'ne Ait Tevzi' Defterlerinin Analiz ve Değerlendirilmesi (1627-1829)* adlı konu ve konunun sınırlılıklarını içeren bir çalışma literatürde bulunamamıştır. Dolayısıyla, yukarıda *Amaç* kısmında da belirtildiği üzere, literatürde görünür olan bu boşluğu doldurmak maksadıyla, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde *D.BŞM.PKE.d* fonunda yer alan Peksimet Eminliği Defterleri'nin analizi ve incelemesinden ortaya çıkan *İstanbul Peksimet Eminliği'ne Ait Tevzi' Defterlerinin Analiz ve Değerlendirilmesi (1627-1829)* adlı konu bu çalışmada detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1. BÖLÜM: OSMANLI DEVLETİ'NDE PEKSİMET VE PEKSİMETÇİLİK

1.1. PEKSİMET

Temel gıda maddelerinin en önemlilerinden biri olan ekmeği, insanoğlunun tüketmesi çok eski zamanlara dayanmaktadır. İnsan yaşamında tarım devriminin vuku bulması ile birlikte, insanoğlu avcılık ve toplayıcılık yerine tarım ve yerleşik hayata geçiş yapmaya başladı. Bu durum, insanların buğday ve diğer tahılları yetiştirip ekmek yapmasına ön ayak oldu. İlk olarak, tahıllar ezilerek ya da öğütülerek un haline getirildi. Daha sonra, öğütülmüş una su ve maya katılıp karıştırılarak hamur elde edildi ve bu hamur pişirilerek ekmeğe dönüştürüldü. Bu basit ancak önemli buluş, insanlık tarihinde büyük bir dönüm noktasıydı. Çünkü ekmeğin üretimi ve tüketimi, toplumların gelişiminde ve kültürel değişimlerde büyük rol oynamıştır.

Ekmeğin besleyici özelliğinin olması, onu temel beslenme alanında kritik bir rol sahibi yapmıştır. Buğday gibi tahıllar, karbonhidrat, lif, protein ve çeşitli vitaminler ile mineraller açısından zengin içeriğe sahiptir. Ekmeğin bu besleyici bileşenleri, insan vücudunun enerji ihtiyacını karşılar nitelikte olup ve aynı zamanda sağlıklı bir yaşam için gereklidir[4].

İnsanlar için öneminin bir hayli fazla olduğunu belirtiğimiz ekmeğin tarihi kökeni, M.Ö. 9000 yıllarına kadar uzanır. Bu dönemde, yabani buğdayın kültüre alındığı ve Şeria Vadisi ile Şam'ın güneydoğusunda ekilip biçilmeye başlandığı belirlenmiştir. Arkeolojik kazılarda, Anadolu'da M.Ö. 7000-5700 arasına tarihlenen kömürleşmiş buğday taneleri, hububat saklama çukurları, öğütme taşları ve hayvan boynuzuna çakmak taşı kaktırılmış oraklar gibi buluntular ele geçirilmiştir[5]. Babillilerinde M.Ö. 4000 yıllarında özel fırınlarda ekmek pişirmeyi bildikleri bilinmektedir. M.Ö. 4300 yılına tekabül eden bir zamanda

[4] Murat Kuter, *İnsan ve Ekmek*, (Bursa: Kuter Yayıncılık ve Tanıtım Hizmetleri, 2011), 53.
[5] Yusuf Alperen Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, (İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2016), 9.

değirmencilik ve fırıncılık sanatının icra edildiği yine arkeolojik kazılardan elde edilen bulgularla ortaya çıkmıştır[6]. M.Ö. 2600 yıllarında Eski Mısırlılar, buğday unu ve su karışımından elde edilen hamura maya kattıklarında ekmeğin daha yumuşak ve daha biçimsel bir form kazandığını keşfettiler. Bu ekmek türü, Mısır halkının farklı sınıfları tarafından uzun süredir biliniyordu. Ancak mayanın tesadüfen keşfedilmesinden sonra, beyaz ekmek soylularının ve sarayın prestij simgesi haline geldi. Zenginler ve soylular tarafından büyük ilgi gösterilerek tercih edilen bu mayalı ekmekler, Eski Mısır'da para yerine dahi kullanıldı[7]. Antik Yunanlılar da Mısır ve Yahudilerden fırıncılık sanatını öğrenerek kendi ekmeklerini pişiriyorlardı. Romalılar ise yaklaşık M.Ö. 600'de Yunanlardan ekmek yapmayı öğrendiler ve M.Ö. 312'de Roma'da 254 fırın bulunuyordu[8].

Türkler de Neolitik çağdan itibaren tarımla uğraşmışlar, saban, orak, hububat öğütmek için kullanılan taşlar gibi araçları kullanmışlar ve arpa, mısır, buğday, çavdar, yulaf, burçak gibi tahılları ekmeye başlamışlardır. Orta Asya'dan gelen Türk boyları, ekmek kültürünü Anadolu'ya taşımıştır. Bu kültür, Selçuklular, Türk beylikleri ve Osmanlı Devleti dönemine kadar uzanan bir zaman çizgisinde, Anadolu'nun komşu bölgelerinin ekmek alışkanlıklarıyla iç içe geçmiştir[9].

Osmanlı dönemi içerisinde ekmek konusu oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Osmanlı Devleti, ekmeğin üretiminden tüketimine kadar olan süreçleri detaylı bir şekilde inceleyip kendi tekeli ve kontrolünde tutmuştur. 17. yüzyıldan kalma dönem kroniklerinden biri olan Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*'nde de ekmek ve ekmekçiler esnafına yer verilmiştir. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti ve toplumu için oldukça büyük bir öneme sahip olan ekmeğin birçok çeşidi bulunuyordu[10]. Bununla birlikte, Osmanlı Devleti'nde ekmek birçok kurumsal alanı kapsayan bir niteliğe haizdir. Yani ekmek, üretiminden tüketimine kadar pek çok

---

[6] Kuter, *İnsan ve Ekmek*, 49.
[7] Artun Ünsal, *Nimet Geldi Ekine; Türkiye'nin Ekmeklerinin Öyküsü,* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003), 25.
[8] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 10.
[9] İncinur Atik Gürbüz, "Osmanlı Dönemi Metinlerinde Ekmek ve Ekmekle İlgili Anlam Çerçeveleri", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi* 3/4 (Yayın yılı), 351.
[10] Ünsal, *Nimet Geldi Ekine; Türkiye'nin Ekmeklerinin Öyküsü,* 58-60.

kurumsal alanı ilgilendirmekteydi. Tımar sistemi, muhtesiblik kurumu, kadılık kurumu, gedik teşkilatı, kapan sistemi ve esnaf loncaları gibi kurumlar, ekmek yapımında kullanılan tahılların yetiştirilmesi, un haline getirilmesi, ekmek haline gelmesi, dağıtılması, fiyatlandırılması ve denetlenmesi gibi süreçlerin yürütülmesini sağlamaktaydı. Bu yüzden, Osmanlı Devleti'nde ekmek konusu çeşitli alanlarda incelenmesi gereken çok geniş bir konudur[11]. Bundan dolayı, bu başlık altında ekmek çeşitlerinden biri olan peksimet daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Peksimet, fırından çıktıktan sonra dilimlenip yüksek sıcaklıkta kurutularak uzun müddet tazeliğini koruyabilen bir ekmek türünü tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumu'na göre bu yöntemle hazırlanan peksimet, bayatlamaya karşı dirençli olup uzun süreli saklama imkânı sunar[12]. Denizcilik tarihinde de önemli bir yere sahip olan peksimet, Kamus-ı Bahri'de, deniz seferleri sırasında mürettebatın beslenmesi için ekmek alternatifi olarak özel üretilen kurutulmuş nimet olarak yer almıştır[13]. Gemici Dili adlı sözlükte ise peksimet; uzun seferlerde ve ekmek tedarik edilemeyecek kadar uzun süren yolculuklarda mürettebata sağlanan kurutulmuş bir ekmek çeşidi olarak belirtilmiştir[14]. Kamus-ı Türki'de de peksimet; seferlerde taşınması açısından hafif, uzun süre bozulmadan muhafaza edilmesi açısından ise dayanıklı, özellikle çok pişirilen katı ekmek olarak tanımlanmıştır. [15].

Peksimet, günlük ekmekten farklı olarak maya kullanılmadan hazırlanmaktadır. Hamur, su ve tuz eklenerek yoğrulur. Ardından bir süre bekletilir ve kızgın olmayan fırında rutubeti kaybolana kadar pişirilmektedir. Yani iki kere fırınlanmaktadır. Pişirildikten sonra da nemsiz ortamlarda saklanarak bozulmasının önüne geçilmeye çalışılır. Bu şekilde

---

[11] Osmanlı Devleti'nde ekmek ve bu gibi bilgiler için bakınız; Mehmet Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık/17.Yüzyıl,* (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008); Mehmet Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık-Onyedinci Yüzyıl İstanbul Örneği,* (Ankara: Atıf Yayınları, 2014); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı,* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988); Artun Ünsal, *Nimet Geldi Ekine; Türkiye'nin Ekmeklerinin Öyküsü,* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003).

[12] https://sozluk.gov.tr/?ara=peksimet.

[13] Süleyman Nutki, *Kamus-ı Bahri*, nşr. Mustafa Pultar, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011), 229.

[14] Lütfi Gürçay, *Gemici Dili*, (İstanbul: Deniz Basımevi,1962), 319.

[15] Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, nşr. Şaban Kurt, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978), "Peksimad", 2-1/357.

hazırlanan peksimet, dayanıklılığı ve uzun süre tazeliğini koruma özelliğiyle birçok yerde olduğu gibi özellikle askeri sahada çok fazla tercih edilmiştir[16].

Ekmeğe günlük olarak ihtiyaç duyulması, her zaman taze ve yeni pişmiş ekmeğe sahip olmanın mümkün olmamasıyla sonuçlanıyordu. Bu nedenle, ekmeğin bozulmadan uzun süre saklanabilecek şekilde pişirilmesi gerekiyordu. Bu amaçla kullanılan yöntem ise, yukarıda zikredildiği üzere, ekmeğin iki kez fırınlanmasıydı. Bu pişirme tekniği, Latince'deki "*bis-coto*" kelimesinden türetilen İtalyanca "*biscotti*" ve Fransızca ile İngilizce'deki "*biscuit*" terimlerine dönüşmüştür. Eskiden beri peksimete rağbet edilmesinin sebebi, bu pişirme tekniği sayesinde ekmeğin uzun ömürlü hale gelmesi ve ihtiyaç duyulduğunda tüketilmeye hazır olmasıdır. Bu şekilde saklandığı yerden alınıp isteğe göre suya veya çorbaya batırılarak tüketilebilmesi, peksimetin pratik bir yiyecek olmasını sağlamaktadır. Roma döneminde, iki kez pişirilerek askerlere verilen bu sert ekmeğe Latince'de "*bucellatum*" adı verilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun bölünmesinden sonra Doğu'da, yüzyıllarca idari dil ve Bizans ordusunda komuta dili olarak Latince kullanılmaya devam edildi. Bu nedenle, "*bucellatum*", erken dönem Bizans kaynaklarında "*boukellaton*" şeklini almıştır. 10. yüzyıldan itibaren ise bu kelime "*parimadion*" veya "*paximation*" ile yer değiştirmiştir. Ancak, Grekçe'den türemiş olup Doğu Akdeniz'de geniş bir alana yayılan bu terim, Semitik ve Semitik olmayan birçok dile doğrudan Grekçe'den geçmiştir. Doğu Akdeniz'de geniş bir alanda kullanılan bu kelime denizcilerin, askerlerin ve keşişlerin seyahatlerde tükettiği kuru ve sert ekmek türünü ifade etmektedir. Farklı dillerde değişik adlarla anılan peksimet, Venedik dilinde "*pasimata*", Arapça'da "*başmat*" veya "*baksimat*", Farsça'da "*behsemad*[17]", Sırpça-Hırvatça'da "*peksimet*", Bulgarca'da "*peksimit*" ve Türkçe'de ise yaygın olarak "*peksimat*" olarak kullanılmaktadır[18]. Ayrıca İtalyanca'da kurutulmuş ekmek olarak kullanılan ve peksimet manasına gelen "*galleta*" Türkçe'ye "*galeta*" olarak geçmiştir[19].

---

[16] İbrahim Sezgin, "XVII-XVIII. Yüzyıllarda Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki," *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 7/7 (2009), 28.
[17] Ünsal, *Nimet Geldi Ekine; Türkiye'nin Ekmeklerinin Öyküsü,* 197.
[18] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 10-11.
[19] Ünsal, *Nimet Geldi Ekine; Türkiye'nin Ekmeklerinin Öyküsü,* 196.

Osmanlı Devleti'nde peksimet kelimesinin kullanıldığına dair bilinen en erken kayıtlar 14. yüzyıl sonu ile 15. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Sonraki yıllarda denizcilik üzerine yazılan eserlerde, örneğin 16. yüzyılda Pîrî Reis'in eseri "*Kitâb-ı Bahriye*" ve 17. yüzyılda Kâtip Çelebi tarafından kaleme alınan "*Tuhfetü'l-kibâr fi esfâri'l-bihâr*" kitabında peksimet, özellikle denizcilerin sefer esnasında yiyecek maddesi olarak kullandıkları ekmek şeklinde kaydedilmiştir[20]. Yine 17. yüzyılda Evliyâ Çelebi'nin eseri "*Seyahatnâme*"de Galata, Kuruçeşme ve Yeniköy'de 105 tane peksimet fırını ile bu fırınlarda çalışan 1000 tane personelin olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte Evliyâ Çelebi peksimet esnafının piri olarak Hz. Adem'i gösterir[21].

Peksimet, dayanıklılığı ve uzun süre bozulmaması nedeniyle kara seferleri ve özellikle deniz seferlerinde Osmanlı askerleri tarafından tercih edilmekteydi. Seferlerin beklenenden daha uzun sürmesi durumunda peksimet, en temel besin kaynağı olarak kullanılırdı. Orduya zahire temininin sağlanmasında aksaklıklar veya yetersizlikler olduğu durumlarda da askerin beslenmesi için yine peksimet tüketilmiştir. Taşıma zorluğunu önlemek amacıyla yaya birliklerine en fazla sekiz günlük peksimet verilirdi. Aynı zamanda sınır boylarındaki kalelerde, ihtiyaç anında kullanılmak üzere peksimet depolanmıştır[22]. Peksimetin donanma gemilerine kolaylıkla ulaştırılabilmesi için imali genellikle kıyı kazaları ve kasabalarında icra ediliyordu. Osmanlı Devleti'nde peksimet imali; İstanbul, Gelibolu, Golos, Eğriboz, Selanik, Balçık, Varna, Tekirdağı, Burgos ve Labseki gibi muhtelif yerlerdeki fırınlarda yapılmaktaydı[23]. Bu zikredilen yerler, 16. yüzyılda İstanbul hariç donanma için peksimet pişirmede ön plandayken, 17. yüzyıla gelindiğinde ise İstanbul,

---

[20] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 11.

[21] *"Esnâf-ı beksumâtcıyan: (Evsâf-ı peksumât emîni seferlerde azîm ağalıkdır). Furun 105, neferât 1000, kârhâneleri Galata'da ve Kuruçeşme'de ve Yeniköy'dedir. Bunlar dahi pür-silâh olup arabalar üzre furunlarında hâs [u] beyâz peksumât pişirüp dükkânların berk [ü] bârlar ile zeyn edüp harar harar beksumâtları halka mebzûl ederek ubûr ederler ve vâsi'tahta soffalar üzre birer ikişer kantâr gelir, beksumâtları sırık hammâllarına götürdüp alay ederler. Bu esnâfların yine pîri Hazret-i Âdem'dir."* Evliyâ Çelebi, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, çev. Robert Dankoff-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı, (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006), 262-263.

[22] Oral Ateş, "Osmanlı Sefer Organizasyonlarında Asker İâşesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 **(**Ekim 2020), 293-294.

[23] Mehmet Yaşar Ertaş, *Sultanın Ordusu: 1715 Mora Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik,* (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), 160.

donanma ve diğer askeri gruplar için peksimet imal eden yerlerin başını çekmekteydi[24]. Peksimet, denizcilerin ötesinde, sınırlar boyunca konuşlanmış askerler için de önemli bir gıdaydı. 1784 yılında, İstanbul'daki fırınlar donanma için peksimet pişirirken, üretimin bir bölümü de uzak garnizonlara ulaştırılmak için yapılıyordu. Karadeniz kıyısındaki şehirlerde, özellikle Tuna Nehri vadisindeki buğday tarlalarının verimli olduğu ve donanmanın ihtiyaçlarının sıkça karşılandığı bölgelerde, peksimet fırınları faaliyet göstermekteydi. Niğbolu, Rusçuk, Ziştovi ve Silistre gibi yerler bu iş için bilinen merkezlerdir. Kastamonu, İnebolu, Sinop ve Samsun gibi şehirlerden de peksimet tedarik edilebilmekteydi. Savaş dönemlerinde bu bölgelerin üretim yükü daha da ağırlaştığı için, peksimetin stratejik önemi artardı[25]. Donanma için peksimet masrafları devletin kasasından finanse edilmekteydi. Harcamalar, hazine tarafından karşılanırken aynı zamanda avarız vergileri olarak bilinen *bedel-i sürsat* ve *bedel-i nüzul* gibi kalemler ile gümrük ve ihtisap gelirleri de zikredilen masrafların karşılanmasında kullanılmaktaydı. 17. yüzyılda, donanmanın peksimet ihtiyacı için yaptığı yıllık harcama 5 milyon akçeye ulaşıyordu[26].

Peksimetin; "*peksimed-i has*", "*peksimed-i hass-ı beyaz*", "*peksimed-i beyaz*" ve "*peksimed-i kara*" gibi çeşitleri vardı[27]. Kaptan Paşa baştardasına verilen peksimete; "*peksimed-i has*" veya "*peksimed-i hass-ı beyaz*", donanmada bulunan kapıkullarına verilen peksimete; "*peksimed-i beyaz*" ve forsalardaki personele verilen peksimete ise "*peksimed-i harci*" denilmekteydi. Bu peksimetler için kullanılan buğdayın kalitesi farklı olduğu için bu şekilde nitelendirilmişlerdir[28]. Esasen buğdayın kalitesine göre yukarıda sayılan peksimet çeşitleri genel anlamda iki başlık altında ifade edilir. Yani "*peksimed-i has*", "*peksimed-i hass-ı beyaz*" ve "*peksimed-i beyaz*" şeklinde nitelendirilen peksimetler "*peksimed-i has*"

[24] İdris Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003), 245.
[25] Aziz Altı - Salih Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi,* 7/18 **(**Temmuz 2020), 421.
[26] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 33-37.
[27] Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*, çev. İdris Bostan, (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018), 255.
[28] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 246.

başlığı altında toplanırken, "*peksimed-i harci*" olarak belirtilen peksimet çeşidi de "*peksimed-i kara*" başlığı altında yer almaktadır[29].

1.2. PEKSİMETÇİLİK

Bir ordu sefere çıktığında, askerlerin beslenme ihtiyaçlarının karşılanması bugün olduğu gibi geçmişte de devletlerin en temel yükümlülüklerinden biridir. Askeri birliklerin sayısına uygun, yeterli ve kaliteli yiyeceklerin seferden önce hazırlanması, titiz bir organizasyon ve dikkat gerektirmektedir. Devletler, bu önemli görevi kendi görevlileri aracılığıyla üstlendikleri gibi zaman zaman bu hizmeti özel sektöre de devretmiştir[30].

Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki rakiplerine karşı kazandığı askeri zaferlerin ardında, lojistik destek sisteminin kusursuzca yapılmaya çalışılması ile iâşe temininin ciddi bir titizlikle yürütülmesi yatmaktadır. Bu sistemde, askerlerin günlük beslenmesinin temelini ekmek ve peksimet oluşturmaktaydı. Kara seferlerinde, ordunun geçtiği yerleşim yerlerinde kurulan fırınlarda taze ekmek[31] üretimi yapılırken denizcilik faaliyetlerinde, gemi personelinin uzun süre dayanabilen gıdalara ihtiyacı olduğundan daha çok peksimet tercih edilirdi. Peksimet, pişirildikten sonra içindeki nem olabildiğince alınarak sertleşmesi sağlanırdı. Bu sayede uzun süre bozulmadan saklanabilir hale gelmiş oluyordu. Denizciler, bu sertleşmiş peksimetleri tüketebilmek için genellikle suya veya çorbaya batırarak yumuşatırlardı[32]. Osmanlı Donanması'nın yüzyıllar boyunca denizlerdeki başarısındaki sırlarından biri lojistik ve ikmal stratejisinde yatmaktadır. Özellikle 17. yüzyılın ilk yarısına kadar, kadırgalar bu güçlü donanmanın bel kemiğini oluşturuyordu. Ancak bu kadırgaların sınırlı depolama kapasiteleri, onları düzenli aralıklarla kıyı şeridine yaklaşmaya ve yerel limanlarda su ve yiyecek ikmali yapmaya mecbur bırakıyordu. Bu durum donanmanın

[29] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 246.
[30] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 12.
[31] Osmanlı Devleti'nde karada sürdürülen savaş organizasyonlarında ekmek temininin zor olduğu bölgelerde askere peksimet dağıtılırdı. Bununla birlikte askere ekmek verilse dahi peksimet ordu iâşesi içinde bulunduruluyordu. Bkz. Hakan Karagöz, *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*, (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi/ Ph.D. Dissertation, 2008), 86.
[32] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 13.

peksimet gibi uzun süre dayanıklı besin maddelerine olan ihtiyacını artırıyordu. Bu nedenle sefer güzergahları üzerindeki yerleşimlerdeki devlet görevlilerine, donanmanın geçişi öncesinde yeterli miktarda peksimet hazırlamaları için emirler gönderilirdi. Bu detaylı planlama, Osmanlı Donanması'nın uzun seferlerde dahi sürdürülebilirliğini ve etkinliğini garanti altına almış oluyordu[33]. Osmanlı Devleti'nin 16. yüzyılda peksimet üretimi konusunda oldukça örgütlü bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. İstanbul başta olmak üzere Gelibolu, Tekirdağ, Burgaz, Labseki, Delvine, Argirikasrı, Çatalca, Yenişehir ve Tırhala gibi şehirlerde peksimet üretimi için bu görevi icra edenlere de emirler tevdi edilmişti[34]. İstanbul'daki peksimet üretiminin ardından en yoğun üretim Gelibolu'da gerçekleştiriliyordu. Bu önemli görev, Gelibolu'nun yerel idarecilerinden Gelibolu Naibi ile gümrük memurlarının sorumluluğuna verilmişti[35]. Bu düzenli organizasyon, Osmanlı Donanması'nın ve ordusunun uzun seferlerde dahi beslenme ihtiyaçlarını karşılamasında önemli bir yere sahip olmuştur.

1701 yılından itibaren Osmanlı Donanması'nın gözde savaş gemisi olarak kalyonlar ön plana çıkmıştır. Kadırgalardan farklı olarak kalyonlar, geniş yük kapasiteleri sayesinde daha fazla mürettebat ve yiyecek taşıma imkânına sahipti. Bu avantajları sayesinde kadırgaların birkaç haftalık periyotlarla yiyecek ve su ikmali için kıyılara demir atmasının aksine kalyonlar, aylarca denizde kalabiliyor ve bu süre zarfında herhangi bir limana uğramadan seyahatlerine devam edebiliyordu[36]. Kalyonların geniş hacimleri, onların daha fazla mürettebat barındırmasına olanak sağladığı için bu durum doğal olarak peksimet tüketiminde bir artışa sebep olmuştur. Bu artan ihtiyacı karşılamak adına, Osmanlı Donanması'nın içerisinde özel bir düzenleme yapılmıştır. Her kalyonun peksimet stoklarından sorumlu olan "*kalyonlar ekmekçisi*" adı verilen görevliler, bu büyük gemilerin yiyecek ihtiyacını yönetmekle yükümlü tutulmuştur[37]. Seferlere çıkmadan önce kalyonlar, mürettebatın ihtiyaç duyacağı iâşe malzemeleriyle donatılıyordu. Bu hususta özellikle

[33]Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 13.
[34] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 245.
[35] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 13.
[36] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 14.
[37] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 423.

İstanbul, Osmanlı Donanması'nın altı aylık seferleri için gerekli olan peksimetin büyük bir bölümünü sağlayan ana üs görevini üstlenmiştir[38]. Görüldüğü üzere yukarıda zikredilen hususlarda değişiklikler olması ve yeni ihtiyaçlar doğması, peksimet üretiminin icra edilmesinde de çeşitli değişikliklere neden olmuştur.

Osmanlı Devleti'nde peksimet tedarikini sağlamak için Peksimet Eminliği adında bir kurum kurulmuştur[39]. Peksimet Eminliği'nin ne zaman kurulduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Ancak peksimet bahsi ile ilgili ulaşılabilinen en erken tarihli veri, Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde 20 Kasım 1520 tarihli bir belgede yer almaktadır[40]. Peksimet Eminliği ile ilgili veri ise yine Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve bu çalışmanın da ana kaynağını oluşturan Peksimet Eminliği Defterleri'nde 13 Temmuz 1627 tarihine ait bir defterde bulunmaktadır[41]. Peksimet Eminliği'nin ne zaman kurulduğu hususunda arşiv belgelerinden yola çıkarak bir değerlendirme yapılacak olursa, bu eminliğin 17. yüzyılda kurulduğu düşüncesi yapılan tespitler sonucunda ağırlık kazanmaktadır. Çünkü daha erken tarihli verilerde Peksimet Eminliği'nin adı geçmemektedir. Devlet, peksimet üretim ve dağıtım işinin daha düzenli ve kurumsal olması adına bu eminliği 17. yüzyılda ihtiyacı gereği kurmuş olmalıdır. Bu görüşü destekler nitelikteki bir diğer veri ise Peksimet Eminliği Defterleri'nin 1627 yılı ile 1828 yılı tarihleri arasındaki defterlerden müteşekkil olmasıdır. Yani ilk defterin[42] 1627 yılında tutulmaya başlanması bu eminliğin, 17. yüzyılda kurulduğu düşüncesini destekler nitelik taşımaktadır.

---

[38] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 14.

[39] Mehmet Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", *Tarih Okulu Dergisi* 12/39 (Nisan 2019), 300.

[40] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e), Dosya No: 967, Gömlek No: 27 (967/27), Tarih: 9 Zilhicce 926 /20 Kasım 1520. "Vesikada; Yavuz sultan Selim'in şehzadeliğinde babası ve kardeşi şehzade Ahmed ile mücadele sürdürürken, bu mücadelede hizmet etmiş olanlar, hizmetlerini hatırlatarak Yavuz Sultan Selim'den ihsan ve dirlik ricaları ile padişahın emriyle yapılan bir istiharenin bildirilmesi ve Nasır isimli kimsenin gemisiyle getirdiği peksimetler hakkında soruşturma yapılması istenmektedir.".

[41] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12315, Tarih: 29 Şevval 1036/13 Temmuz 1627. "Peksimet Eminliği Defleri içerisinde bulunan bu ilk defterde; Konya'da Dergâh-ı Âlî Yeniçerileri için pişirilen ve Ali Çavuş gözetiminde Nasuh Bey imaretinde muhafaza edilmek üzere anbarlara konulan peksimetlerin kimler tarafından hangi miktarlarda adı geçen imarete teslim edildiğini gösterir."

[42] Peksimet Eminliği Defterleri'nin ulaşılan ilk kaydı, 1627 yılında tutulan defterdir. Bu tarihten önce tutulan başka bir defterin olması ihtimal dahilindedir. Fakat böyle bir defterin varlığını ortaya koyacak hiçbir veri yoktur. 1627 yılında tutulan defterde bir önceki deftere atıfta bulunulan, eski defter manasına gelen "*defter-i*

Peksimet Eminliği; yeniçerilere, cebecilere, donanma-yı hümayuna, asâkir-i mansûreye ve çeşitli askeri birimlere peksimet dağıtmakla görevli olduğu gibi bazen de reayaya peksimet temin etmiştir. Bu eminlik, pişirilecek peksimet için gerekli malzemelerin satın alınması, pişirilmesi, taşınması, peksimetin üretim yeri, miktarı ve kimlere ne kadar dağıtıldığı, hangi yerlerde muhafaza edildiği, bu işlemleri kimlerin yürüttüğü ve bu iş için ne kadar masraf yapıldığı hususunda faaliyetler yürütmektedir[43]. Bu kurumun başında Peksimet Emini olarak bilinen görevli, devletin kasasından aldığı ödenekle peksimet üretimini ve yukarıda zikredilen tüm işleri yürütmekteydi. Üretilen peksimetler, kalite kontrolü maksadıyla düzenli aralıklarla saraya gönderilir, böylece padişahın sofrasına sunulan peksimetlerin istenilen şartlarda olması her daim gözetilmekteydi. Padişahın kontrol ettiği peksimetler standartlara uygunsa muhataplarına dağıtıma çıkmaktaydı. Eğer standartlara uygun değilse, peksimetin nasıl bir yapıda olması gerektiğine dair peksimetçiler uyarı alırlardı[44]. Bu şekilde titiz incelemeler sayesinde peksimetin kalitesi teminat altına alınmış oluyordu[45].

Cebehane ve Tersâne gibi kurumların yıllık kayıtlarını içeren Kuyûd-ı Mühimmat Defterlerinde "*Peksimet Emaneti*" adı altında bir bölüm vardır ve burada donanmanın peksimet tedarikiyle ilgili bilgiler yer almaktadır. Defterlerde "*Emanet*" olarak adlandırılsa da bu işle düzenli olarak ilgilenen Peksimet Emini'nin adı bu kayıtlarda sıkça geçmemektedir. Bunun yerine genellikle diğer görevlerde bulunan devlet memurlarının peksimet sağlama işiyle de görevlendirildikleri anlaşılmaktadır[46]. Bu durum devlet görevlilerinin, asli görevlerinin yanı sıra peksimet muhasebesini de dikkatle yürütmelerini

---

atik" ibaresi olmaması ve başka türlü de böyle bir defterin varlığını ortaya koyacak bir veri ve ipucu olmaması sebebiyle, şimdilik Peksimet Eminliği Defterleri'nin ilk tutulduğu defterin 1627 tarihli olduğu ve Peksimet Eminliği'ninde 17. yüzyılda kurulduğu söylenebilir.

[43] Yusuf İhsan Genç vd. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (İstanbul:Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul 2010), 149.

[44] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 28.

[45] İncelenmesi için Padişaha gönderilen peksimet örneği hakkında III. Selim'in görüşünü belirten hatt-ı hümayun: "*Benim Vezîrim, Peksimad gayet pişkin ve tuzlu olmalıdır. Bunlar pişkin değil, tiz küflenür, dahi tuz kosunlar ve gayet pişirüp kurutsunlar ve sonra rutûbetden hıfz eylesünler. Yohsa telef olur. Sen de bak Mâdâmki içi yumuşak kala, elbette küflenür."* Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi (HAT.), Dosya No: 263, Gömlek No: 15225 (263/15225), Tarih: H. 1210/M. 1795-1796.

[46] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 14-15.

zorunlu kılmıştır. Çünkü donanmanın peksimet ihtiyacını karşılamak ciddi maliyet gerektirmekteydi.

Peksimet Emini'nin görevini bazen diğer görevlerde faaliyet gösteren devlet memurlarının icra ettiği dikkate değerdir. Tersâne Eminlerinin aynı zamanda Peksimet Emini sıfatı ile zikredilerek peksimet tedarikinde iş icra etmesi, bu görevi onun bazı zamanlarda yaptığına işaret etmektedir[47]. 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyılın başlarında peksimet üretimi ve dağıtımıyla ilgili görevler genellikle İstanbul Gümrük Eminleri, Tersâne-i Âmire Eminleri veya Tersâne-i Âmire Rûznâmecileri gibi yüksek rütbeli devlet görevlilerine verilmiştir[48]. İşte bu zamanlarda, dönemin bazı kayıtlarında, yukarıda bahsedildiği üzere, Tersâne-i Âmire Eminlerinin aynı zamanda Peksimet Eminliği görevini de üstlendikleri görülmektedir[49]. Bu durum, resmi açıdan da Tersâne Eminlerinin hem Tersâne-i Âmire idaresini hem de peksimet tedariki ve dağıtılması işini yapmaları dolayısıyla iki önemli sorumluluğu beraberinde yerine getirdiklerini göstermektedir.

Peksimet temini işi ile görevlendirilen devlet memurlarının, bu işi esnafa yaptırmak için faaliyet göstermeleri dikkat çekicidir. Tersâne Eminlerinin yanı sıra, İstanbul Gümrük Eminleri ve zaman zaman Tersâne-i Âmire Rûznâmecileri de bu göreve memur edilmiştir. Zikri geçen memurlar, peksimet tedarik etme görevini üstlendikten sonra bu işi esnafa yaptırmak için adım atmışlardır. Bu amaçla, İstanbul'daki çörekçi esnafı, has ekmek fırınları ve Yeniköy peksimetçileri gibi unlu mamuller üreticileriyle iletişim kurmuşlardır. Memurlar ile esnaf anlaşınca, toplam peksimet miktarı bu kimseler arasında paylaşılarak, her birinin devlete teslim edeceği miktar belirlenmiş olurdu[50].

---

[47] Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", 300.
[48] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 245.
[49] Tersane-i Âmire Eminlerinin Peksimet Eminin görevi olan peksimetin; pişirilmesi, satın alınması ve dağıtılması vb. görevleri yaptığına dair bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Ahmed (AE. SAMD.III), Dosya No: 200, Gömlek No: 19319 (200/19319), Tarih: 28 Şaban 1124/30 Eylül 1712.; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 115, Gömlek No: 5575 (115/5575), Tarih: 12 Muharrem 1183/18 Mayıs 1769.
[50] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 15-16.

Her yıl düzenli olarak üretilmesi gereken peksimet için gerekli olan buğdayın sağlanması ve pişirilmesi sürecinde, şehrin yargısal ve idari yetkilileri olan İstanbul Kadısı ve Kaimmakamı, Peksimet Eminliğini denetlemek ile yükümlüydüler[51]. Görüldüğü gibi, Peksimet Eminliği'nin faaliyetlerini devlet yakından takip ederek, peksimet üretiminde herhangi bir aksaklığın veya ihmalin oluşmasını önlemeyi amaçlamaktadır.

Peksimet üretiminde devlet peksimetçilere, peksimet imalinde kullanılacak tahılların değirmenlerde öğütülmeden önce iyice yıkanıp temizlenmesi ve böylelikle peksimetin beyaz olması hususunda emirler verirdi. Çünkü kalitesiz ve esmer peksimet özellikle asker arasında hoşnutsuzluğa sebep olmaktaydı[52]. Esmer ve kalitesiz peksimetler, hoşnut olmayan asker grupları tarafından genellikle denize dökülmüştür. Kalitesi ve rengi beğenilmeyen peksimetlerin yerine yenisi ürettirilerek, bir önceki hatalı üretimin telafisi yapılmaya çalışılmıştır. Örneğin, Aydos'ta yaptırılan peksimet üretimi denetlendiğinde, peksimet örneklerinin istenilen tüketim şartlarına uygun olmadığına karar verilmişti. Bu durum üzerine, görevli Kapıcıbaşı Abdülgaffar Ağa'ya, kendi parasından harcama yaparak aynı miktarda yeni peksimet üretmesi talimatı verilmiştir[53]. Kapıcıbaşı Abdulgaffar Ağa hakkında bir başka bilgi ise şöyledir; 1786 yılında Aydos'ta, askerler için miri peksimetin üretimi ve dağıtımı görevinden sorumlu olan Abdulgaffar Ağa, ürettiği peksimetin kalitesiz ve tüketilemez durumda olması gerekçesiyle ibret-i alem için sarayın önünde idam edilmiştir. Bu olayın ibret olması gerekçe gösterilerek cansız bedeninin üstüne katlinin sebebini açıklayan bir yazı ile bozuk peksimetler konulmuştur. Sonrasında devlet, müsadere yoluyla mal varlığını hazineye aktarmıştır[54]. Bu vakanın, dönemin ileri gelen düşünürlerinden biri olan Taylesanizade Hafız Abdullah Efendi'nin eserinde yer bulması, peksimet üretiminin Osmanlı Devleti'ndeki önemini ve devlet mekanizmasındaki yerini açıkça ortaya koymaktadır.

---

[51] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 246.
[52] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 420.
[53] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 3.
[54] Taylesanizade Hafız Abdullah Efendi**,** *İstanbul'un En Uzun Dört Yılı: Taylesanizade Hafiz Abdullah Efendi Tarihi (1785-1789),* çev. Feridun M. Emecen, (İstanbul: Tatav Yayınları, 2003), 29.

Peksimet temininde peksimetçiler için önemli konulardan biri de pişirme ücretiydi. 17. yüzyılda, peksimetin kantarı başına pişirme ücreti 20 akçe olarak belirlenmişti. Ancak 17. yüzyılın sonunda ve 18. yüzyılın başlarında Avrupalı devletlere karşı yapılan uzun soluklu savaşlar nedeniyle, peksimete olan talep arttı ve pişirme ücreti 40 akçeye yükseldi. Devlet, bu hızlı fiyat artışına müdahale ederek, fiyatları 30 akçe bandına düşürmeye çalıştı. Ancak bu durumdan hoşnutsuz olan ekmekçi esnafı, 1703 yılında II. Mustafa'yı tahtından indiren isyana destek verdi[55]. 1710 yılında Yeniköy'de donanma için peksimet üreten 14 fırının günlük üretim kapasitesi 150 kantardı. Donanmanın yıllık peksimet ihtiyacını karşılamak için çok sayıda esnaf ve fırıncının işe alındığı titiz bir organizasyon gerekmekteydi. Devlet yetkilileri, değişken esnaftan ziyade sürekli aynı kişilerle çalışmayı bu dönem itibariyle tercih etmişti. Zamanla, imparatorluk görevlileri peksimet temininde Peksimet Eminleri ile çalışmak yerine, özel sektörden kişilerle sözleşme temelli bir iş ilişkisi kurmaya başladı[56]. Belirtilen dönemde, devletin ekonomisinde bir büyüme yaşandığı görülmektedir. Bu bağlamda, mukataa satışları ile sözleşme temelli ilişkiler, yeni bir ekonomik modelin ön ayağını oluşturmuştur. Peksimet temin etme yöntemleri de bu değişimden etkilenmiştir[57]. Çorlulu Ali Paşa'nın sadrazamlığı döneminde Tersâne-i Âmire üzerinde birçok düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeler arasında, peksimet tedarikini sağlamak maksadıyla Çorlulu Ali Paşa tarafından *Peksimetçibaşılık* kurumu oluşturulmuştur. Böylelikle, 1707 yılında Tersâne civarındaki çörekçi, ekmekçi ve peksimetçi fırınlarının kiracısı olan Kasımpaşalı Hacı Nureddin ve kardeşi Hacı Mehmed, Çorlulu Ali Paşa'nın isteğiyle yeni ihdas edilen Peksimetçibaşılık görevine getirilmiştir. Bundan sonra, Tersâne'nin peksimet ihtiyacının karşılanması sorumluluğu bu kişilere verilmiştir[58].

Osmanlı Devleti'nde orduya ve donanmaya peksimet tedarik etmenin önemi başka bir boyutta değerlendirilecek olursa, bu hususta değerlendirilecek konu *İaşecilik (Provizyonizm) İlkesi*'[59]'dir. Osmanlı Devleti'nde iâşecilik ilkesi, devletin halkın ve özellikle

[55] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 422.
[56] Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", 301.
[57] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 422.
[58] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 32-33.
[59] İaşecilik (Provizyonizm) İlkesi hakkında detaylı bilgi için bkz.; Mehmet Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019).

ordunun temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla belirli politikalar izlemesini ifade eder. Bu ilke kapsamında devlet, gıda ve diğer temel maddeleri düzenli ve adil bir şekilde temin ederek halkın refahını ve memnuniyetini sağlamayı amaçlamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi peksimet, dayanıklılığı ve uzun ömürlü olması nedeniyle Osmanlı ordusunun seferleri sırasında önemli bir iâşe maddesi olarak kullanılmıştır. Peksimet tedarikini iâşecilik ilkesi çerçevesinde değerlendirmek, Osmanlı Devleti'nin bu alandaki politikalarını daha iyi anlamaya olanak sağlayacaktır.

İaşecilik, devletin ekonomiye aktif bir şekilde müdahale ederek tüketicilere ucuz ve bol miktarda mal ve hizmet sunmayı amaçladığı bir ekonomik ilkeyi ifade eder. Osmanlı Devleti, ordunun peksimet ihtiyacını karşılamak amacıyla üretim ve dağıtım süreçlerine doğrudan müdahale etmiş, bu müdahale sayesinde peksimetin düzenli ve kaliteli bir şekilde temin edilmesini sağlamıştır[60]. Osmanlı Devleti'nin bu politikası, askeri seferlerin başarısında önemli bir rol oynamıştır. Ordunun gıda ihtiyacının karşılanması, askerlerin fiziki anlamda güçsüz kalmalarının önüne geçmesiyle birlikte, psikolojik anlamda da moral ve motivasyonlarını yüksek tutmuş; uzun süren seferler sırasında peksimetin dayanıklılığı sayesinde askerlerin beslenme ihtiyacı kesintisiz bir şekilde sağlanmıştır. Bebek Peksimethanesi gibi devlet tarafından kurulan ve işletilen peksimethaneler, peksimet üretiminin düzenli ve kontrollü bir şekilde yapılmasını sağlamıştır. Devlet, bu peksimethanelerde üretilen peksimetleri donanma ve kara ordusuna dağıtarak askerlerin temel gıda ihtiyaçlarını karşılamıştır. Ayrıca özel fırınlarda da ordu için peksimet pişirilmesini sağlayan devlet, ordunun genelinde iâşe yetersizliği sorununu çözmeye çalışarak ordusunu mümkün mertebede güçlü tutmayı amaçlamıştır. Böylece iâşecilik ilkesi doğrultusunda devlet, üretim ve dağıtım süreçlerini organize ederek ordunun iâşe ihtiyacını karşılamış ve iâşenin lojistik faaliyetlerini de etkin bir şekilde yönetmiştir.

Sonuç itibariyle, Osmanlı Devleti'nin orduya peksimet tedarik etmesi, iâşecilik ilkesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, devletin ekonomiye müdahale ederek temel ihtiyaçları karşılama ve düzenli bir şekilde tedarik etme politikalarını ortaya koymaktadır. Bu

[60] Genç, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, 41-44.

politikalar, ordunun seferlerdeki başarısını ve devletin merkezi otoritesini güçlendiren önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Çünkü orduya peksimet tedariki, Osmanlı Devleti için bir devlet politikasıydı. Osmanlı Devleti'nin merkeziyetçi yönü, bu politikayı gerektirmekteydi. Devleti merkeziyetçi ve güçlü tutabilmenin önemli yollarından biri, güçlü bir ordu ile sağlanmaktaydı. Bu bağlamda, ordunun güçlü olmasının önemli etkenlerinden biri de ordunun iâşesinin kesintisiz bir şekilde sağlanmasıydı. Bunları sağlamanın yollarından biri olarak zikredilen devlet politikası gereğince, Osmanlı Devleti Peksimet Eminliği kurumunu oluşturmuştur.

2. BÖLÜM: PEKSİMET İMALİ, GEREKLİ HAM MADDELER VE MASRAF KALEMLERİ

Peksimet üretmek için gerekli hammaddelerin temini ve pişirme işini yapacak olan peksimet fırınları önemli konulardan birini teşkil etmektedir. Buğday, un ve odun gibi malzemeler, peksimet yapımında ihtiyaç duyulan temel malzemelerin başını çekmektedir. Bu malzemelerin kullanılarak peksimet imal edilen peksimet fırınları ve özellikle peksimethaneler, peksimet üretiminde gerekli fiziki yapıları oluşturmaktadır. Aynı zamanda, peksimet üretimi için gerekli olan her türlü malzeme ve fiziki yapı, bu işin masraf kalemini meydana getirmektedir. Dolayısıyla, çalışmanın bu bölümünde zikredilen hususlar ele alınacaktır.

2.1. PEKSİMET ÜRETİMİNDE GEREKLİ HAM MADDELER

Peksimet imali için ihtiyaç duyulan ham maddelerin başında yukarıda da zikredildiği üzere buğday, un ve odun gelmektedir. Bu hammaddelerin yanı sıra tuz da peksimet üretiminde kullanılan malzemeler arasında idi. Üretilen peksimetlerin sadece buğday ununda yapılmasına devlet özen gösterirdi. Bir ara buğday sıkıntısı sebebiyle arpa, mısır ve pirinç gibi ürünlerin ununda peksimet yapılmak istenildiyse de bu şekilde bir üretimin standartlara uygun olmadığı ve zikredilen tahılların ununda peksimet yapılamayacağı yetkili merciler tarafından ifade edilmiştir[61]. Her ne kadar arpa ununda peksimet yapılması uygun olmasa da vesikalarda peksimet yapımı için buğdayın yanı sıra arpanın da satın alındığına dair bilgilere rastlanmaktadır. 1729 yılında yeniçerilere peksimet yapılması için Eğriboz köylerine buğday ile arpa verilmişti[62]. Bu durum, her ihtimale karşı buğdayın peksimet yapımında yetersiz kaldığı yerde arpanın alternatif olarak kullanıldığı yönünde düşünülmesini desteklemektedir. Aynı zamanda, 1774 yılına ait Peksimet Eminliği Defterleri'nde; Edirne'de peksimet pişirmek için görevlendirilen Ayan El-Hac Mustafa

[61] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 428.
[62] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12321, 29 Zilhicce 1141 (26 Temmuz 1729).

Efendi'nin vefat etmesi üzerine, Padişah fermanı ile Ayan El-Hac Mustafa Efendi'nin tüm mirası ve peksimet pişirme işini düzenlemek için görevlendirilen memurlar, adı geçen kişinin memuriyet döneminden fazla kalan un ve arpayı peksimet pişirilmesi için Rumeli'deki muhtelif kazalara göndermişlerdi[63]. Görüldüğü üzere defterde, buğday ununun yanı sıra arpanın da peksimet pişirilmesi adına bu işi yapacak yerlere veya kişilere dağıtıldığı belirtilmiştir. Arpanın peksimet yapımı için satın alındığını ya da dağıtıldığını ifade eden vesikalar genellikle 18. yüzyıl ve sonrasına ait belgelerdir. 18. yüzyılda peksimet pişirme işinin müteşebbislere bırakılması göz önünde bulundurulursa, bu kişilerin buğday ile arpa arasındaki fiyat farkını değerlendirip, arpa ununu buğday ununa alternatif olarak gördükleri ya da buğday ununa bir miktar arpa unu katarak peksimet üretim maliyetini az da olsa düşürmeyi istedikleri düşünülebilir. Peksimet yapımı için vesikalarda zikredildiği üzere her ne kadar arpa dağıtımı yapılsa da Osmanlı Devleti'nde genel teamül, peksimet ununa diğer tahıl gruplarının ununun karıştırılmaması üzerinedir.

2.1.1. Buğday (Hınta)

Peksimet üretiminde, hiç şüphesiz, buğday gerekli olan ham maddelerin başında yer almaktaydı. Peksimethaneler ve özel fırınlarda pişirilen peksimetler için buğday ham maddesinin temin edilme meselesi önemli bir durumu ifade etmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerde yetersiz kalan İstanbul için dışarıdan buğday temin etmek kaçınılmaz bir mesele idi[64]. Devlet, buğday alım sürecinde bazı zorluklarla yüz yüze gelmiştir. İstanbul'a ticari amaçlarla gelen gemilerden peksimet yapımı için buğday satın alınıyordu. Ancak, özellikle ihtiyaç arttığında buğday bulmak her daim mümkün olmamaktaydı. Ortaya çıkan buğday ihtiyacını karşılamak için devlet, limandaki buğday yüklü gemilere el koyarak buğdayın başka kimselere satılmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Lakin buğdayın ücretinin hemen ödenmemesinden dolayı tüccarlar zor durumda kalmaktaydı. Bu sorunu çözmek için, 1697-98 yılında gemi kaptanlarıyla bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda, buğdayın en verimli şekilde

[63] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12329, 21 Cemaziyelahir 1188 (29 Ağustos 1774).
[64] Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık-Onyedinci Yüzyıl İstanbul Örneği,* 78.

nasıl temin edilebileceği konusu görüşüldü. Toplantı sonucunda, buğdayın tüccar kaptanlardan tek seferde değil, 20 Ağustos-9 Kasım tarihleri arasında İstanbul'a buğday getiren her gemiden geminin kapasitesine uygun şekilde, gemicilerin kethüdası aracılığıyla satın alınmasına karar verildi[65]. Dışarıdan buğday temin etmek, devleti en az masrafla bu işi yürütebileceği yerleri tespit etmesi hususunda özen göstermeye itmiştir. Bu doğrultuda, deniz ve nehir yolu ile buğday naklinin daha kolay yapıldığı ve kaliteli buğdayın üretildiği yerler öncelikli olarak tercih edilmiştir. Çünkü deniz ve nehir taşımacılığı, kara taşımacılığına göre daha ucuz bir nakliye yöntemiydi.

İstanbul fırınlarında her türlü unlu mamül ve bunlara dahil olarak peksimet pişirmek için gerekli olan buğday temini ağırlıklı olarak özellikle Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren Rumeli, Eflak-Boğdan ve Batı Anadolu olmakla beraber; Edirne, Tuna ve Vidin kazalarından başkente 18. yüzyıl başlarına kadar buğday sevkiyatı devam etmiştir. Bazı zamanlarda buğday, işin işleyişine göre buğday temin edilecek yerden bölgenin özelliğine bağlı olarak, buğdayın üretildiği ve satın alındığı yerlerde değirmenlere verilip öğütüldükten sonra İstanbul'a un halinde nakli yapılmıştır[66]. Bu uygulama özellikle suyu bol olan ve bu sebeple de değirmenlerin işleyişine uygun olan yerlerde yapılmıştır. Bu özelliğe sahip olan yerlerden bir tanesi de İzmit (İznikmid) idi[67].

İstanbul'un buğday ihtiyacı farklı nedenlerle karşılanamadığında, yukarıda zikredilen yerler dışında devlet, doğuda Erzurum, kuzeyde Kefe, güneyde Mısır ve Trablusgarp'a kadar buğday temini için yönelmiştir. Bununla birlikte, gerektiğinde Sivas, Tokat ve Amasya gibi şehirlerden de buğday alımı yapılırdı ki bu şehirlerin buğday ticareti açısından ticaret yolu Samsun üzerinden geçmektedir. Buğday alımında öncelikli kriterler sadece bereketli ve yüksek kaliteli ürünler değil, aynı zamanda nakliyenin de sorunsuz bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için gerekli koşulların bulunmasıydı. Seçilen bölgelerin limanlara ve nehir ağlarına yakın olması bu yüzden büyük önem taşımaktadır[68].

---

[65] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 246.
[66] Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık-Onyedinci Yüzyıl İstanbul Örneği,* 79.
[67] Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık-Onyedinci Yüzyıl İstanbul Örneği,* 80.
[68] Demirtaş, *Osmanlıda Fırıncılık-Onyedinci Yüzyıl İstanbul Örneği,*80.

Donanma veya tüm orduya peksimet ihtiyacı hâsıl olunca, devlet buğday ya da un mubayaası[69] yapıp, bu ihtiyacı karşılama yoluna gitmiştir. Bazen askeri grupların özel ihtiyaçları doğrultusunda peksimet gereksinimi ortaya çıkmaktaydı. Böyle bir durumda, peksimet pişirilerek bu ihtiyacın giderilmesi amaçlanmıştır. Yani, peksimet pişirmek için gereken buğdayın satın alınıp un haline getirildikten sonra, pişirme işinin en müsait olduğu yerde veya yerlerde pişirilmesi emredilmiştir. Örneğin, 1701 yılında Donanma-yı Hümayun kalyonları leventlerinin peksimet ihtiyacı meydana gelmişti. Devlet, bu ihtiyacı karşılamak maksadıyla 12.500 kile buğday mubayaası yaparak, alınan buğdayın Bursa'da peksimet yapımında kullanılması için emir vermiştir[70]. Bununla birlikte, 1729 yılında da yeniçerilerin peksimet ihtiyacının karşılanması maksadıyla Ağrıboz köylerine, 6.365 kile satın alınan buğday peksimet pişirilmesi için dağıtılmıştır[71]. Devlet, bu şekilde özelde peksimet ihtiyacı olan asker gruplarının peksimet tedarikini sağlayarak iâşe eksikliğini gidermiş oluyordu.

Peksimethanelerinde buğday tedarik etme meselesi, genel anlamda imparatorluktaki tüm fırınlarda olduğu gibi, önemli bir alanı kapsamaktadır. Kayıtlarda adı geçen, diğerlerine nazaran daha büyük ve bilinen Bebek ile Gelibolu Peksimethaneleri'nin peksimet pişirme işinde ihtiyaçlarının ve gider kalemlerinin de önemli bir bölümünü oluşturan buğday temini, bir organizasyon dahilinde yapılmıştır. Öncelikli olarak, Bebek Peksimethanesi'nin buğday temini meselesine bakılacak olursa; 1827 yılında Kocaeli sancağına bağlı 19 kazadan buğday alımı yapılmıştır. Kocaeli ve çevresi, uzun yıllar boyunca peksimet üretimine temel malzeme sağlayan önemli bir bölge olmuştur. Her sene devlet tarafından belirlenen bir fiyat üzerinden 12.500 kile buğday satın alınmaktaydı[72]. Bu bölgelerden 12.500 kile buğday, Mehmet İzzet Ağa'nın öncülüğünde alınmıştır. Mubayaa edilen buğdayın ücreti Tersâne-i Âmire Hazinesinden ödenmiştir. Mehmet İzzet Ağa, buğdayları satın aldıktan sonra gemiler aracılığıyla Bebek Peksimethanesi'ne nakletmiştir[73]. Bebek Peksimethanesi için buğday

[69] Mubayaa: Satın alma; Sami, "Mubayaa", 2-1/1268.
[70] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12317, 6 Zilkade 1112 (14 Nisan 1701).
[71] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12321.
[72] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 425.
[73] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 120, Gömlek No:5817 (120/5817), Tarih: 12 Şaban 1242/11 Mart 1827.

temin edilen bir başka yer ise Bandırma İskelesi'ne bağlı kaza ve nahiyelerdir. Bandırma İskelesi'ne bağlı on kaza ile üç nahiyeden her yıl düzenli olarak 25.000 kile buğday temin edilmiştir[74]. 24 Ocak 1824 tarihinde, Donanma kalyonları leventlerinin ihtiyaçları için Bebek Peksimethanesi'ne, Bandırma İskelesi'ne bağlı kazalardan, Bandırma mubayaacısı Dede Abdullah Ağa tarafından kilesi 40 para olarak 25.000 kile buğday alımı yapılmıştır[75]. Bebek Peksimethanesi'nin buğday ihtiyacı, Kocaeli ve Bandırma'nın yanı sıra Balıkesir bölgelerinden de karşılanmaktaydı. Bu bölgelerden alınan buğdaylar, deniz yoluyla Marmara Denizi üzerinden peksimethaneye getiriliyordu. Deniz yoluyla yapılan nakliye, yukarıda da belirtildiği üzere, diğer taşıma yöntemlerine göre hem taşıma maliyetlerini hem de genel giderleri azaltmaktaydı. Bebek Peksimethanesi bünyesindeki değirmenlerin varlığı, buğdayın burada öğütülüp un haline getirildiğini göstermektedir[76].

Gelibolu Peksimethanesi için buğday tedariki genelde 14 kazadan yapılmaktaydı. Bu kazalar; Havass-ı Mahmud Paşa, Edirne, Dimetoka, Uzunköprü, Hayrabolu, Ferecik, İpsala, Keşan, Malkara, Evreşe, İnecik, Tekirdağ, Enez ve Eski Zağra idi. 1747 yılında Keşan'dan 1.500 kile, Malkara'dan 1.000 kile, Hayrabolu'dan 1.000 kile, Ferecik'ten 1.000 kile ve Şarköy'den 500 kile yani toplamda 5.000 kile buğday, 2.000 kantar peksimet pişirmek için tedarik edilmiştir. Gelibolu Peksimethanesi'ne bu zikredilen kazalardan buğday, deniz yolu ile olduğu kadar kara yolu ile de taşınmıştır[77].

2.1.2. Un (Dakik)

Peksimet üretiminde bir diğer ham madde undur. Bu ham maddeyi peksimet yapımında kullanmak için ekseriyetle mubayaa ile temin yoluna gidilmiştir. Peksimet imalinde; 2,5 kile (64 kg) undan bir kantar (56,5 kg) peksimet pişirilmekteydi. Peksimetin

[74] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 426.
[75] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 16, Gömlek No: 767 (16/767), Tarih: 22 Cemaziyelevvel 1239/24 Ocak 1824.; Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 426.
[76] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 427.
[77] Hasan Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi Bulgaroğulları Ailesi (1710-1861),* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002), 120-121.

beyaz bir görünüme sahip olmasını sağlamak adına, unun kaliteli ve temiz olması, mubayaa edilirken dikkat edilen hususların başında gelmektedir[78]. Bu doğrultuda, 1684 yılında Peksimet Emini Halil Ağa tarafından donanma-yı hümayun'a, yeniçerilere, cebecilere ve topçulara peksimet pişirilip dağıtılması için, peksimet yapımında kullanılacak olan unun kalitesi ve temizliği tetkik edildikten sonra mubayaa edilmiştir[79]. Un, bazı zamanlarda pişmiş peksimet ile birlikte askerlere herhangi bir pişirilmeye tabi tutulmadan da verilmiştir. Şöyle ki, 1771 yılında Sinop İskelesi'nden Kırım taraflarına geçirilmesi emredilen bazı asker gruplarına, gemilere binmeden önce Gedikli Ahmed Ağa'nın sorumluluğunda adı geçen yıl ile 1770 yılından arta kalan peksimetin yanı sıra un da dağıtılmıştır. Çeşitli kazalardan toplanan bu asker gruplarının bazılarına, Tablo 1'de de görüldüğü üzere, toplamda 1.569 kantar un verilmişti[80]. Peksimetin yanında askerlere un da verilmesi, askerlerin görev esnasında peksimet haricinde kısa sürede pişirilip tüketilebilecek un mamulleri hazırlayabilmeleri amacıyla yapılmış olabilir. Asker gruplarının görev yerlerindeki fırınlarda, az önce bahsedildiği gibi çeşitli ekmek, börek, çörek ve pide gibi un mamulleri hazırlatma talepleri olabileceği gibi, hazır peksimetler tükendiğinde, bu unlardan ihtiyaçları gereğince yeniden peksimet pişirme istekleri de doğabilir. Her iki durumda da un, ham madde olarak peksimethaneler ve fırınlar için önemli bir kaynak olup, çeşitli görevlere atanmış askerlerin ihtiyaçları doğrultusunda da kullanılmaktadır[81]. Buna göre, un, buğdaya nazaran hemen yoğurulup pişirilmesi yani buğday gibi önce öğütülüp un haline getirilme uğraşı olmaması açısından özellikle hareket halinde olan askeri gruplar için peksimetin yanında önemli bir gıda erzak malzemesi olarak kullanılmıştır. Bu hususta daha detaylı inceleme, yani unun yanında peksimetin de adı geçen askerlere verilmesi, üçüncü bölümde ele alınacaktır.

---

[78] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 35.

[79] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12316, 1 Cemaziyelahir 1095/16 Mayıs 1684.

[80] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329.

[81] Filibe, Cisr-i Ergene ve Tatarpazarı gibi Rumeli'deki kazalarda ve beylik fırınlarda peksimet pişirilmesi için dağıtılan peksimet unları, askeri ihtiyaçlar doğrultusunda kullanılmıştır. Ayşe Hatun Hanı'ndaki peksimetler ve arpalarda Numan Paşa adına teslim edilmiştir. Han vb. yerlerden de askeri iaşe üreten fırınlarda peksimet üretiminin sağlanması için bu şekilde un ve hazır peksimet tedarik edilebiliyordu. Bu süreçte, un, önemli bir ham madde olarak peksimethaneler ve fırınlar için kritik bir kaynak olmuştur. Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12328, Tarih: 4 Cemaziyelevvel 1188/13 Temmuz 1774, 1-40.

Tablo 1. Sinop İskelesinden Kırım Taraflarına Geçmesi Emredilen Asker Gruplarına 1770-1771 Yılından Arta Kalan Peksimet ve Undan Peksimetin Yanı Sıra Verilen Un[82]

Sıra No	Kaza Adı	Un Miktarı (Kantar)	Kime Verildiği	Un Verilen Asker Sayısı
1	Tokat	60	Serdengeçdi-i Cedid Hacı Mustafa Ağa	390
2	Taşkebir	87	Serdengeçdi-i Cedid Bezirzade Mehmed Ağa	471
3	Boyabad	150	Serdengeçdi Beşirli oğlu Mehmed Ağa	450
4	Boyabad	20	Boyabad Serdarı Hacı Ali Ağa	264
5	Boyabad	233,5	Serdengeçdi-i Cedid Kara Ali Ağa	700
6	Ayandon	20	Ayandon Serdarı Ali Ağa	270
7	Akkaya	30	Akkaya Serdarı Hasan Ağa	300
8	Boyabad	5	Mehmed ve Ahmed ve Hasan Ağa-yı Atik	120
9	Gümüş	7	Mustafa Ağa-yı Atik ve Alemdar Ali	56
10	Kastamonu	8	Hüseyin Alemdar	99
11	Tosya	27	Serdengeçdi-i Cedid Hacı Bekir Ağa	330
12	Amasya	45	Gönüllü Yüzbaşıoğlu Mustafa Ağa	480
13	Araç	20	Gönüllü Seyyid Bekir Ağa	270
14	Taşkebir	73,5	Serdengeçdi-i Cebehane Veli Ağa	221
15	Ayandon	10	Gönüllü Kara İbrahim Ağa	221
16	Çorum	132,5	Çorum Serdarı Caferdi? Oğlu Mustafa Ağa	700
17	Çorum Ağa	150	Serdengeçdi-i Cedid İbrahim	900
18	Tokat	15	Serdengeçdi Latif Ağa	225
19	İskilip	20	Serdengeçdi-i Cedid Ali Ağa	360

[82] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12326, 11 Cemaziyelevvel 1185/22Ağustos 1771), 2-3.

(Tablo 1. devamı)

20	İskilip	10	Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa	300
21	Taşkebir	14	Ahmed Ağa-yı Atik	102
22	Boyabad	221,5	Serdengeçdi-i Cedid Cafer Ağa	665
23	Taşkebir	20	Taşkebir Serdarı Mehmet Ağa	480
24	Kargı	20	Kargı Serdarı Hasan Ağa	248
25	Tosya	110	Serdengeçdi-i Cedid Neferzade Ahmed Ağa	330
26	Tokat	5	Serdengeçdi Hacı Halil Ağa	165
27	Tokat	5	Serdengeçdi-i Cedid İbrahim Ağa	165
28	Tosya	20	Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa	312
29	Tosya	30	Gönüllü Hasan Ağa	330
TOPLAM		1569	**TOPLAM**	9924

Yukarıda unun yanı sıra arpanın peksimet yapımı için bazı kazalara gönderildiği bahsinde de anlatıldığı üzere, 1774 yılına ait Peksimet Eminliği Defterleri'nde ele alınan Edirne'de peksimet imali için görevlendirilen Ayan El-Hac Mustafa Efendi'nin vefatı sebebiyle, bu hususta İstanbul'dan gelen emir üzerine adı geçen merhumun bütün mirası ile peksimet pişirme görevinden geriye kalan tüm işlerin muhasebesini yapmak ve düzenlemek adına; Defter-i Hakani Emini İbrahim Nazif Efendi, Baş Muhasebe katiplerinden Abdurrahman Efendi'nin emrindeki adamlar, merhum Ayan El-Hac Mustafa Efendi'nin görev zamanındaki katibi Hafız Mehmed Efendi, İsmail Efendi, Süleyman Efendi ve bunların yanında Bostancıbaşı Ağa görevlendirilmişti. Bu memurlar tarafından, Ayan El-Hac Mustafa Efendi'nin görevi süresince peksimet pişirme işinde muhasebe kayıtlarını yaptığı defterde, 1773 yılına kadar olan verilerden peksimet pişirilmesi için çeşitli kazalardan mubayaa edilen unun kullanımdan arta kaldığı tespit edilmişti. Bu sebeple, arta kalan un, peksimet pişirilmesi için Hasan Ağa isimli bir şahsa verilmişti[83].

[83] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329, 4.

Tablo 2'de görüldüğü gibi, bazı kazalardan tedarik edilen unun bir miktarı peksimet yapımında kullanılmıştır. Ancak, zikredilen un harcaması bu unların tamamını bitirmediği için adı geçen peksimet pişirme işinden fazlaya un kalmıştır. Tablodaki bazı kazalar incelendiğinde ise, tedarik edilen un kullanılmadığı için bakaya kalan un olmamıştır. Bu doğrultuda, hiç harcanmayan unlar, ilk başta tedarik edildiği miktarda bakaya kalmış ve pişirilmesi için emir verilmiştir. Tablo 2 tekrar incelendiğinde, yukarıda da zikredildiği üzere; Edirne, Dimetoka, Cisr-i Ergene, Ferecik, Uzuncaabad, Hayrabolu, Kışla, Havass-ı Mahmud Paşa ve Tatarbazarı gibi dokuz kazada, toplam un miktarından kullanımlar olması sebebiyle, belirtilen kazalardan artan unlar belli bir miktarda kullanımdan sonra geriye kalan undan oluşmuştur. Bu dokuz kaza dışında kalan diğer kazalardaki toplam unlardan herhangi bir harcama olmaması dolayısıyla, bu unlar toplam miktarıyla bakaya kalmış ve peksimet pişirilmesi için emir verilmiştir.

Tablo 2. Bazı Kazalarda Bakaya[84] Kalan ve Pişirilmesi Emredilen Unun; Toplam Miktarı, Kullanılan Miktarı ve Bakaya Kalan Miktarı[85]

Sıra No	Kaza Adı	Toplam Un Miktarı (Kile)	Kullanılan Un Miktarı (Kile)	Arta Kalan Un Miktarı (Kile)
1	Edirne	3.154	74	3080
2	Dimetoka	499	5,5	493,5
3	İpsala	236,5	0	0
4	Çirmen	272,5	0	0
5	Cisr-i Ergene	310	150	160
6	Ferecik	61	55	6
7	Uzuncaabad	293	206	87
8	Yenice-i Kızılağaç	2	0	0

[84] Bakaya: Fazla kalan, kalıntılar; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Ankara: Aydın Kitabevi, 2015), "Bakaya", 77.
[85] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329, 4.

(Tablo 2. devamı)

9	Saray-ı Vize	41	0	0
10	Sultanyeri	22	0	0
11	Hayrabolu	196	36	160
12	Keşan	200	0	0
13	Kışla	14.396,5	8953	5343,5
14	Kırkkilise	638,5	0	0
15	Pınarhisar	214	0	0
16	Havâss-ı Mahmud Paşa	190	39,5	140,5
17	Bergos	8,5	0	0
18	Baba-yı Atîk	10	0	0
19	Vize	22,5	0	0
20	Harman	143,5	0	0
21	Tatarbazarı	18.289	4.696	13593
TOPLAM		537.700,5	14.215	23063,5

Donanma ve ordunun diğer gruplarının peksimet ihtiyacı hâsıl olunca, özellikle İstanbul'dan emir verilerek pişirilecek peksimet için un mubayaa yoluyla temin edilmekteydi. Örneğin, 1798 yılında Vidin üzerinde görevli Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın emrindeki asker grupları için "*has ve pişkin olması*" emri ile 5.000 kantar peksimet pişirilmesi istenmişti. Bu peksimet için 12.500 keyl unun İsakcı havalisinden satın alınıp tedarik edildikten sonra, İsakcı'da bulunan fırınlara gönderilip pişirilmesi emredilmiştir. Bu hususta, İsakcı Ambarı Emini Kapıcıbaşı Abdullah Bey'e, İstanbul'dan gelen emir üzerine pişirilecek peksimet için ne kadar masraf yapılacağı ve ne kadar miktarda un gerektiğini

tespit edip raporlama ve zikredilen peksimet pişirtme işini yürütme görevi verilmiştir[86]. Şöyle ki, yukarıda da değinildiği üzere, ordu için özel ürettirilen peksimetlerin un tedariki, örnekteki adı geçen tarihte yapıldığı gibi, resmi olarak İstanbul'dan gelen emirlerle bazı kişiler görevlendirilerek un mubayaa yoluyla temin edilmiştir.

Peksimet pişirme işinde önemli bir yer olan Gelibolu'da imal edilen peksimetler için ihtiyaç duyulan un, genel olarak Gelibolu'ya ulaşımı kolay olan Ferecik, İpsala, Malkara, Hayrabolu, Cisr-i Ergene, Çorlu, Tekirdağ ve Dimetoka gibi kazalardan tedarik edilmekteydi[87]. 1739 yılında İstanbul Yeniköy'de on iki tane ekmekçi değirmeni bulunmaktaydı. Bu değirmenler, birçok ekmek fırınının un ihtiyacını karşıladığı gibi, aynı zamanda burada bulunan peksimet fırınlarının ihtiyacı olan unu da karşılamaktaydı[88].

Bebek Peksimethanesi'ne un tedariki için genellikle doğrudan tüccarlardan alım yapma yöntemi benimsenmişti. Örneğin, 1801 yılında Tekirdağ'daki tüccarlardan un satın alınmıştı. Daha sonra, 1817'de kapan tüccarlarından önemli bir isim olan Hacı Veli Ağa ile yapılan bir anlaşmada, her kıyye un için 29 akçe karşılığında toplamda 32.136 kıyye un mubayaa edilmiştir. Bu mubayaa işlemi için Tersâne-i Âmire'nin hazinesinden tüccar Hacı Veli Ağa'ya toplam 7.766 kuruş 24 akçe verilmiştir. Payitaht tarafından peksimet pişirilmesi için yapılan ham madde alımlarında buğday yerine unun tercih edilmesi, devletin, öğütme işlemini zaman kaybı olarak görmesi ve aynı zamanda emek tasarrufu yapmak istemesi nedeniyledir. Bu durum devletin, peksimet üretiminin ana ham maddelerinden olan unu daha hızlı bir şekilde tedarik etmesine olanak sağlamıştır[89].

Gelibolu Peksimethanesi'nde devlet, öncelikle peksimet siparişine göre ne kadar buğday ve un bulunduğunu peksimethane yetkililerinden bildirmelerini istemiştir. Bunun ardından, peksimethanenin ham madde durumu Baş Muhasebe'ye bildirilmiş; ham madde

[86] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12340, 29 Cemaziyelahir 1213/8 Aralık 1798, 4.
[87] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 35.
[88] Salih Aynural, *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840),* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001), 101.
[89] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 427.

eksikliği, sipariş edilen peksimet yapımına yetmeyecek durumda ise önceden belirlenmiş tedarik yerlerinden gerekli ham madde temin edilmiştir[90]. Gelibolu Peksimethanesi için gereken un, genellikle Cisr-i Ergene, Şehirköy, Keşan, Tekfurdağı, Havass-ı Mahmud Paşa, Dimetoka, Çorlu, Edirne ve İpsala gibi kazalardan temin edilmekteydi[91]. Bu kazaların yanı sıra Eski Zağra, Ferecik, Uzunköprü, Hayrabolu, İnecik, Malkara, Evreşe ve Enez kazaları da Gelibolu Peksimethanesi'ne un tedariki yapmaktaydı[92].

2.1.3. Odun (Hatab)

Peksimet pişirmek için gereken bir başka ham madde de odundu. Peksimet ve ekmek fırınlarının pişirme işlevini yerine getirebilmesi için odun, vazgeçilmez bir ham maddeydi. Bu nedenle, odunun tedarik edilmesi de önemli işlerden biriydi. Odun, unlu mamul pişiren her fırın için önemli bir araç niteliği taşırken, özellikle Osmanlı ordusu için ekmek ve peksimet pişiren fırınların her zaman hazırda bulundurması gereken bir ham maddeydi. Bu bağlamda, peksimet pişirilecek yerlere odun gönderilmesi elzemdi. Osmanlı ordusuna Şumnu'da pişirilecek peksimet için 11 Ocak 1811 tarihinde Kırkkilise'den Şumnu'da ki ordu kışlağına 1.000 çeki[93] odun gönderilmişti[94].

14 Ocak 1812 tarihli Peksimet Eminliği Defteri'nde, Donanma-yı Hümayun için pişirilmesi emredilen 2.500 kantar peksimet için 4.110 kuruş ödenerek odun satın alındığına

---

[90] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 22.
[91] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 159, Gömlek No: 7547 (159/7547), Tarih: 24 Rebiülevvel 1220/22 Haziran 1805.
[92] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 120.
[93] Çeki: Türkler tarafından kullanılan eski bir ağırlık ölçüsü. Çeki kelimesi, Türkçe'de "tartmak" anlamına gelen "çekmek" fiilinden türetilmiş bir isimdir. Bu terim, özellikle odun, taş ve kireç gibi maddelerin tartılmasında kullanılan bir alet ve ağırlık ölçü birimini ifade etmektedir; Cengiz Kallek, "Çeki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* https://islamansiklopedisi.org.tr/ceki (02.06.2024). 1 çeki 225-250 kilogram arasında bir ağırlığa karşılık geliyordu; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011), "Çeki", 161.
[94] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 90, Gömlek No4131 (90/4131), Tarih: 25 Zilhicce 1225/11 Ocak 1811.

dair bir veri mevcuttur. Bu defterde, satın alınan oduna ödenen ücret kaydedilmiştir. Ancak, ne kadar miktarda odun alındığı belirtilmemiştir[95].

1830 yılı tarihli bir vesikada görüldüğü üzere, Osmanlı Donanması leventlerinin gıda erzakları için Bebek'teki peksimet fırınlarında yapılan peksimetlerin giderleri devlet hazinesi tarafından ödenmekteydi. Özellikle bu yılın 15 Mart tarihinde pişirme işlemi için gerekli olan 929 çeki odun fırına teslim edilmiş ve her bir çeki için 7 kuruş ödenmişti. Toplamda 6.503 kuruş olan odun giderinin yanı sıra, 30 kantar ağırlığındaki peksimetlerin pişirilmesi için yapılan ödemelerin tümü de Tersâne-i Âmire tarafından yapılmıştır[96].

2.2. PEKSİMET İMALATINDA PEKSİMETHANELER

Daha önce de izah edildiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun kara ordusu ve deniz gücü olan donanması, seferler ve uzun deniz yolculukları sırasında mürettebatın beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için peksimeti, dayanıklılığı ve uzun süre bozulmadan saklanabilmesi nedeniyle önemli bir gıda maddesi olarak kullanmıştı. Bu temel besin maddesinin düzenli ve kaliteli üretimini sağlamak amacıyla peksimethaneler kurulmuştur. Peksimethaneler, Osmanlı ordusunun çeşitli grupları ile donanmanın seferlere çıkmadan önce yeterli miktarda peksimet stoklamasını mümkün kılmış ve denizcilerin beslenme sorunlarını büyük ölçüde çözüme kavuşturmuştur.

Peksimet üretimi konusunda, yukarıda da belirtildiği gibi, iki önemli peksimethane karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan biri İstanbul Bebek Peksimethanesi, diğeri ise Gelibolu Peksimethanesi'dir. 18. yüzyılda Osmanlı Devleti, savaşlar ve çıkarlarını koruma amacıyla ordusunun iâşesini sağlamak için peksimet teminine büyük önem vermiştir. Ordunun güçlü bir yapıda olmasını sağlayacak önemli hususlardan biri de iâşe organizasyonunu gerektiği şekilde, ihmallere ve aksaklıklara yer vermeksizin yapabilmekti. Bu bağlamda devlet,

---

[95] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12345, Tarih: 29 Zilhicce 1226/14 Ocak 1812, 3.

[96] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 160, Gömlek No: 7568 (160/7568), Tarih: 20 Ramazan 1245/15 Mart 1830.

ordunun gücünü yeterli tutmak maksadıyla iâşe tedarik etme konusunda ortaya çıkabilecek sorunları en aza indirmek adına peksimet üreticileri ve buğday tüccarlarıyla iyi ilişkiler kurarak, ordunun iâşe teminini kusursuz bir şekilde yapmaya özen göstermiş ve bu şekilde orduyu bir başka boyutta güçlü tutarak çıkarlarını muhafaza etmeye çalışmıştır.

Deniz gücü alanında Osmanlı Donanması'nda yeni bir evreye geçilerek kadırgaların yerine kalyonların kullanılması, mürettebat sayısını ve dolayısıyla peksimet tüketimini artırmıştır. Bu nedenle kurumsal düzenlemeler yapılmış ve her kalyonun peksimet düzenlemesinden sorumlu ekmekçiler atanmıştır. Peksimet ihtiyacındaki artış, devletin kendi peksimetini üretme zorunluluğunu ortaya çıkarmış ve nihayetinde 1799 ile 1800 yılları arasında Bebek'te, Tersâne-i Âmire'ye bağlı olarak faaliyet gösterecek büyük bir peksimethane inşa edilmiştir[97].

Padişah III. Selim'in emriyle, yukarıda da zikredilen 1799-1800 yılları arasında, Seyid Süleyman Efendi sorumluluğunda Bebek Peksimethanesi kurulmuştur. Devletin mimar vekili Mustafa Efendi ile diğer usta mimarlar tarafından denetlenen peksimethane, çalışanların konakladığı mekanlar, sergileme alanları, depolar, hayvan barınakları, ekmek fırınları, un depoları, su gücüyle çalışan değirmenler, iskele ve sahil güvenlik binaları, hamam gibi çeşitli yapıları bünyesinde barındırıyordu. 1801 yılında, birçok vesair yapıyı içinde bulunduran peksimethanede; 1 boğa, 1 sığır danası, 2 inek, 2 buzağı ve 41 atın varlığı kaydedilmiş; atlar özellikle değirmen taşlarını çevirmede kullanılmıştır[98]. Sadaret Kethüdası İbrahim Efendi'nin eşinin yalısı ile Hekimbaşı yalısı arasında önemli bir konumda yer alan peksimethanenin idaresi, peksimet üretiminde uzmanlaşmış olan peksimetçibaşılara emanet edilmişti[99].

Daha önce birinci bölümde de bahsedildiği gibi, 18. yüzyılın başlarında peksimet teminiyle ilgilenmek üzere, devletin çeşitli kademelerinde görev yapan kişilerden bağımsız

[97] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 422-423.
[98] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Ahmed (AE. SAMD.III), Dosya No: 331, Gömlek No: 119163 (331/119163), Tarih: 29 Zilhicce 1214/24 Mayıs 1800.
[99] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 424.

olarak peksimetçibaşılık kurumu oluşturulmuştur. 1800 yılında yapımı tamamlanan Bebek Peksimethanesi'nin idaresi, peksimetçibaşının yetki alanındaydı. Bu dönemde, peksimetçibaşılar, peksimethanenin bahçesinde bulunan sahilhanede ikamet etmekteydiler. 1801 senesinde, bu önemli görevi Ahmed Ağa üstlenmiş, ondan önceki dönemde ise Süleyman Ağa bu sorumluluğu taşımıştır[100].

Bebek'te kurulan bu peksimethanede, üretim idaresi alanında bir de peksimethane müdürlüğü memuriyeti vardı. İmparatorluk genelinde peksimet dağıtımını peksimetçibaşı üstlenirken, müdür yalnızca Bebek'teki peksimet üretim tesisinin işlerini denetlemekteydi. 1830 tarihli bir vesikada, bu görevi Mehmet Emin Ağa isimli bir kişinin yürüttüğü görülmektedir[101]. Ayrıca 19. yüzyıl kayıtlarına göre, Edhem Ağa adında bir kişinin de bu görevde hizmet vermiş olduğu muhtemeldir[102].

Bir önceki "*Peksimet Üretiminde Gerekli Ham Maddeler*" başlığı altında da izah edildiği gibi, Bebek Peksimethanesi'nin buğday ihtiyacı Kocaeli ve Bandırma bölgelerinden karşılanıyordu. Peksimethaneye buğday ve un alımı, devlet tarafından belirlenen fiyatlar üzerinden gerçekleşirken, bu ürünlerin bedelleri Tersâne-i Âmire'nin hazinesi tarafından karşılanmaktaydı. Özellikle Mehmet İzzet Ağa ve Dede Abdullah Ağa gibi aracılar vasıtasıyla yapılan bu alımlar, gemilerle peksimethaneye ulaştırılmaktaydı[103]. Peksimet üretimi için peksimethane fırınlarında gerekli olan odun da benzer şekilde tedarik edilerek, Tersâne-i Âmire Hazinesi tarafından ödenen pişirme ücretleriyle Osmanlı ordusu, özellikle de donanma için peksimet üretimi sürdürülmekteydi. Bu yöntemler ile peksimethane idaresi, devletin hem maliyetlerini düşürmesine hem de peksimet üretimini yerinde ve etkin bir şekilde gerçekleştirmesine olanak sağlamaktaydı. Bu başlık altında Bebek Peksimethanesi'nin farklı açılardan ele alınması söz konusu olduğu için, peksimethanenin buğday, un ve odun gibi ham maddeleri tedarik etme yöntemi adı geçen peksimethanenin

[100] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 424.
[101] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 108, Gömlek No: 5245 (108/5245), Tarih: 9 Şaban 1245/3 Şubat 1830.
[102] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 424.
[103] Cevdet Bahriye, BOA. 120/5817.

bahsinde bir bütünlük olması adına burada bazı tekrarlarla kısaca işlendi. Ancak bu malzemelerin miktarları ve ücretlendirmeleri konusu, daha evvel adı geçen bir önceki başlık altında işlenmiş olması hasebiyle burada tekrar ele alınmayacaktır.

Bebek Peksimethanesi, özellikle donanma leventleri için üretim yapmaktaydı ve peksimetler sadece buğday unundan yapılıyordu. Talep doğrultusunda da peksimet üretim kapasitesi artırılabilmekteydi. 1813 yılında peksimethanede yıllık 15.000 kantar peksimet üretimi yapılmıştı, bu da yaklaşık 846.150 kg[104] denk gelmekteydi[105]. Daha sonraki yıllarda talepler doğrultusunda üretim miktarının arttığı görülmektedir. 1820 yılında, Dergâh-ı Âlî topçuları ve top arabacılarının peksimet ihtiyacının karşılanması amacıyla, Bebek Peksimethanesi'ne peksimet pişirilmesi için 25.000 kile buğday tahsis edilmiştir. Bu yılda, ilk başta 10.000 kantar peksimet üretimi emri verilirken, ihtiyaçtan kaynaklı talep üzerine 6.000 kantar daha peksimet pişirilmesi istenmiştir[106]. Bu durum yeni talepler doğrultusunda peksimethanenin imal faaliyetlerini artırabileceğini göstermektedir[107].

İstanbul'da kurulan Bebek Peksimethanesi, yukarıda da zikredildiği üzere, peksimet üretimi talepleri doğrultusunda gerektiğinde fazla üretim yapabilme kapasitesine sahip olmasına rağmen, bazen dönemsel ihtiyaç farklılıkları nedeniyle peksimet üretiminde yetersiz kaldığı zamanlar olmaktaydı. İhtiyaç duyulan peksimet miktarı peksimethanenin üretim kapasitesini aşınca, devlet dışarıdaki piyasaya bağımlılığını en aza indirmek için ekmekçi fırınlarına yeniden peksimet ürettirme yoluna gitmiştir[108]. Örneğin, Bebek Peksimethanesi'ne 1817'de 20.000 kantar olarak verilen peksimet siparişi, peksimethanenin üretim imkanlarını oldukça zorlamıştı. Bundan dolayı, bu büyük talebi karşılamak üzere, ekmekçiler kethüdası Yahya Ağa vasıtasıyla devletin ambarlarından buğday tedarik edilerek at değirmenlerinde öğütüldü. Daha sonra, öğütülen unun pişirilmesi için belirlenen bazı

---

[104] 1 kantar 56,41 kg'a denk gelmektedir; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2*, (İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983), "Kantar", 161.
[105] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 429.
[106] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 408, Gömlek No: 16849 (408/16849), Tarih: 3 Zilhicce 1235/11 Eylül 1820.
[107] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 428-429.
[108] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 429.

fırınlarda bu un peksimet olarak pişirildi. Bu fırınlardan her birinin günlük 4 kantar peksimet üretimine katkıda bulunması amaçlanmaktaydı. Bu sayede sekiz ay gibi bir süreçte istenilen 20.000 kantar peksimet elde edilmiş olacaktı. Bu fırınlarda pişirilmesi istenen peksimetler için öğütme ve pişirme işlemleri için ödenmesi gereken 65.000 kuruşluk ücret, Tersâne-i Âmire Hazinesi'nin imkanlarını zorlaması nedeniyle, belirtilen ücret için başka kaynaklar aranması elzem olmuştu[109].

Bebek Peksimethanesi, ürettiği peksimetleri Osmanlı Devleti'nin çeşitli bölgelerine dağıtıyordu. Osmanlı Donanması'nın ihtiyaçları doğrultusunda, 1824'de İzmir ve Bebek'teki peksimethanelerden toplamda 10.000 kantar peksimet sipariş edilmişti. Özellikle Bebek Peksimethanesi'nde 5.000 kantar olarak pişirilmesi istenen peksimetler için gerekli olan buğday, devletin (mirî) ambarlarından tedarik edilmiştir. Üretilen peksimetler, deniz yolu kullanılarak Midilli'ye nakledilmek üzere hazırlanmıştı[110].

Bebek Peksimethanesi'nde, aşağıda Tablo 3'te görüldüğü gibi, 1807 yılı ile 1824 yılları arasında 53.500 kantar peksimet üretilmişti. Bu üretilen peksimetlerin masraf kalemlerinde Tersâne-i Âmire Hazinesi'nin büyük payı olmuştur.

Tablo 3. Bebek Peksimethanesi'nde 1807-1824 Yılları Arasında Üretilen Peksimet[111]

Üretim Yılı	**Üretim Miktarı (Kantar)**
1807	7.500
1813	15.000
1819	10.000
1820	16.000
1824	5.000
Toplam	53.500

Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 430.

[109] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi (HAT.), Dosya No: 616, Gömlek No: 30354 (616/30354), Tarih: 29 Zilhicce 1232 (9 Kasım 1817).
[110] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 430.
[111] Tablo 3 Yazarı; Aziz Altı ve Salih Başkutlu olan Bebek Peksimethanesi isimli makaleden alınmıştır; Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 430.

Tablodaki verilere bakıldığında, Bebek Peksimethanesi'nde en çok üretim 16.000 kantar peksimet üretimi ile 1820 yılında gerçekleşmiştir. Zikredilen yıllar arasında en az üretim ise 5.000 kantar peksimet üretimi ile 1824 yılında olmuştur. Daha önce yukarıda belirttiğimiz gibi, talepler doğrultusunda peksimet üretim oranını artıran Bebek Peksimethanesi'ne en çok talep, üretilen peksimet oranları verilerine bakıldığında; 1820 yılı başta olmak üzere, 1813 ve 1819 yıllarında peksimet üretim miktarlarının talepler doğrultusunda, 1807 ile 1824 yıllarına nazaran önemli oranda arttığı görülmektedir. Yıllara göre peksimet üretim miktarlarında artmalar ve azalmalar görülse de Bebek Peksimethanesi'nin ortalama yıllık peksimet üretim miktarı 15.000 kantara denk gelmektedir.

1801 yılında, Bebek Peksimethanesi için bazı alanlarda eksiklikler tespit edilmesi sebebiyle peksimethane bünyesinde yapılan işlerin daha düzenli bir şekilde ilerlemesi adına peksimethanede tamirat yapılmıştı. Tablo 4'te de görüldüğü üzere, peksimethane tamiratı için belirtilen yılda bir masraf hesabı dökümü hazırlanmıştır.

Tablo 4. 1801 Yılında Bebek Peksimethanesi'nin Tamiri İçin Yapılan Masraflar[112]

Masraf Yapılan Malzeme	**Tutarı (Kuruş)**
On iki arşın orta cebe?	184
Çifte mane	58
Rumeli omurgası	100
Filyoz fındığı	10
Kara sağir	50
Cam tahtası	97,5
Saray manesi	14,5
Toplam	514

[112] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 645, Gömlek No: 27153 (645/27153), Tarih: 26 Receb 1216/2 Aralık 1801.

(Tablo 4. devamı)

Masraf Yapılan Malzeme	**Tutarı (Kuruş)**
Meşe pullaması?	35
Bostan oluğu	30
Yeni kurşun	959
Mismar-i zağra ve lonca?	92
Misamar-ı salbeş?	60
Mavna[113] kili ve mavnaya nakil yapan hamalın ücreti	8
Toplam	1184
Masraf Yapılan Malzeme	**Tutarı (Kuruş)**
Kireç, horasan, kanat, küfe, kürek	37
Kiremit	35
Kütük	5,5
Tuğla	9
Toplam	86,5
Tamiratta Çalışanlar	**Tamiratta Çalışanların Günlük Ücretleri (Kuruş)**
Dülgerciler	199
Duvarcılar	112,5
Rençberler	50
Taş kıyan	13
Kalfalar, hamallar ve çeşitli masraflar	80

[113] Yakın kıyılara ya da limanın uzaklarında demirlemiş gemilere yük götürüp getiren, güvertesiz, büyük tekne.

(Tablo 4. devamı)

Toplam	454,5
Tüm Masraf Toplamı	2239
Tamirat Masrafından Çıkarılanlar	**Masraftan Çıkarılanların Miktarı (Kuruş)**
Peksimethaneden çıkan ve hurdaya satılan eski kurşun	481,5
Beher in-sehven(Bundan yanlışlıkla) yanlış hesaplanan hesabat	15
Toplam	496,5
Peksimethane Tamiratı Masraf Toplamı	**Toplam Tutar (Kuruş)**
Tüm İşlemlerden Sonra Geriye Kalan Tamirat Masrafı	1742

Bebek Peksimethanesi'nin tamiri için 1801 yılında yapılan masraflar, Tablo 4'te görüldüğü gibi, on iki arşın orta cebe, Rumeli omurgası, çifte mane, filyoz fındığı, kara sağir, cam tahtası, saray manesi, bostan oluğu, mismar-i zağra ve lonca, misamar-ı salbeş, kireç, horasan, kanat, küfe, kütük, kürek, kiremit, tuğla, yeni kurşun, mavna kili ve meşe pullaması? gibi malzemelere toplamda 1.784,5 kuruş tutarında bir masraf yapılmıştı. Bununla birlikte, 5 adet su oluğunun birbirine tutturulmasını sağlayan ve çeşitli yerlerde kullanılan zift ücreti de bu masrafın içinde yer almaktadır. Aynı zamanda, peksimethane tamiratında çalışan dülgerciler, taş kıyanlar, duvarcılar, rençberler, kalfalar ve hamalların yevmiye ücretleri de peksimethanenin tamiri için yapılan harcamalar arasındaydı. Bu çalışanlara toplamda 454,5 kuruşluk masraf da peksimethanenin tamirat masrafları kaleminin bir parçasını oluşturmuştu. Böylelikle, peksimethane tamirinde kullanılan malzemelerin ücretleri ile tamir işinde çalışanların günlük ödenekleri toplam 2.239 kuruş masrafı bulmaktaydı. Tamirat esnasında peksimethaneden çıkan, kullanım işlevini yitirmiş eski kurşunlar hurda mahiyetinde satılarak bu eski kurşunlardan gelen 481,5 kuruşluk gelir, 2.239 kuruşluk toplam masraftan düşürülmüş ve geriye 1.757,5 kuruş masraf kaydedilmiştir. Bu masraftan da 15 kuruşluk

hesap yanlışlığı ücreti çıkarılması suretiyle 1.742 kuruş peksimethane tamirat masrafı ortaya çıkmıştır[114].

Bebek Peksimethanesi'nin zamanla bazı kısımları yıkılmış ve eski üretim faaliyetini yitirmiştir. Bu peksimet üretim yerinin yeniden canlandırılması için devletin görevlendirdiği bir hassa mimarı incelemelerde bulunmuştur. Mimarın incelemeleri sonucunda, peksimet fırınından zahire ambarına, müştemilat binalarından çevre duvarlarına kadar birçok yerin onarıma ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda onarım maliyetini de hesaplayan bu mimar, toplamda 22.160,5 kuruş tutarında bir masraf çıkarmıştır. Bu masrafın dışında, peksimethanenin su yolu için yapılacak ek harcamalarla birlikte maliyette 1.097 kuruşluk artış olacağı da tespit edilmiştir[115]. Böylece toplam maliyet 23.257,5 kuruş olarak hesap edilmişti.

Bebek Peksimethanesi, zamanla daha da yıpranmıştı. 1831 yılında, durumu oldukça işlevsiz bir hale gelen peksimethaneyi Sultan II. Mahmud, Bebek'ten Tersane'nin içine taşıma kararı almıştır. Daha sonra, 1834 yılında Bebek Peksimethanesi'nin bulunduğu arazinin yanması üzerine, buranın boş ve atıl kalması yerine satılması düşünülmüştür[116].

18. yüzyılın ilk evrelerinde, ordu için peksimet tedarikinde önemli bir üretim merkezi olarak Gelibolu ön plana çıkmaktadır. Daha önceleri, özellikle donanma için istenilen peksimetlerin büyük bir bölümünü Tersâne-i Âmire bünyesindeki fırınlar yapmaktaydı. Osmanlı Donanması'nın denize açılacağı zamanlar, öncelikle filonun büyüklüğü ve içinde bulundurduğu kaptan, asker, denizci ve tutsakların sayısı detaylarıyla tespit edilirdi. Bu tespit edilen bilgiler ışığında, peksimetlerin depolandığı peksimethanelerdeki stok durumu incelenir ve eğer stoklar yetersiz geliyorsa, peksimet ihtiyacında gerekli miktarlar belirlenir; akabinde bu ihtiyaçların karşılanması için peksimet üretim yerlerine emirler gönderilirdi. Bu süreçte Kaptan Paşa ve emrindeki görevliler kritik bir rol oynamaktaydı. Zira Tersâne'de yapılan hesaplamalar sonucunda, dönemin kaptan paşasının raporu ile devlete ne kadar

[114]Cevdet Askeriye, BOA. 645/27153.
[115] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 430.
[116] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 431.

peksimet gerektiği bildirilmişti. Yukarıda da belirtildiği üzere, herhangi bir sefer için peksimet gerekli olursa, bu ihtiyacın büyük bir bölümü Tersâne-i Âmire'nin fırınları tarafından sağlanmaktaydı. Kalan kısmı ise imparatorluk sınırları içindeki diğer peksimet fırınlarından temin edilirdi. Sonraları, özellikle 18. yüzyılın başlarında, bu hususta Gelibolu öne çıkmaya başladı. Örneğin, yıllara göre farklılıklar olmakla birlikte donanma için 20.000 kantar peksimetin gerekli olduğu durumlarda, bunun 12.000 kantarı Tersâne-i Âmire'den ve ona bağlı çalışan ekmekçilerden, geriye kalan 8.000 kantarı ise Gelibolu Peksimethanesi'nden karşılanmıştır[117].

Gelibolu'nun peksimet üretim yeri olmasına binaen, burası hakkında kısaca bilgi vermek faydalı olacaktır. 1354 yılında Süleyman Paşa'nın öncülüğünde Osmanlı Devleti'nin himayesi altına giren Gelibolu, 14. yüzyılın sonlarına doğru Saruca Paşa'nın çalışmalarıyla denizcilik altyapısının temelleri atılmış, bu topraklar deniz üssüne dönüşmüştür. Anadolu'yu Avrupa'ya bağlayan bu stratejik bölge, Marmara Denizi'ni, Karadeniz'i ve Akdeniz'i denetleme potansiyeline sahipti. Osmanlılar, bu bölgenin jeopolitik yapısının potansiyelini göz önünde bulundurarak Gelibolu'yu tersâne, cephanelik, baruthane, su yapıları ve ekmek pişirme mekanlarıyla imar etmek suretiyle şehri denizcilik ve lojistik merkezine çevirmişlerdir[118].

Peksimetin donanma için birinci derecede bir ihtiyaç malzemesi olduğu daha önce belirtilmişti. Peksimet yapımı, devletin ihtiyaçlarına cevap vermek üzere bazı kişilere ek görev olarak atanmıştı. Bu görevliler, büyük fırınların sahipleriyle iş birliği yaparak devletin taleplerini karşılamak için peksimetleri pişiriyorlardı. Lakin, özellikle savaş dönemlerinde veya büyük seferler öncesinde talep edilen peksimet miktarı oldukça artmaktaydı. Esnaf böyle zamanlarda talep edilen peksimeti zamanında yerine getirmekte oldukça zorlanmıştı. Üstelik farklı esnaf grupları arasında fiyatlandırma ve tahıl miktarı konusunda anlaşmazlıklar yaşanmaktaydı. Bu esnaflardan kimileri önerilen fiyatı düşük bulmakta, kimileri ise tahılın yetersiz olduğunu öne sürerek iş sürecini sekteye uğratmaktaydı. Böyle bir durumun varlığı

[117] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 21.
[118] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 32.

devlet için savaş ya da günlük idare işlerinin getirdiği birçok sorumluluğun yanında, peksimetçilerin bu tutumlarıyla da uğraşması açısından zaten karmaşık bir halde olan çeşitli yönetim işlerine ek bir yük getirmekteydi. Sonuç itibariyle büyük iş gücü ve kaynak harcanarak hazırlanan askeri seferler, peksimet pişiricilerin direnmeleri yüzünden aksamakta ve devletin önem arz eden planlarının işleyişini olumsuz yönde etkilemekteydi[119].

Osmanlı Devlet'i bahsi geçen karmaşık ve dirençli yapıya karşı özellikle ordunun iâşe meselesinin sekteye uğramaması adına bu problemlere karşı önlem alma yoluna gitmişti. Devlete göre artık peksimet üretimi veya tedariki konusunda bu işi iyi bilen tek bir kişinin görevlendirilmesi, devletin işlerini kolaylaştırabilecek ve iâşe tedariki meselesini pratik bir yolla çözüme kavuşturacak yeni bir düzen olarak görünmekteydi[120]. Daha önce birinci bölümde de ele alındığı üzere bu dönemde, Çorlulu Ali Paşa Tersâne-i Âmire üzerinde düzenleme çalışmaları yürüterek donanma için birçok yeniliğe imza atmıştı. Bununla birlikte donanmanın iâşe meselesi de Çorlulu Ali Paşa'nın yaptığı bu çalışmalar arasında yer alarak donamanın iâşe ihtiyacının tümü ve özellikle de peksimet temini konusunda hususi çalışmaları neticesinde "*peksimetçibaşılık*" adını alan bir görev ortaya çıkmıştı. Devlet, bu yeni düzenleme sayesinde peksimet ihtiyacını düzenli bir şekilde karşılayacak, aynı zamanda da ekmek ve peksimet pişiren esnafların çeşitli şikayetleri ile uğraşma yükünden kurtulmuş olacaktı[121]. Böylelikle resmi bir memur gibi davranmayan ancak devlete hizmet eden bir tür iş insanı niteliğinde olanlar devlete peksimet tedarik etme konusunda devreye girecekti. Böyle bir ortamın oluşması üzerine Gelibolu'daki ekmekçilerden Bulgaroğlu Yorgaki gibi girişimciler, bu fırsatı değerlendirerek 18. yüzyılın başlarında bu alanda yatırım yapmaya başlamışlardı[122].

---

[119] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 37-38.
[120] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 38.
[121] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 32.
[122] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 38. Çalışmanın birinci bölümünde *Osmanlı Devleti'nde Peksimetçilik* başlığı altında; Çorlulu Ali Paşa'nın sadrazamlığı zamanında Tersane-i Âmire üzerinde birçok düzenlemeler yaptığı belirtilmişti. Bu düzenlemeler arasında peksimet tedarikini sağlamak maksadıyla Çorlulu Ali Paşa tarafından Peksimetçibaşılık kurumu oluşturulmuş, 1707 yılında Tersane civarındaki çörekçi, ekmekçi ve peksimetçi fırınlarının kiracısı olan Kasımpaşalı Hacı Nureddin ve kardeşi Hacı Mehmed, Çorlulu Ali Paşa'nın isteği ile yeni kurulan Peksimetçibaşılık görevine getirilmişti. Devlet Peksimet işini artık müteşebbislere yaptırdığı için Gelibolu'da da bu nitelikte iş yapanlardan Bulgaroğulları ailesi göze çarpmaktadır.

Gelibolu Peksimethanesi, Osmanlı Donanması için peksimet üretme konusunda önemli bir merkez idi. Buranın peksimet imalindeki üretim miktarı dönemlere göre farklılık arz etmekteydi. Gelibolu Peksimethanesi'nde 17. yüzyılda ortalama yıl başına 3.000 kantar peksimet imali yapılmaktaydı. 18. Yüzyıla gelindiğinde yukarıda da zikredildiği gibi Tersâne-i Âmire üzerinde yapılan yenilikler sayesinde peksimet üretim miktarında artış olduğu görülmektedir. Bu yüzyılda 10.000 kantar civarında peksimet üretimi yapılmaya başlanmıştı[123]. Yine bu dönemde Bulgaroğulları ailesi Gelibolu'da peksimet üretme konusunda önemli bir rol üstlenmişti. Tüm bu değişiklikler, kalyon tipi yelkenli gemilerin ana gemi türü olarak kullanılmaya başlamasıyla bağlantılı bir şekilde ilerlemiştir. Donanmanın yeni yapısı doğrultusunda üretilen peksimetin lojistik hizmetleri de kesintisiz bir şekilde sürdürülmesi açısından büyük önem kazanmıştır[124].

Gelibolu Peksimethanesi'nin üretim metoduna bakılacak olursa; Gelibolu'ya yapılan peksimet talebi ilk başta üreticiye bildirilerek, mevcuttaki peksimet miktarı ile un ya da buğday varlığı kontrol edilirdi. Peksimethanede yapılan tespitlerden sonra bu bilgiler Baş Muhasebe'ye sunularak, burada yapılan çalışmalar sonunda talep edilen peksimet ihtiyacı gereği hangi malzemenin kullanılacağına karar verilirdi. Bu süreçte genellikle standart ölçüler kullanılırdı. Örneğin, daha önce de değinildiği üzere 1 kantar peksimetin 2,5 kile buğdaydan üretileceği bilinmekteydi. Sonuç itibariyle, hangi ham maddenin ne kadarının ne kadar fiyata alınacağı belirlenerek, zikredilen tüm işlemlerle kim ilgilenecekse görev sorumluluğu bu kişiye tevdi edilirdi. Bu süreçte ham madde temini yapılacak olan tüm kazalara haber verilir ve tedarik işlemleri hızlı bir şekilde yapılmaya çalışılmaktaydı. Bununla birlikte tüm bu işlemlerin mali dökümünü içeren evraklar Baş Muhasebe'ye gönderilerek gerekli hesaplamalar yapılırdı[125].

Gelibolu'da peksimet üretimi için malzemenin taşınma görevi, önceden belirlenmiş kazalardan bir görevli aracılığıyla gerçekleştirilirdi. Bu görevli, Edirne, Malkara gibi

[123] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 30.
[124] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 40.
[125] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 17.

bölgelerden seçilebilirdi veya Gelibolu cizyedarları da bu görevi üstlenebilirdi. Nadiren de olsa, özellikle Bulgaroğulları ailesi gibi bazı durumlarda, ilgili malzeme üreticiler tarafından sağlanabilirdi. Örneğin, Gelibolu'da üretilecek olan peksimet için yakın bölgelerden Edirne, Keşan, Malkara, Tekirdağ gibi farklı kazalardan malzemeler temin edilirdi. Ancak bu süreçte zaman zaman aksaklıklar yaşanmıştır. Bölgeden gerekli üretim malzemesinin temin edilememesi, fiyat eksikliği, gemi bulunamaması veya görevlilerin işi yavaş yürütmesi gibi durumlar malzemenin Gelibolu'ya naklini geciktirebilirdi. Bu gibi durumlarda, Bulgaroğulları devlete malzemenin zamanında temin edilemeyeceğini bildirirdi. Eğer bölgeden yeterli miktarda un veya buğday sağlanamazsa, diğer kazalardan temin edilen miktarlar artırılabilir veya varsa İstanbul'daki Tersâne ambarlarından malzeme doğrudan Gelibolu'ya taşınabilirdi[126].

Tahıllar genellikle pazar yerlerinin yakınında veya liman çevresindeki ambarlara konulur ve buradan gemilere yüklenirdi. Sonrasında gemiler, belirlenen ücret karşılığında Gelibolu'ya doğru yola çıkardı ve genellikle Tekfurdağ İskelesi ve Gelibolu İskelesi istikametlerini tercih ederlerdi. Ödemelerin tamamlanmasıyla birlikte, buğday veya un tedarikçileri olan Bulgaroğulları, malzemeleri görevlilere teslim eder ve karşılığında ilgili belgeleri alırlardı. Bundan sonra tedarikçi ile ilişkiler sona erdiği için tüm sorumluluk peksimet üreticilerine ait olurdu. Bu şekilde, malzemenin taşınmasıyla ilk aşama başarıyla tamamlanmış olurdu[127].

Tedarik edilen malzemelerden sonra imalatçı bölgedeki fırınlarda veya kendi özel fırınında sipariş edilen peksimet üretilmeye başlanırdı. Bu şekilde sistem içinde ikinci aşamaya geçilirdi. Peksimet, uzun süre dayanabilmesi için iki kez fırınlanır ve içindeki nem ve rutubet tamamen çıkana kadar fırınlarda pişirilirdi. Sonrasında tekrar nemlenmemesi için rutubetsiz bir yerde muhafaza edilirdi.[128]

---

[126] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 23-24.
[127] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 24.
[128] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 24.

Peksimetin pişirildikten sonra donanmaya teslim edilmesi üçüncü aşamayı oluşturuyordu. Peksimetler, tamamen kuruması için belirli bir süre bekletilir ve ardından gemilere yüklenmeye hazır hale getirilirdi. Bu amaçla hangi bölgelerden ne kadar peksimet sağlanacağına dair kararlar alınırdı. 18. yüzyıldan itibaren büyük deniz harekâtlarında gereken peksimetin yaklaşık %40'ı Gelibolu'dan temin edilirdi. Bu süreçte, Bulgaroğulları'na özel emirler gönderilirdi[129].

Burada özellikle vurgulanması gereken bir nokta, Gelibolu'nun stratejik konumu sayesinde yalnızca Akdeniz'e açılan gemilere değil, aynı zamanda Karadeniz'e sefer yapacak olan donanmaya da peksimet sağlayabilmesiydi. Gelibolu, Akdeniz'e açılan bir kapı olmasının yanı sıra, Karadeniz'e çıkacak gemiler için de önemli bir tedarik merkeziydi. Ayrıca, peksimethane ambarlarına sadece peksimet değil, devlet donanmasına tahsis edilen bazı miri malzemeler de depolanabilirdi. Bu malzemeler gerektiğinde gemilere yüklenir veya ihtiyaç durumunda İstanbul'daki Tersâne-i Âmire'ye gönderilirdi[130].

Peksimete ihtiyaç duyan kaptanlar, Gelibolu ve çevresine giderek gereken miktarda peksimet temin edebilirlerdi. Bu nedenle gemilere toplu olarak yüklenen peksimetlerin yanında kaptanların peksimete ihtiyaç duyduğu durumlarda Gelibolu veya çevresinden peksimet tedarik etmeleri yaygındı. Gelibolu'nun stratejik konumu ve Akdeniz'e açılan bir geçiş noktası olması, bu uygulamanın temelini oluşturuyordu. Bölgede sürekli olarak yeterli miktarda peksimet bulundurulması gerekliliği, Gelibolu'nun askeri takviye üssü olarak önemini pekiştiriyordu[131].

Bu nedenle gemiler ihtiyaç duyduklarında veya acil durumlarda en yakın yerlerden ya da malzemenin bulunduğu bölgelerden peksimet tedarik edebiliyordu. Kaptanlar, verdikleri temessüklerde denizde kaldıkları süreyi ve görevli oldukları geminin adını da belirtirlerdi. Bu temessükler karşılığında gemilere gerekli peksimet miktarı yüklenirdi.

---

[129] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 28.
[130] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d..), Defter No: 4629, Tarih: 29 Zilhicce 1182/6 Mayıs 1769, vr.98b/272.
[131] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 29-30.

Örneğin, bir kalyon, ihtiyacı olan peksimetleri Gelibolu'daki Bulgaroğulları'ndan Bozcaada'da teslim almıştır. Bu durumda, peksimetin küçük bir gemiyle Gelibolu'dan bölgeye taşındığı anlaşılmaktadır. Bu süreci günümüzdeki "akaryakıt istasyonları" benzetmesiyle ilişkilendirmek mümkündür; gemiler ihtiyaç duyduklarında en yakındaki noktalara giderek belirli miktarda malzeme alır ve bu işlemi belgelendirirdi[132].

Seferler veya Akdeniz'deki görevlerin dışında bazı özel görevlerde de gemilere peksimet kumanya olarak verilebilirdi. Bu görevlendirmeler, alışılmadık istisnai vazifeler olarak değerlendirilebilir. Örneğin, Bodrum'da bir kalyon inşa ediliyorsa, gerekli peksimet yine Gelibolu'dan temin edilirdi. Benzer şekilde Silistre'deki askerlerin Bozcaada'ya nakli için kiralanacak gemi mürettebatına da temessük karşılığında peksimet sağlanırdı[133].

Osmanlı Donanması, Akdeniz'e açılmadan önce Gelibolu'yu her zaman bir levazım ve mühimmat ikmal üssü olarak kullanmıştır. Örneğin, 1570 yılında Kıbrıs'a sefere çıkan Osmanlı Donanması, Gelibolu'da bir araya gelmiş ve burada iki gün boyunca toplanmıştır. Bu sürenin ardından donanma yoluna devam etmiştir. Bu geçiş yolunun önemini vurgulamak için 19. yüzyıldan bir örnek verilebilir: Osmanlı denizcileri, İngiltere ve Fransa'ya eğitim için giderken et, soğan ve peksimet gibi ihtiyaçlarını karşılamak üzere Gelibolu'da konaklamış ve gemi ikmallerini burada gerçekleştirmişlerdir[134].

Gelibolu, gemi ikmal ünitesi olarak önemini sürdürse de Tersânenin faaliyetleri zamanla azalmış görünmektedir. 16. ve 18. yüzyıllar arasında Tersâne defalarca tamir edilmiştir. Ancak 18. yüzyılın başlarında 1702'de deniz tarafındaki duvarların yıkılması sonucu iç limanın dolması ve gemilerin burayı kullanamaz hale gelmesiyle sorunlar yaşanmıştır. Bu duruma ek olarak, depremler nedeniyle duvarlar harap olmuş ve taşlar yerel halk tarafından alınarak kendi yapıları için kullanılmıştır. Bu hasarlı durum, Tersânenin bakımsız olduğunu göstermektedir. Tersâne içindeki peksimethane durumu doğrudan izlenemesede Tersâne-i Âmire'nin peksimet üretim merkezi olması ve gerektiğinde Yeniköy

[132] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 30-31.
[133] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 31.
[134] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 32-33.

veya Galata'daki esnafa peksimet siparişlerinin verilmesi gibi uygulamalar deprem gibi dış etkenlerin Tersâne bünyesindeki peksimet fırınlarının faaliyetini durdurmuş olabileceğini göstermektedir[135].

İstanbul'daki Tersânenin gelişmesi ve doğal afetlerin etkisiyle Gelibolu Tersânesindeki peksimethane bir süre sonra işlevsiz hale gelmiştir. Bu durum, ileriki bölümlerde Bulgaroğulları'nın işi devralmasına ve üretimi kendi peksimethanelerinde gerçekleştirmesine yol açmıştır[136].

Gelibolu Tersânesi'nin atıl duruma düşmesi, peksimet fırınlarının işleyişinde aksamalara yol açmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti, peksimet üretimini ağırlıklı olarak İstanbul'da yaptırmaya yönelmiştir. Ancak, Gelibolu'daki peksimet üretimi yine de önemini korumuştur. 17. yüzyılda Gelibolu'da büyük miktarda peksimet üretilmiş ve üretim maliyetleri Gelibolu'nun gümrük gelirleri ile nüzul bedeli gelirleriyle karşılanmıştır[137]. Gerektiğinde, 1638 yılında olduğu gibi, Gelibolu'da belirli miktarda peksimet hazırlanmaktaydı. Bulgaroğulları ailesi, Gelibolu'daki peksimet üretimini devralıp istikrarlı bir şekilde sürdürerek, bölgenin yeniden önemli bir peksimet üretim merkezi haline gelmesini sağlamıştır.[138].

18. yüzyılın başlarında, İspanya'da olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'nda da devlete ait gemilerin ihtiyaç duyduğu peksimet ve ekmek, esnaflara sipariş olarak verilirdi. Bu durumda, donanma için gerekli olan peksimetin büyük bir kısmının İstanbul'daki Tersâne-i Âmire'de hazırlanması mantıklıydı. Ancak, peksimet ihtiyacı yalnızca İstanbul'dan karşılanamayacak kadar fazlaydı. Bunun başlıca sebebi, gemi tipinin değişmesiydi. 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı gemi teknolojisinde, kürekle hareket eden alçak bordalı kadırgalardan, daha hacimli ve hem yük taşıma kapasitesi hem de personel bakımından daha fazla yer alabilen yelkenli kalyonlara geçiş yapılmıştı. Bu değişimle

[135] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 33.
[136] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 33-34.
[137] Bostan, *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersane-i Âmire,* 247.
[138] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 34-35.

birlikte, kadırgalar gibi sık sık ikmal yapmak zorunda kalan gemilerden, daha uzun süre bağımsız hareket edebilen kalyonlara geçilmişti. Bu şartlar altında, donanmadaki kaptanlar, mürettebat, tayfalar ve esirler için çok daha fazla miktarda peksimet gerekmiştir[139].

1710 yılında donanma-yı hümayun için peksimet üreten yeni isimler ortaya çıkmıştır. Acil durumlarda kullanılmak üzere Tersâne kethüdası Hasan Reis'e 2.000 kantar peksimetin hazır edilmesi emredilmiştir[140]. Aynı yılın Aralık ayında ise peksimet üretiminde daha kalıcı olacağı anlaşılan yeni bir kişi, Bulgaroğlu Yorgaki bu sürece dahil olmuştur[141].

Gelibolu'da yaşayan Rumlardan biri olan Yorgaki, aslında sıradan bir peksimet üreticisiydi. Devlet donanması için Sultaniye Kalesi'nde 1.000 kantar peksimet üreterek mevcut peksimet miktarını 3.000 kantara çıkarmıştı. Bu üretim için devletten, Gelibolu cizyesinden 155'er akçe ödeme almıştı. Yorgaki, daha önce de bölgeden talep edilen peksimetleri üreten esnaflardan biriydi ve muhtemelen bir fırın sahibiydi. Kendi gibi bu işle uğraşan diğer esnafla birlikte çalışıyordu ve verilen siparişlerin bir kısmını karşıladığı kesindi. Modern öncesi yerleşim yerlerinde düşük fiziksel hareketlilik ve esnaf ağının varlığı, bölgedeki insanların birbirleriyle yakın temas içinde olduğunu gösterir. Bu nedenle Yorgaki'nin de bölgedeki diğer fırıncılar ve değirmencilerle yoğun bir ilişki ağı içinde olduğu düşünülebilir[142].

1711 yılında, Osmanlı Devleti Gelibolu'daki peksimetçi esnafına donanma gemileri için 4.000 kantar peksimet siparişi vermiştir. Bu sebeple zikredilen dönemde Bulgaroğlu Yorgaki'nin adı yeniden ortaya çıkmıştır. Yorgaki'nin adı yeniden ortaya çıkışı, peksimet üretimiyle ilgili bir meselenin kadıya intikal etmesiyle anlaşılmaktadır[143]. Mahkemeye başvuran gayrimüslim peksimetçiler arasında Bulgaroğlu Yorgaki, Köroğlu Nikola, Yorgi ve Mihal gibi isimler bulunmaktadır. Dava, 1 kantar peksimet için 155 akçelik ödeme bedeline

[139] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 35.
[140] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 41.
[141] Aydın, *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, 22.
[142] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 41.
[143] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 41.

buğday ücreti ve navlun masraflarının dahil olup olmadığı konusunu ele almaktadır. Bu masrafların dahil edilmesi durumunda, 1 kantar peksimetin maliyeti 180 akçeye çıkacaktır. Yorgaki ve diğer gayrimüslim peksimetçiler bu duruma itiraz etmişlerdir[144]. Devletin belirlediği fiyata karşı esnafın bu tür tepkileri ciddi sorunlara yol açabilirdi. Bu nedenle devlet, birden fazla esnafla uğraşmak ve siparişleri denetlemek yerine, tek bir kişiyi muhatap almayı tercih etmiştir. Bu noktada, Bulgaroğulları ailesinin mirî peksimet üreticiliğinin temelini atacak olan Bulgaroğlu Yorgaki devreye girmiştir [145].

1713 yılından sonra Bulgaroğlu Yorgaki'nin adı peksimet siparişlerinde artık tek başına zikredilmeye başlanmıştır. İlk olarak, 1 kantar peksimet için 30'ar sağ akçe pişirme bedeli ile 3.000 kantarlık bir sipariş almıştır ve bunun için 7.500 kile buğday tedarik edilmiştir. Buğdayın 1 kilesine de 110 sağ akçe hesap çıkartılmıştır[146]. Bunun gibi siparişlerin birinde, Ali adlı bir şahıs 1713 yılında İnöz'den gerekli buğdayı tedarik edip gemilere yükleyerek Gelibolu'ya nakletmekle görevlendirilirdi[147].

Devlet, artık tek bir muhatapla ilişkilerini sürdürmesine rağmen, buğday miktarı konusundaki sorunlar hala devam etmekteydi. Özellikle, 2,5 kile buğdaydan 1 kantar peksimet üretilmesi, bu problemlerin başında geliyordu. Bu durum sadece Gelibolu'ya özgü olmayıp, mirî peksimet üretimiyle ilgilenen esnafın genel itirazlarını da yansıtıyordu. Ancak, bu tür şikayetlere rağmen 18. yüzyıl boyunca ve sonrasında, 2,5 kile buğdaydan 1 kantar peksimet üretimi devam etmiş ve devletin bu konudaki düzenlemeleri başarılı olmuştur. Örneğin, Çukadar Halil'in İstanbul'dan gelen emirleri Bulgaroğlu Yorgaki'ye iletmesi ve üretim için yapılan görüşmeler, malzeme kıtlığının bir göstergesidir. Yorgaki, esnafın önceki toplu tepkisini bireysel olarak sürdürmüş ve buğday fiyatlarının artırılmasını talep etmiştir.[148].

---

[144] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Bahriye (İE.BH..), Dosya No: 15, Gömlek No: 1406 (15/1406), Tarih: 15 Şevval 1123/26 Kasım 1711.
[145] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 42.
[146] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 270, Gömlek No: 12478 (270/12478), Tarih: 28 Muharrem 1225/24 Şubat 1713.
[147] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 42.
[148] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 42-43.

Yorgaki'nin tüm bu aksaklıklarına rağmen işi kademeli olarak kendi tekeline aldığı görülmektedir. Kaptanlar, teslim aldıkları peksimet karşılığında verdikleri imzalı temessüklerde Yorgaki için "Gelibolu'da peksimetçiler kethüdası" ifadesini kullanmıştır[149]. Bu, Yorgaki'nin Gelibolu'daki peksimet üretiminde merkezi bir figür haline geldiğini ve üretim sürecini büyük ölçüde kontrol ettiğini göstermektedir.

Yorgaki, diğer gayrimüslim esnafla birlikte devlet donanması için peksimet ürettiği dönemde pişirme ücretleri 110 akçe olarak belirlenmişti. Ancak, Yorgaki tek üretici olarak devreye girdiğinde bu fiyatlar kademeli olarak düşerek 80 akçeye indi. Fiyatlardaki bu düşüşün yanı sıra kolektif üretim ile bireysel teşebbüs arasındaki bir diğer fark da buğday tedarikinde ortaya çıktı. Önceden esnaf, sipariş aldıklarında gerekli buğdayı kendileri temin etmek zorundaydı. Ancak Yorgaki'nin işletmeciliğinde ve gelecekte Gelibolu'daki tüm mirî peksimet üretiminde devlet, buğdayı üreticilere sağladı[150]. Bu durum, Yorgaki'nin devletle daha sıkı bir iş birliği içinde çalışarak üretimi daha verimli hale getirdiğini gösterir.

1741 yılına gelindiğinde Gelibolu'da Bulgaroğullarından peksimet üretimini yürüten kişinin Drako olduğu görülmektedir[151]. Bulgaroğlu Drako'nun döneminde Gelibolu'da peksimet üretim hacminin arttığı fark edilmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, Yorgaki'nin dönemine kıyasla bu devre ait daha fazla kaynağın günümüze ulaşmış olmasıdır. Bu durum, üretimde gerçek bir artış olmaksızın, sadece kaynakların bolluğu nedeniyle böyle bir izlenim oluşturabilmektedir[152].

Drako tarafından üretilen peksimetlerinde pişirme ücretleri, farklı bölgelerin mukataa gelirlerinden karşılanmaya devam ediyordu. Bazen mukataa ödenekleri ile peksimet üretimi için gerekli olan buğday veya unun temini de sağlanırdı. Buna örnek olarak, 1748 yılında

[149] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 43.
[150] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 49.
[151] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d..), Defter No: 3389, Tarih: 24 Zilhicce 1153/12 Mart 1741, 140.
[152] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 51.

Keşan, Malkara, Hayrabolu, Şarköy ve Ferecik'ten alınacak olan 5.000 kile buğdayın ücretlerinin Gelibolu cizyesinden karşılanması gösterilebilir[153].

Bulgaroğlu Drako'nun peksimet üretimindeki faaliyetleri 1755 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten sonra ismi artık Bulgaroğulları ailesinin diğer üyeleriyle birlikte anılmaya başlamıştır. Bu durum, muhtemelen Drako'nun yaşının ilerlemesi ve işi tek başına yürütememesi nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu bağlamda, Drako'nun dönemi iki ayrı kısımda incelenebilir: İlk kısım, 1741'den 1755'e kadar olan dönem; ikinci kısım ise bu tarihten sonra diğer aile fertleriyle birlikte peksimet üretimini sürdürdüğü süreçtir[154].

Osmanlı Devleti'nin ordusu için artan ihtiyaçlar karşında peksimet talebi İstanbul merkezli üretimin dışında Gelibolu gibi stratejik bölgelerdeki yerel üretime de yönelmiştir. Bulgaroğulları ailesi, özellikle Bulgaroğlu Yorgaki ve Bulgaroğlu Drako'nun liderliğinde, bu üretim sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir. Peksimet üretim sürecinde karşılaşılan maliyet ve tedarik sorunlarına rağmen, devletin düzenlemeleriyle bu süreçte başarılı bir üretim devam ettirilmiştir. Aile içi iş bölümü ve nesiller arası bilgi aktarımı sayesinde, Gelibolu peksimethanesi uzun süre boyunca Osmanlı ordusunun ihtiyaçlarını karşılamıştır.

2.3. PEKSİMET İMALATINDA VE TEMİNİNDE MASRAF KALEMLERİ

Peksimetin imal sürecinde ve bu sürecin sonrasında da birçok masraf kalemi vardı. Peksimet pişirmek için buğday ya da un temin edilmesinden pişirilmesine, pişirildikten sonra muhafazası için çeşitli ambarlara, özellikle de Tersâne-i Âmire ambarına konuluncaya kadar geçen tüm süreçlerde birçok masraf yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda, üretilen ve ambarlarda depolanan peksimetin dağıtımı esnasında da masraflar yapılmıştır. Bu hususstaki harcamalar genellikle peksimetçilik işi kendisine iltizam usulüyle verilen kişiler tarafından yapılmaktaydı. Peksimet işiyle uğraşan kişiler, genellikle bu masrafları devletten aldıkları ücretten karşılamaktaydılar.

---

[153] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 51.

[154] Gelibolu Peksimethanesi ve Bulgaroğulları ailesinin bu peksimethanede peksimet üretmeleri ile ilgi daha detaylı bilgi için bkz; Saybir, Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi.

2.3.1. Buğday Masrafı

Peksimet imalinde, daha önce de bahsedildiği gibi, en önemli ham maddelerden biri buğdaydı. Bu sebeple, peksimet pişirme işinde buğday, masraf kaleminin başını çekmekteydi. Buğday masrafı vesikalarda "*Baha-i Hınta*" olarak isimlendirilmiştir. Devlet, rayiç yani piyasa değerinden buğday temin etmekte ve müteşebbislere de bu şekilde buğday satın almalarını belirtmekteydi. Buğday, donanmanın peksimet ihtiyacını karşılamakla görevlendirilen kişiler için en önemli harcama kalemiydi. Peksimet üretimi için gerekli olan buğdayın kaliteli olması gerekiyordu. Kaliteli buğdayın, özellikle İstanbul veya Gelibolu gibi peksimet üretim merkezlerine yakın kazalardan uygun fiyatlarla temin edilmesi elzemdi. Ancak bu süreçte, zamanla paranın değer kaybetmesi ve enflasyonun yüksek olması, devlet ile sabit fiyatlarla anlaşma yapan peksimet imalatçılarını zor duruma düşürmekteydi. Anlaşma yapıldığı zaman belirlenen fiyatlar bir sonraki yıl beklenmedik bir şekilde artış gösterdiğinde, buğdayın piyasa fiyatı yükselince, bu durum peksimet tedariki işinin ihalesini alanların zarar etmesine yol açmaktaydı[155]. Tedarikçilerin böyle bir durumla karşı karşıya kalması, devleti de hoşnutsuzluğa itmekteydi. Çünkü peksimet tedarikçilerinin bahsi geçen sebeplerden dolayı üretim yapamaz duruma düşmeleri, ordunun iâşe meselesini riske attığından devlet bu durumdan memnun değildi. Bu nedenle, devlet tedarikçilerin içinde bulunduğu riskleri en aza indirmek için buğday üreticisinin buğdayı arz-talep ilişkisinde belirlenen fiyatlar, yani serbest piyasa yerine, narh usulü yoluyla devlet tarafından belirlenen üst fiyattan satmalarını sağladı. Fakat buğday üreticileri böyle bir durumda devlete ürün satmak istemeyerek, buğdayları devletin koyduğu narhtan daha yüksek bir fiyat veren yerli-yabancı tüccarlara satmaya yöneldiler. Devletten habersiz yapılan bu işlem, kaçakçılığın çoğalmasına da neden olmaktaydı. Böyle bir durumun önüne geçmek için devlet, merkezden ilgili yerlerin görevlilerine birçok ferman gönderdiysede kaçakçılığın tam olarak önüne geçememiştir.

[155] Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", 305.

2.3.2. Pişirme Masrafı

Peksimet imalatında bir diğer gider kalemi pişirme masrafı idi. Bu masraf, ilgili vesikalarda "*Ücret-i Tabhiye*" tabiriyle kaydedilmiştir. Pişirme masrafı, buğdayın un haline getirildikten sonra hamur yapılması, ardından fırınlarda pişirilmesi ve son olarak kurutulmasını içermektedir[156]. 17. yüzyılda, imparatorluk genelinde peksimet pişirilen yerlerde 1 kantar peksimet 20 akçeye pişirilmekteydi. Ancak bu yüzyılın sonu ile 18. yüzyılın ilk çeyreğinde, devletin Avrupa'ya karşı giriştiği savaşlar döneminde ordu genelinde, özellikle de donanmanın peksimet ihtiyacı bir hayli artmıştı. Bu ve dolaylı birçok sebepler neticesinde, pişirme ücreti 20 akçeden 40 akçeye yükseldi. Devlet, pişirme ücretindeki bu hızlı fiyat artışına karşı müdahalede bulunmak zorunda kalarak, pişirme ücretini belirtilen fiyattan 30 akçeye indirmeye çalıştı. Fakat bu durumdan memnun olmayan ekmekçi esnafı, devlete şikayetlerini bildirdi. Devlet ise belirlediği fiyattan taviz vermeyince, 1703 yılında ekmekçi esnafı II. Mustafa'yı tahtından indiren Edirne Vakasına[157] destek verdi[158].

8 Aralık 1798 tarihinde, Vidin'de görevli Serasker Hüseyin Paşa'nın ordularına verilmek üzere 314.000 kıyye peksimet unu satın alınmıştır. Satın alınan bu undan 5.000 kantar peksimet imal edilmiştir. Pişirilen 5.000 kantar peksimet için 4.587,5 kuruş pişirme ücreti ödenmiştir. Peksimetin her kantarı, 1,89 kuruşa denk gelen bir fiyattan pişirilmiştir[159].

1799 yılında, İzmir taraflarında bulunan Çobanzade Mehmed Efendi'den, Osmanlı ordusunun tayinatı için 10.000 kantar peksimet pişirilmesi istenmişti. Bu miktarda peksimetin pişirilmesi için 25.000 kile un, Dergâh-ı Âli Kapıcıbaşlarından Saruhan Sancağı Mutasarrıfı Kara Osmanzade El-Hac Hüseyin Ağa'nın emrindeki adamlar sayesinde Saruhan Sancağı'ndan temin edilerek, Çobanzade Mehmed Efendi'ye gönderilmiştir. Çobanzade Mehmed Efendi de 10.000 kantar peksimetin her kantarını 30 akçeden pişirmiştir. Yani,

---

[156] Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", 306.
[157] Abdülkadir Özcan, "Edirne Vakası", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/edirne-vakasi (20.06.2024).
[158] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 422.
[159] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12340, 4.

10.000 kantar peksimetin toplam pişirme ücreti 300.000 akçe yapmaktaydı ve bu da 2.500 kuruşa denk gelmektedir[160].

30 Kasım 1799 tarihinde, Divan-ı Hümayun katiplerinden El-Hac Abdülfettah Efendi, Bursa'da peksimet pişirme işine memur edilmiştir. Bu görev neticesinde, El-Hac Abdülfettah Efendi Bursa'da 10.000 kantar peksimet pişirmiştir. Adı geçen peksimetin her kantarının 30 akçeden pişirilmesi ve bu ücretin peşin ödenmesi kararı alınmıştır. Böylelikle, pişirilen 10.000 kantar peksimet için 300.000 akçe ödenmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, 300.000 akçe 2.500 kuruş yapmaktadır[161].

Peksimet pişirme ücreti kapsamında değerlendirilebilecek başka masraflar da vardı. Bunlar; değirmen, işçi, yağ, tuz, fırın, sergi ve çuval gibi masraflardan oluşmaktaydı. Tabii ki, aynı zamanda bu zikredilen masraflar, ayrı ayrı masraf kalemleri olarak incelenme niteliğine de haizdir. Bu masraflardan olan çuval ve tuz masraflarının, bu hususta örnek olarak gösterilmesi konunun izahı için faydalı olacaktır. 1789 yılında Ordu-yı Hümayun tayinatı olarak ve bazı gerekli yerlere gönderilmek üzere Edirne, Bergos, Ziştovi ve Silistre gibi bölgelerde pişirilecek peksimetlere çuval masrafı yapılmıştır. Edirne'de pişirilen toplam 30.000 kantar peksimet için çuval ücreti olarak 11.250 kuruş harcanmıştır. Bergos'ta pişirilen 15.000 kantar peksimet için de 5.625 kuruş çuval ücreti ödenmiştir. Ziştovi'de de 5.000 kantar peksimet pişirilmiştir. Bu peksimetler için de çuval ücreti 1,875 kuruş olarak ödenmiştir. Silistre'de ise Ziştovi'de olduğu gibi, pişirilen 5.000 kantar peksimet için ödenen çuval ücreti 1.875 kuruştur[162].

Peksimet imalinde kullanılan tuz masrafı için de bir örnek verilecek olursa; 12 Temmuz 1828 tarihinde Vidin ambarlarında bulunan zahireden, Vidin Muhafızı İbrahim

---

[160] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12341, Tarih: 26 Rebiüllahir 1216/5 Eylül 1801, 5, ek-6/1-a.

[161] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Selim (AE. SSLM.III), Dosya No: 208, Gömlek No: 12356 (208/12356), Tarih: 2 Receb 1214/30 Kasım 1799.

[162] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12335, Tarih: 29 Zilhicce 1203/20 Eylül 1789, 2-3.

Paşa'nın bilgisi dahilinde yapılan 317.767 kıyye peksimet için 3.177 kıyye tuz kullanılmıştır. Bu miktardaki tuzun ücreti ise 1.333,5 kuruş olmuştur[163].

Yukarıda zikredilen bu masrafların ücretleri, peksimet pişirme işinin ihalesini alan kişiler tarafından karşılanmaktaydı. Müteşebbislerin devlet ile aralarında yaptıkları iltizam sözleşmesinde, adı geçen masrafların detaylı muhasebesine yer verilirdi. İltizam ihalesini alanlar, yaptıkları hizmet neticesinde devletin kendilerine ödediği ücretten bu masrafları karşılamaktaydılar. Bununla beraber, bazı zamanlarda peksimet pişirme ücreti Tersâne-i Âmire hazinesi tarafından da karşılanmıştı. Örneğin, 1830 yılında Bebek Peksimethanesi'nde imal edilen peksimetler için vesair masrafların yanında, 360 kuruş olarak belirlenen pişirme ücreti Tersâne hazinesinden karşılanmıştı[164].

2.3.3. Taşıma Masrafı

Peksimet üretiminde gerekli olan buğdayın pişirme fırınlarının bulunduğu yerlere deniz yoluyla taşınması gerekiyordu. Aynı zamanda pişirilen peksimetin de ilgili yerlere deniz yoluyla nakledilmesi icap etmekteydi. Bu işlemler, peksimet imalatında başka bir masraf kalemini oluşturmaktaydı. Deniz yoluyla yapılan bu taşıma işleminin ücreti vesikalarda "*Navl-ı Sefine*" olarak ifade edilmiştir. Taşıma masrafı, genel itibarıyla buğday ve pişirme masraflarına göre daha az bir miktar tutmaktaydı. Bu masrafı da pişirme masrafında olduğu gibi, peksimet tedarikini sağlayan kişi karşılamaktaydı. Taşıma masrafı, özellikle deniz yoluyla nakliyenin yapıldığı Gelibolu gibi yerlerde peksimet imalatı olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktaydı[165].

1723 yılında, Dergâh-ı Âli gönüllülerinden Osman Ağa'nın gözetimiyle, askerlere verilmek üzere İsakçı'dan Trabzon'a nakledilecek 2.547 kantar peksimet için iki gemi kiralanmıştır. Trabzon'a gönderilecek olan 2.547 kantar peksimetin 102 buçuk kantarı

[163] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12347, Tarih: 29 Zilhicce 1243/12 Temmuz 1828, 4.
[164] Cevdet Bahriye, BOA. 160/7568.
[165] Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", 306.

bozulmuştur. Gemilerin birine 1.264 kantar, diğerine ise 1.180 buçuk kantar peksimet yüklenmiştir. Gemilerin taşıma ücretleri, yükledikleri peksimetin kileye çevrilmesiyle her 14 kile başına 8 akçe olarak hesaplanmıştır. Böylece, bozulmuş olan 102 buçuk kantar peksimet de dahil edildiğinde, 78.224 akçe ödenmesi kararlaştırılan gemi ücreti 81.504 akçe olmuş ve bu miktarın Niğbolu'dan alınan avarız bedelinden karşılanacağı belirtilmiştir. Trabzon'a nakledilen 2.547 kantar peksimetten, bozulan 102 buçuk kantar düşülerek, Trabzon Ambar Emini tarafından 2.444 buçuk kantar peksimet teslim alınmıştır[166].

Bulgaroğullarından Drako, 27 Mayıs 1749 tarihinde, yaklaşık olarak 1.998 buçuk kantar peksimet imal etmek için Hayrabolu, Malkara, Keşan, Şehirköy ve Tekfurdağı'ndan toplam 5.000 kile buğday satın almıştır. Satın alınan bu buğdayların her kilesi için 50 akçe ödenerek toplamda 250.000 akçe harcama yapmıştır. Drako, peksimetin her kantarını 28 akçeye pişirerek, 1.998 buçuk kantar peksimet için 56.000 akçe pişirme masrafı yapmıştır. Zikredilen miktardaki peksimetin taşınması için ise 8.000 akçe taşıma ücreti ödenmiştir[167].

18 Ekim 1799 tarihinde de Tekfurdağı'ndan Yafa İskelesi'ne taşınması istenen 2.000 kantar peksimet için Rusyalı Vasili Kalika Kaptan gemisi uygun görülmüştür. Bu gemi ile nakli yapılan 2.000 kantar peksimetin taşıma ücreti olarak her kantarı 2 kuruştan hesap edilmiştir. Yani, 2.000 kantar peksimetin navl-ı sefinesi için 4.000 kuruş ödenmiştir[168].

Daha önce de yukarıda belirtildiği gibi, 8 Aralık 1798 tarihinde Vidin'de görevli olan Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın himayesindeki askerlerin iâşesi için 5.000 kantar peksimet pişirilmesi emredildikten sonra, istenilen peksimet için 12.500 kile un İsakçı havalisinden temin edilmiştir. Satın alınan un, İsakçı'daki fırınlarda pişirildikten sonra İsakçı'dan Vidin'e, Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'nın emrindeki askerlere gönderilecekti. Pişirilen 5.000 kantar peksimetin navl-ı sefine ücreti kile hesabıyla hesaplanarak, her 1 kile için 13 pare ödenmesi

---

[166] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12319, Tarih: 28 Muharrem 1136/28 Ekim 1723, 2-3.
[167] Taş, "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki", 306-307.
[168] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Selim (AE. SSLM.III), Dosya No: 389, Gömlek No: 22464 (389/22464), Tarih: 18 Cemaziyelevvel 1214/18 Ekim 1799.

belirlenmiştir. Ancak bu kaydın tutulduğu defterde yekun yani toplamda belirtilen verilerde hesap kuruş ve kantar üzerinden yapılmıştır. Bundan dolayı, 5.000 kantar peksimetin navl-ı sefine ücreti 3.754 kuruş olarak kaydedilmiştir. Bu bağlamda, 1 kantar peksimet yaklaşık olarak 1,33 kuruş gibi bir fiyatla taşınmıştır[169].

2.3.4. Diğer Masraflar

Peksimet imalinde yukarıda değinilen masrafların dışında da masraflar vardır. Peksimet Eminliği Defterlerinde sandal, hamal, yardımcı, hasır, tahta ve çivi gibi harcama kalemleri yer almıştır. Bu masrafların belirtildiği kayıtlar Peksimet Eminliği Defterleri'nden 2 Eylül 1799 tarihli defterde mevcuttur. Bu kayıtlardan ilki, 31 Ekim 1798 tarihinde Rodoslu Salih Kaptan'ın gemisiyle Tekfurdağı'ndan Korfa taraflarında bulunan donanmaya götürülen 1.344 kantar peksimetin masraflarını göstermektedir. Rodoslu Salih Kaptan'ın gemisine peksimet yüklenmesi için sandal, hamal ve yardımcılara yapılan harcama 188 kuruştur. Aynı zamanda hasır, tahta ve çivi masrafı da 23 kuruş olarak kaydedilmiştir. Burada yapılan toplam masraf miktarı 211 kuruştur[170]. Aşağıda, Tablo 5'te Tekfurdağı'ndan muhtelif yerlere gönderilen peksimetlerin masrafları detaylı bir şekilde verilmiştir.

[169] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12340, 4.
[170] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12339, Tarih: 1 Rebiüllahir 1214/2 Eylül 1799, 2.

Tablo 5. Tekfurdağı'ndan Muhtelif Yerlere Gönderilen Peksimetlerin Masrafları[171]

Sıra No	Açıklama	Sandal, Hamal ve Yardımcılara Yapılan Masraf (Kuruş)	Hasır, Tahta ve Mismar İçin Yapılan Masraf (Kuruş)	Toplam Masraf	Tarih
1	Rodoslu Salih Kaptan'ın gemisiyle Tekfurdağı'ndan Korfa taraflarında bulunan donamaya götürülen 1.344 kantar peksimetin masrafı.	188	23	211	31 Ekim 1798
2	Sağnozlu? Yani Reis gemisiyle Tekfurdağı'ndan Korfa taraflarında bulunan donamaya götürülen 858 kantar peksimetin masrafı.	90	22	112	6 Aralık 1798
3	Kalafatçılar Kethüdasından Abdi Reis gemisiyle Tekfurdağı'ndan Rusya donanmasına ikinci taksit olarak gönderilen 1.200 kantar peksimetin masrafı.	126	20	146	18 Mayıs 1799
4	Kıbrıslı Mustafa Reis gemisiyle Tekfurdağı'ndan Rusya Donanmasına ikinci taksit olarak gönderilen1.300 kantar peksimetin masrafı.	168	22	190	18 Mayıs 1799
5	Küçük Mahal gemisiyle Rodos'ta stok amaçlı bulundurulması için Tekfurdağı'ndan Rodos'a gönderilen 230 kantar peksimetin masrafı.	42	12	54	16 Mart 1799
6	Rusyalı Policart Kaptan gemisiyle Tekfurdağı'ndan İskenderun İskelesine gönderilen 1.388 kantar peksimetin masrafı.	168	0	168	21 Haziran 1799
7	Rusyalı Nikola Kaptan gemisiyle Tekfurdağı'ndan Akka'ya gönderilen 3.493 kantar peksimetin masrafı.	336	44	380	29 Temmuz 1799
8	Rusyalı Dukan gemisiyle Tekfurdağı'ndan Rusya Donanmasına üçüncü taksit için gönderilen 2.000 kantar peksimetin masrafı.	252	22	274	2 Eylül 1799

Tablo 5'e bakıldığında, en çok harcama kaleminin kaydedildiği peksimet masrafı 29 Temmuz 1799 tarihinde Rusyalı Nikola Kaptan gemisiyle Tekfurdağı'ndan Akka'ya gönderilen 3.493 kantar peksimet için yapılmıştır. Burada sandal, hamal ve yardımcılara

[171] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.

yapılan masraf 336 kuruştur. Bunun yanı sıra hasır, tahta ve çivi için de 44 kuruş masraf yapılmıştır. Bu iki masrafın toplamı da 380 kuruşluk peksimet harcamasını oluşturmuştur[172]. Adı geçen tabloda görüldüğü gibi, yapılan en az peksimet masrafı 16 Mart 1799 tarihinde Küçük Mahal gemisiyle Rodos'ta stokta tutulması maksadıyla ambarlanmak üzere Tekfurdağı'ndan Rodos'a gönderilen 230 kantar peksimete yapılan harcamadır. Bu harcamada sandal, hamal ve yardımcılara 42 kuruş masraf yapılırken, 12 kuruşluk masraf da hasır, tahta ve çivi için yapılmıştır. Toplamda 54 kuruş olarak yapılan bu harcama, yukarıda da belirtildiği üzere, tabloda yer alan en az masrafı teşkil etmektedir[173]. Yine adı geçen tabloda dikkat edildiği üzere, 21 Haziran 1799 tarihinde Rusyalı Policart Kaptan gemisiyle Tekfurdağı'ndan İskenderun İskelesi'ne gönderilen 1.388 kantar peksimetin sandal, hamal ve yardımcılara yapılan masrafı 168 kuruş olarak belirtilirken, zikredilen peksimete hasır, tahta ve çivi masrafı yapılmamıştır[174].

Yine Tablo 5'in verileri incelendiğinde, peksimet için yapılan harcamaların dışında başka bir husus da dikkat çekmektedir. Tekfurdağı'ndan bazı gemilere yüklenen peksimetlerin Rusya donanmasına taksit olarak gönderildiği görülmektedir. Adı geçen defterin verilerinde bu taksitlerin hangi sebeple yapıldığına dair bir bilgi mevcut değildir. Defterde sadece iki defa "*taksit-i sani*"[175] ifadesi ile bir defa da "*taksit-i selase*"[176] ifadesi yer almıştır[177]. Buradaki taksit ifadesi muhtemelen peksimetlerin kısım kısım gönderildiğinin göstergesidir. Rus Donanması'na, Osmanlı Devleti tarafından peksimet gönderilmesi hususuna aşağıda "*Aniden Gelişen Olaylarda Toplanan Askerlere ve Müttefik Devletlere Verilen Peksimet*" başlığı altında detaylıca değinilecektir.

Tablodan yola çıkılarak Rus Donanması'na gönderilen peksimetlerin masraflarına bakılacak olursa; 18 Mayıs 1799 tarihinde hem Kalafatçılar Kethüdasından Abdi Reis gemisiyle hem de Kıbrıslı Mustafa Reis gemisiyle Tekfurdağı'ndan Rusya Donanmasına

[172] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.
[173] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.
[174] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.
[175] İkinci taksit.
[176] Üçüncü taksit.
[177] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.

peksimetler gönderilmiştir. Kalafatçılar Kethüdasından Abdi Reis gemisiyle 1.200 kantar peksimet, ikinci taksit olarak gönderilmiştir. Bu peksimetin sandal, hamal ve yardımcılara yapılan harcaması 126 kuruştur. Aynı şekilde hasır, tahta ve çiviye yapılan masraf ise 20 kuruş olarak belirtilmiştir. Bu durumda, Kalafatçılar Kethüdasından Abdi Reis gemisiyle Rus Donanması'na gönderilen peksimetin toplam masrafı 146 kuruş olmuştur. Yine ikinci taksit niteliğinde Rus Donanması'na götürülmek üzere Kıbrıslı Mustafa Reis gemisine yüklenen 1.300 kantar peksimetin sandal, hamal ve yardımcılar için yapılan masrafı 168 kuruş olurken, 22 kuruş da hasır, tahta ve çivi için harcama yapılmıştır. Böylelikle, adı geçen gemiye yüklenen peksimetlerin toplam masrafı 190 kuruş olmuştur.[178]. Bununla birlikte, üçüncü taksit olarak da Rus donanmasına gönderilen peksimetler, Rusyalı Dukan gemisine yüklenmiştir. 2 Eylül 1799 tarihinde bu gemiye 2.000 kantar peksimet Tekfurdağı'ndan yüklenerek Rus Donanması'na üçüncü taksit için gönderilmiştir. Bu peksimetin de sandal, hamal ve yardımcılar için yapılan masrafı 252 kuruştur. Hasır, tahta ve çiviye yapılan harcama ise 22 kuruş olarak görülmektedir. Bu harcamaların toplamı ise 274 kuruştur[179].

[178] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.
[179] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.

3. BÖLÜM: İMAL EDİLEN PEKSİMETİN DAĞITILMASI VE NAKİL İŞLEMLERİ

Daha önceki bölümlerde peksimet ve peksimet pişirilmesi ile ilgili tüm aşamaları işledikten sonra bu bölümde bir hayli zorluklarla pişirilen peksimetin dağıtılması ve bunu sağlayan nakliye konusu ele alınacaktır. Nakliye konusu hususunda şunu belirtmek gerekirse; pişirilen peksimetin dağıtılması için yapılan nakil işlemlerinin yanı sıra aynı zamanda da pişirilecek peksimete ham madde olarak tedarik edilen ürünlerin peksimet imal edilen yerlere nakliyeleri de bu bölümde işlenecektir. Osmanlı Devleti'nin donanma gemilerindeki mürettebatın her deniz seferi esnasında iâşe malzemesi olarak peksimet kullanması oldukça önemliydi. Donanmaya iâşe dağıtımı, gemideki her bir mürettebatın temel beslenme ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamaktaydı. Bu yüzdendir ki uzun süre dayanıklılığı daha önce izah edildiği üzere peksimet mürettebatın temel beslenme ihtiyacını karşılayan besin kategorisinde yer almaktadır.

Devletin donanma gemileri, seferlerde uzun bir süre denizde kalmaktaydı ve bu sebeple mürettebatın görevlerinde verimli olması için yeterli beslenmesi gerekmekteydi. Bunun için gemilere yüklenen iâşe malzemesinin miktarı iyi bir hesaplama işleminden geçerek eksiklikler ve aksaklıklar en aza indirilmeliydi. Bu hususta Mezemorto Hüseyin Paşa tarafından hazırlanan 1701 tarihli Bahriye Kanunnamesi, mürettebata iâşe dağıtımın nasıl yapılacağını belirlemişti[180]. Bu kanunnameye göre kalyonlara verilecek zahirenin miktarı, her bir personel için 2 kile pirinç, 1 kile mercimek, 2 kantar peksimet ve 3 kıyye zeytinyağı olarak belirlenmişti. Ayrıca, kalyonları aydınlatmada kullanılan kandiller için günlük 3 kıyye zeytinyağı tahsis edilecekti[181].

[180] Yusuf Alperen Aydın, *Sultanın Kalyonları: Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, (İstanbul: Küre Yayınları, 2011), 310.
[181] Yusuf Alperen Aydın, *Osmanlı Denizciliği (1700-1770),* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 274.

Osmanlı ordusunun özellikle de donamanın ihtiyacı olan peksimetin büyük bir kısmı Tersâne-i Amire'nin İstanbul'da olması hasebiyle buradan karşılanmaktaydı[182]. Donanma için talep edilen peksimetler aşağıda da izah edileceği üzere İstanbul'un yanı sıra Karadeniz ve Akdeniz'de yer alan sahil kesimleri ve iç bölgelerden temin edilmekteydi[183]. Peksimet üretimi İstanbul dışında Gelibolu ve Eğriboz'da da düzenli olarak yapılmaktaydı. Sahil şehirlerinde imal edilen peksimetler ordunun ihtiyacını karşılayamadığı zaman iç kesimlerde bulunan şehirlerden de donanma ve kara ordusuna verilmek maksadıyla peksimet pişirilmesi istenmiştir[184].

3.1. PEKSİMETİN DAĞITILDIĞI YERLER

Osmanlı Devleti'nde peksimet imalinin akabinde dağıtımının yapılması önemli bir yere sahiptir. Üretimi birçok aşamadan oluşan peksimet, pişirildikten sonra kime verileceği ya önceden belirlenir ya da pişirilmesinin ardından kararlaştırılırdı. Daha sonra, muhataplarına ulaştırılmak üzere yine çeşitli aşamalardan geçerdi. Bazı zamanlarda farklı sebepler dolayısıyla peksimet ihtiyacı arttığı zaman merkezden karşılanamayan peksimetler merkez dışında başka yerlerden de karşılanarak ordunun ihtiyacı giderilmeye çalışılmıştır. Bunun için peksimet üretimi çeşitli bölgelerde bulunan peksimet fırınlarına yaptırıldığı gibi aynı zamanda ekmek fırınlarında da peksimet pişirtilmiştir. İhtiyaçlar gereğince tüm ordu mensuplarına yani askerlere ve asker gruplarından topçulara, çavuşlara, yeniçerilere, cebecilere, gönüllü askerlere, kaleler ve tüm kale personeline özellikle de donanmaya peksimet dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca bazen ordu dışında ahaliye ve senk[185] gemisi kaptanlarına da peksimet verildiği görülmektedir.

---

[182] Saybir, *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi,* 35
[183] Altı – Başkutlu, "Bebek Peksimethanesi", 422.
[184] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 30-31.
[185] Senk: Taş; Sami, "Senk",6-1/ 738.

3.1.1. Donanmaya Verilen Peksimet

Osmanlı Donanması için yıllık 40.000 kantar peksimet gerekmekteydi. Donanmanın ihtiyacı olan peksimetin üretimi için daha önce de izah edildiği üzere peksimethaneler ile çeşitli bölgelerdeki fırınlar görevlendirilmişti. Bu yerler arasında donanma için en fazla peksimet üretimi yukarıda da izah edildiği üzere İstanbul'da gerçekleşmekteydi. İstanbul'da bu imalatı yapan en bilindik üretim merkezi Bebek'te bulunan peksimethane idi. Ayrıca Evliya Çelebi'nin bildirdiğine göre İstanbul'da Kuruçeşme, Galata ve Yeniköy'de pek çok peksimet üretimi yapan fırın ve peksimetçi bulunmaktaydı. Bunların yanında Akdeniz donanması için peksimet üreten yer ise Kıbrıs Adası idi. Burada donanma için bir yılda ortalama 15.000 kantar civarında peksimet üretimi yapılmaktaydı.

Donanma için peksimet imalatını düzenli bir şekilde yapan bölgelerden biri de Gelibolu idi[186]. 17. yüzyılda Gelibolu'da yılda yaklaşık 3.000 kantar peksimet pişirilmekteydi. 18. yüzyıla gelindiğinde bu oran ortalama 10.000 kantara kadar yükselmiştir[187]. Bazen ihtiyaçlara göre farklı yıllarda peksimet üretiminin ortalamanın altında ya da üstünde yapıldığı görülmektedir. Örneğin; 1783 yılında Akdeniz ve Karadeniz donanması için pişirilmesi emredilen 6.000 kantar peksimet, 1784 yılında 16.000 kantar olarak pişirilmesi istenmişti. Son olarak 1787 yılında da 10.000 kantar peksimet pişirilmesi emredilmiştir[188]. Görüldüğü üzere yıllara göre farklılık gösteren peksimet ihtiyacı gereğince, peksimet üretim miktarlarında ortalamanın altında ya da üstünde bir oran ile pişirilme işlemi yapılmıştır. Gelibolu bölgesinde imali yapılan peksimet genellikle Akdeniz donanmasına verilmiştir. Bununla birlikte başka gemilere de peksimet dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca bazı zamanlarda peksimet ihtiyacı oluşunca; Karadeniz donanmasına da Gelibolu'dan peksimet tedariki yapılmıştır[189].

---

[186] 25 Haziran 1789 tarihinde Gelibolu'dan Donanma kalyonları ve devlete hizmette bulunan diğer gemiler için Bulgaroğlu adlı kişinin zimmetinde bulunan 28.541 kantar peksimet tevdi edilmiştir. Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12334, Tarih: 1 Şevval 1203/25 Haziran 1789, 2.

[187] Sezgin, "Karadeniz Şehirlerinden Donanma İçin Peksimet Tedariki", 30.

[188] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12332, Tarih: 13 Rebiülevvel 1202/23 Aralık 1787, 2.

[189] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12332, 2.

Donanma personeline uygun şartlarda muhafazası mümkün olan pirinç ve mercimek gibi çorbalık malzeme de verilirdi. Peksimetin daha önce de izah edildiği gibi kuru ve sert bir yapısı vardı. Ayrıca uzun zaman denizde tüketilmediği zaman kuruluk ve sertlik oranı artmaktaydı. Bu sebeple donanma mürettebatı peksimeti ekseriyetle çorbaya batırıp yumuşatarak tüketmeyi tercih ediyorlardı. Yukarıda da zikredildiği gibi donanma kalyonlarına birçok yerden peksimet tedariki yapılırken, bu tedariki büyük oranda İstanbul ve Gelibolu yapmaktaydı. Bununla birlikte Matbah-ı Âmire ya da Tersâne ambarından mürettebatın çorbalık malzemeleri karşılanırdı[190].

Donanma mürettebatının peksimet istihkakına bakılacak olursa; kalyonlarda esirler ile birlikte diğer personellerin kişi başına 2 kantar peksimet alma hakkı vardı. Ayrıca donanmada kalyon kaptanlarına 16 kantar, mülazım kaptanlarına ise 10 kantar peksimet verilmekteydi[191].

Donanmaya peksimetin yanı sıra ekmeğin de verildiği görülmektedir. Özellikle seferden dönüldüğü zaman donanmanın kışlak olarak kullandığı limanlar ve Tersânelerde daha önce kalyonlar için ekmekçi olarak atanan görevli mürettebata günlük her çifti 200 dirhem olan ekmekten vermekteydi[192]. Donanma kalyonlarına devletin verdiği resmi emir ile peksimetçibaşılar peksimet haricinde ekmek tedariki de yapmaktaydı. Örneğin; Peksimet Eminliği Defterlerinden 19 Eylül 1718 tarihli 12322 numaralı defterde donanma kalyonlarına 1718 yılında Peksimetçibaşı Hacı Nureddin tarafından toplamda 2.335.461 kıyye ekmek verilmişti[193]. Bununla birlikte yine aynı defterde tüccar kalyonlarına 349.827 kıyye, emekli liman reisleri ile liman vekil reisinin barut kalyonlarına ise toplam 145.252 kıyye ekmek verildiği görülmektedir[194]. Zikredilen bu kalyonlara Tablo 6'da görüldüğü üzere toplamda 2.466.350 kıyye ekmek tevzi edilmiştir.

---

[190] Aydın, *Osmanlı Denizciliği (1700-1770),* 274-275.
[191] Aydın, *Osmanlı Denizciliği (1700-1770),* 274-275.
[192] Aydın, *Osmanlı Denizciliği (1700-1770),* 275.
[193] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)*,* Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12322, Tarih: 23 Şevval 1130/19 Eylül 1718, 2-5.
[194] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 5-6.

Tablo 6. 1718 yılında Peksimetçibaşı Hacı Nureddin Tarafından Donanma Kalyonları, Tüccar Kalyonları ve Liman Reisi ile Liman Vekil Reisinin Kalyonlarına Verilen Ekmek Miktarları[195]

Sıra No	Kalyon Adı	Kaptan Adı	Ekmek Miktarı (Kıyye)
1	Üç Ambarlı Kebir	El Hac Kasım	195470
2	Şadırvan Kıçlı Kapudane-i Hümayun	Topal Mehmed?	106150
3	Cedid Esper Kıçlı Patrona	İmamzade Ahmed	89486
4	Çifte Ceyran Kıçlı Riyaları	Abdi	100820
5	Kula At Başlı	Badralı Ahmed	87280
6	Siyah At Başlı	Fransuz Mustafa Kaptan	91010
7	Zülfikar Kıçlı	Kırımlı Hasan	523370
8	Beyaz At Başlı	Cezayirli Seyyid Mustafa	89330
9	İfrit Başlı	Gelibolulu Hasan	89330
10	Gül Başlı	Köse Mehmed	73770
11	Yaldızlı Hurma	Venedikli Mustafa	90990
12	Küçük Gül Başlı	Cezayirli Seyyid Mehmed	71400
13	Yeşil Kuşaklı	Arap Ali	35821
14	Yaldızlı Nar Kıçlı	El-Hac Ali	48320
15	Yıldız Kıçlı	Kıbrıslı? Seyyid Hacı Kasım	37990
16	Yılan Başlı	Kuş Adalı Halil	82750
17	Ay Bağçeli Kalyon	Deli Balta Ahmed	53370
18	…..?	Rodoslu Mustafa	54582
19	Kırmızı Kuşaklı	Esseyyid? El-Hac Mehmed	36480

[195] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 2-6.

(Tablo 6. devamı)

20	Sarı Kuşaklı	Koronlu İbrahim	39880
21	Mavi Arslan Başlı Kalyon	Mustafa	36690
22	Akçaşar	Şamlı Mehmed	72345
23	Selvi Bağçeli	Cebe? Ali	45660
24	Güneş Kıçlı	Kulalı/Giridli? Osman	25054
25	Al At Başlı	Kuş Adalı Mustafa	31870
26	Kapudan-i Karadeniz	Selim	6635
27	Kürekli	Tekeli? Osman	6750
28	Kuş Bağçeli	Topal Kasım Kaptan	14080
29	Karaveli Cedid Mavi/Mâi? Boyalı	Hasan	13210
30	Karavele-i Atik	Kasım Paşalı Mehmed	7430
31	Cedid Sungur	El-Hac Ömer	58750
32	Akdarma-i Ali Kornuz?	Şileli? El-Hac Ahmed	7718
33	Akdarma-i Muşammalı	Kırımlı? Hacı İsmail	5368
34	Akdarma-i Maltız	Erboz? Hüseyin	6302
35	Kalyon-u Tüccar	Livadiyeli? El-Hac Mustafa	43410
36	Kalyon-u Tüccar	Hasan Kostağazade	43270
37	Kalyon-u Tüccar	Rodoslu Seyyid İbrahim	47770
38	Kalyon-u Tüccar	Hasan	44422
39	Kalyon-u Tüccar	Mehmed Burnaz-zade	45846
40	Kalyon-u Tüccar	Yenişehirli Mehmed	41260
41	Kalyon-u Tüccar	El-Hac Mehmed Koruçzade	42169
12	Kalyon-u Tüccar	El-Hac Mehmed Halil	41680

(Tablo 6. devamı)

43	Mandegan-ı Vekalet-i Kalyon ve Barut	Mütekaidin Liman Reisi Hacı Ömer Kaptan	54434
44	Mandegan-ı Vekalet-i Kalyon ve Barut	Mütekaidin Liman Vekil Reisi Bayram Kaptan	57410
45	Mandegan-ı Vekalet-i Kalyon ve Barut	Mütekaidin Liman Reisi El-Hac Memiş	33408
Toplam Ekmek Miktarı: 2466350			

Tablo 6'da işlenen verilere göre donanma kalyonlarında en fazla ekmek miktarı 523.370 kıyye ile kaptanının Kırımlı Hasan olduğu Zülfikar Kıçlı adlı kalyonda görülmektedir. Bununla birlikte en az miktarda ekmek ise 5.368 kıyye olarak, kaptanı Kırımlı Hacı İsmail olan Akdarma-i Muşammalı isimli kalyona verilmiştir. Bu hususta tüccar kalyonlarına bakıldığında; en fazla ekmek Rodoslu Seyyid İbrahim'in kalyonuna 47.770 kıyye miktarıyla verilirken en az ekmek ise 41.260 kıyye oran ile Yenişehirli Mehmed Kaptan'ın kalyonuna verilmiştir. Liman Reisleri ile Liman Vekil Reislerinin adı geçen defterde emekli olarak kaydedildiği görülmektedir. Defterden edinilen bilgiye göre adı geçen reisler barut gemilerine vekaleten kaptanlık yapmaktadırlar. Bu barut kalyonlarından kaptanı emekli liman vekil reisi olan Bayram Kaptan'ın gemisine 57.410 kıyye miktar ile en çok ekmek verilmiştir. 33.408 kıyye miktarında da yine emekli liman reislerinden El-Hac Memiş Kaptan'ın barut gemisine en az oranda ekmek tevzi edilmiştir. Tablo 6'nın bütününe bakıldığında; Hacı Nureddin tarafından ekmek tevzi edilen 34 adet donanma kalyonu, 8 adet tüccar kalyonu ve 3 tanede emekli liman reisleri ile liman vekil reisinin vekalet ettiği barut gemisi görülmektedir[196].

Aynı defterde, yani Peksimet Eminliği Defterleri'nin 12322 numaralı defterinde resmi bir emirle Peksimetçibaşı Hacı Nureddin tarafından donanma kalyonlarına peksimet verildiğinin kaydı da vardır. Bu kayıtlardan tespit edildiği üzere 1718 yılında donanma

[196] Hacı Nureddin tarafından ekmek tevzi edilen donama kalyonları, tüccar kalyonları ve barut kalyonları hakkında detaylar için Tablo 6'ya bkz.

kalyonlarına toplamda 16.674 kantar peksimet verilmiştir[197]. Aynı şekilde tüccar kalyonlarına verilen peksimet miktarı ise toplamda 4.150 kantardır. Bu durumda donanma ve tüccar kalyonlarına toplam 20.824 kantar Hacı Nureddin tarafından verilerek, Tablo 7'de adları verilen kalyonların peksimet ihtiyaçları karşılanmıştı.

Tablo 7. 1718 Yılında Peksimetçibaşı Hacı Nureddin Tarafından Donanma Kalyonları ve Tüccar Kalyonlarına Verilen Peksimet Miktarları[198]

Sıra No	Kalyon Adı	Kaptan Adı	Peksimet Miktarı (Kantar)
1	Ejder Başlı	Kör Ali	800
2	Yaldızlı Hurma	Şileli El-Hac Mehmed	800
3	Küçük Gül Başlı	Seyyid Mehmed	800
4	İfrit Başlı	Gelibolulu Hasan	800
5	Akşar	Edirneli Ali	800
6	Üç Kantarlı	Kuş Adalı Halil	800
7	Siyah At Başlı	Fransuz? Mustafa	800
8	Kula At Başlı	……? Ali	700
9	Ay Bağçeli	Deli Balta Ahmed	600
10	Yıldız Bağçeli	Rodoslu Mustafa	600
11	Yaldızlı	Mahmud?	550
12	Sarı Kuşaklı	Koronlu İbrahim	550
13	Güneş Kıçlı Kalyon	Giridli Osman	450
14	Yıldız Kınalı	Kıbrıslı Seyyid Hacı Kasım	400
15	Kalyon-u Yeşil Kuşaklı	Mustafa	500
16	Al At Başlı	Edirneli? Halil	500

[197] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 6-10.
[198] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 6-11.

(Tablo 7. devamı)

17	Kırmızı Kuşaklı	Reis El-Hac Mehmed	500
18	Kuş Bağçeli	Topal Kasım	642
19	Sel(r)vi Bağçeli	Hasan Ali	700
20	Karavele-i Atik	Kasım Paşalı Mehmed	330
21	Mavi Boyalı Karavel-i Cedid	Anme? Hasan	540
22	Aktarma-i Ali Kornuz?	Şileli El-Hac Ahmed	332
23	Aktarma-i Maltız	……? Hüseyin	332
24	Kalyon-ı Kapudane-i Karadeniz	Selim	636
25	Kürekli	Tekeli? El-Hac Osman	740
26	Aktarma-i Muşammalı	Hacı İsmail	272
27	Kalyon-ı Tüccar	Rodoslu Seyid İbrahim	550
28	Kalyon-ı Tüccar	Beyşehirli Mehmed	500
29	Kalyon-ı Tüccar	Purnaz/Kurnazzade? Hasan	500
30	Kalyon-ı Tüccar	Rodoslu Seyid İbrahim	550
31	Zülfikar ….?	Arhudlu? Mehmed	700
32	Kalyon-ı Tüccar	Kara Hasan	500
33	Kalyon-u Tüccar	Burnazzade? Mehmed	500
34	Mavi Arslan Başlı	Hızır	500
35	Kalyon-u Tüccar	Livadiyeli Hacı Mustafa	550
36	Kalyon-u Tüccar	Katrancızade Hacı Halil	500
Toplam Peksimet Miktarı: 20824			

Tablo 7'ye bakıldığında, birçok kalyonun aynı miktarda peksimet aldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, muhtemelen kalyonların personel sayılarının aynı olmasından kaynaklanmaktadır. Kalyonların personel sayısı verilmediğinden dolayı, birçok kalyonun aynı miktarda peksimet alması böyle bir ihtimali ağırlıklı bir görüş olarak ortaya koymaktadır. Donanma kalyonlarından en çok miktarda peksimet alanlara bakıldığında, 800 kantar peksimet ile 6 kalyonun en fazla peksimeti aldığı görülmektedir. Bu kalyonlar; Ejder Başlı, Yaldızlı Hurma, Küçük Gül Başlı, İfrit Başlı, Akşar ve Üç Kantarlı'dır.

272 kantar peksimet ile en az peksimeti Hacı İsmail'in kaptanlığını yaptığı Aktarma-i Muşammalı adlı kalyon almıştır. Aynı miktarlarda peksimet alan diğer kalyonlar incelendiğinde, 700 kantar peksimet alan 3 kalyon olduğu görülmektedir. Bunlar: Kula At Başlı, Selvi Bahçeli ve Zülfikar Kıçlı. 600 kantar peksimet alan iki kalyon ise Ay Bahçeli ve Yıldız Bahçeli'dir.

Adı geçen tabloda, 550 kantar peksimet alan 5 kalyon tespit edilmiştir; bu kalyonlardan 2'si donanma, 3'ü tüccar kalyonlarıdır. Donanma kalyonları, Yaldızlı ve Sarı Kuşaklı olarak anılmaktadır. Tüccar kalyonlarının kaptanları ise Rodoslu Seyyid İbrahim (2 kalyon) ve Livadiyeli Hacı Mustafa'dır. 500'er kantar peksimet alan 9 kalyon ise 5 tüccar ve 4 donanma kalyonundan oluşmaktadır. Tüccar kalyonlarının kaptanları, Beyşehirli Mehmed, Kurnaz-zade Hasan, Kara Hasan, Burnaz-zade Mehmed ve Katrancı-zade Hacı Halil'dir. Donanma kalyonları ise Yeşil Kuşaklı, Al At Başlı, Kırmızı Kuşaklı ve Mavi Arslan Başlı'dır.

Tablo 7'de görüldüğü üzere, tüccar kalyonlarından en çok peksimet alanlar 550 kantar ile Rodoslu Seyyid İbrahim'in kaptanlığını yaptığı iki gemi ve Livadiyeli Hacı Mustafa'nın kaptanlığını yaptığı kalyondur. Diğer tüccar kalyonları ise 500'er kantar peksimet almıştır ve bu miktar, diğer 3 tüccar kalyonuna göre en az orandadır.

Adı geçen defterde, donanma ve tüccar gemilerinin yanı sıra Topçular, Tersâne-i Amire Çavuşları, Taş Gemilerinin Kaptanı, Kaptan Paşa, Karadeniz Kaptanı ve Yeniçerilere

de peksimet dağıtımı yapıldığı tespit edilmiştir.[199]. Tablo 8'de görüldüğü üzere, dokuz defa dağıtımı yapılan peksimetlerden Kaptan Paşa'ya da verilmiştir.

Tablo 8. 1718 Yılında Donanma ve Tüccar Kalyonlarının Yanı Sıra Peksimet Verilenler ve Peksimet Miktarları[200]

Sıra No	Peksimet Verilenler	Peksimet Miktarı (Kantar)
1	Dergâh-ı Âli Topçiyan	25
2	Tersâne-i Amire Çavuşları	12
3	Taş Gemisi Kaptanı Abdullah	18
4	Taş Gemisi Kaptanı Abdullah	13
5	Taş Gemisi Kaptanı Abdullah	25
6	Taş Gemisi Kaptanı Abdullah	25
7	Kaptan Paşa	40
8	Karadeniz Kaptanı	5
9	Dergâh-ı Âli Yeniçerileri	250
	Toplam: 413	

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, dağıtılan peksimetler arasında en çok peksimeti alan grubun 250 kantar ile Dergâh-ı Âli Yeniçerileri olduğu dikkat çekmektedir. 40 kantar peksimet ile en fazla peksimeti yeniçerilerden sonra Kaptan Paşa almıştır. En az peksimeti ise 5 kantar ile Karadeniz Kaptan'ı almıştır. Ayrıca, 4 tane taş gemisi de peksimet verilenler arasındadır. Bu gemilerin Abdullah Kaptan'a ait olduğu tespit edilmiştir. Adı geçen gemilerden 2 tanesi 25'er kantar peksimet alırken, diğer iki gemiden biri 18, diğeri ise 13 kantar peksimet almıştır. Toplamda taş gemilerine 81 kantar peksimet verilmiştir. Tablo 8'de,

[199] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 10.
[200] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 10-11.

diğer grupların ne kadar peksimet aldığı görülmekte ve tüm grupların aldığı toplam peksimet miktarının 413 kantar olduğu belirtilmektedir[201].

1790 yılında Bergos İskelesi'nde, payitahttan gelen emirle mubayaacı olarak tayin edilen Dergâh-ı Âli Kapıcısı Ali Ağa, 10.000 kantar peksimet pişirmekle görevlendirilmiştir. Bu esnada, Donanma-yı Hümayun'un peksimet ihtiyacı hasıl olmuştur. Bu ihtiyacı karşılamak için, 14 Şubat 1790 tarihinde, Ali Ağa'nın pişirdiği 10.000 kantar peksimetten kalan undan, Kaptan Paşa'nın emriyle, donanma için Ali Ağa tekrar peksimet pişirmekle görevlendirilmiştir. Pişirilen peksimetlerden 4.632 kantarı Donanma-yı Hümayun'a verilmiştir. Bunun yanı sıra, bu peksimetlerden Çingane İskelesi'nde demir atan donanma kalyonlarına da 2.587 buçuk kantar peksimet tevdi edilmiştir[202].

1819 yılında, donanmanın peksimet ihtiyacı doğmuştu. Bu sebeple, donanmanın peksimet ihtiyacını karşılamak için Gelibolu Peksimethanesi görevlendirilmiştir. Bunun üzerine Gelibolu'da pişirilen 3.625 kantar peksimet, 15 Temmuz 1819 tarihinde, Donanma-yı Hümayun'un yirmi altı gemisinde bulunan kaptan ve mürettebatın iâşe ihtiyaçlarını karşılamak için dağıtılmıştır[203].

3.1.2. Askerlere Verilen Peksimet

Donanmanın yanı sıra, peksimetin kara ordusundaki çeşitli askeri gruplara da verildiği daha önce belirtilmişti. Bu gruplar arasında yeniçeriler, topçular, cebeciler ve diğer çeşitli askeri birimler bulunmaktadır. Peksimet, donanma için ne kadar önemliyse, kara ordusu mensupları için de o kadar önemliydi. Devlet, ani gelişen olaylarda olay yerinde hizmet verecek askerlere ihtiyaç duyuyordu. Bu nedenle, imparatorluğun çeşitli yerlerinde görev yapan veya gönüllü olarak devlete hizmet etmeyi kabul eden kişiler ilgili yerlere toplanıyordu. Ani gelişen olaylardan dolayı toplanan askerlere, görev yerlerine gitmeden

[201] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12322, 10-11.
[202] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12337, Tarih: 29 Cemaziyelevvel 1204/14 Şubat 1790, 2.
[203] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12346, Tarih: 22 Ramazan 1234/15 Temmuz 1819, 2-3.

önce peksimet dağıtımı yapılmaktaydı. Ayrıca, özellikle uzun süren seferler sırasında, askerlerin normal ekmeğe göre daha dayanıklı bir iâşe malzemesine ihtiyacı vardı. Bu ihtiyacı en iyi karşılayan iâşe malzemesi ise peksimetti[204]. Bu nedenle, burada kara ordusu mensuplarına ve acil durumlar karşısında hızla toplanması gereken askerlere dağıtılan peksimetler incelenecektir.

3.1.2.1. Yeniçerilere Dağıtılan Peksimet

Yeniçeriler, Osmanlı Devleti'nin askeri teşkilatında özel bir konumda bulunan ve maaş ile hizmet veren devletin daimî yaya ordusu biriminde yer almaktaydı. Padişahın da mensubu olduğu Yeniçeri Ocağı, Osmanlı ordusunun hassa ordusu dahilindeydi[205]. Yeniçeriler sefer esnasında padişah ve serdar-ı ekremin otağları civarında yer alırlardı. Aynı zamanda kale kuşatmaları ve hendek yollarında görev yapmaktaydılar. Savaş zamanlarında devletin onlara tevdi ettiği görevleri icra etmekte olan yeniçeriler, barış zamanlarında da şehirlerin düzeni ve huzurunu korumak maksadıyla kolluk kuvvetlerinin işini yapmaktaydılar. Bununla birlikte şehir kapılarının muhafazası, kale ve zindanlarda nöbet tutma, çarşı ve pazar yerlerinde hem esnafın hem de ahalinin güvenliği ile ticarette de ortaya çıkacak olan sıkıntıları engellemek gibi çeşitli görev sahası vardı[206]. Bu sebeple ki; klasik dönem Osmanlı askeri teşkilatında yeniçerilerin önemli bir yeri vardı.

Devlete bu denli hizmetler sunan yeniçerilerin iâşesi kapsamında diğer gıda maddelerinin yanı sıra peksimette verilmiştir. Özellikle merkezden uzaklaşınca yani sefer vb. organizasyonlarda bulunulunca yeniçeriye dağıtılan peksimet, kale ve sınır boylarında devamlı görevde bulundukları esnada da yeniçerilere gıda erzak malzemesi olarak verilmiştir.

---

[204] 1811 yılında, Ordu-yı Hümayun'un iâşe ihtiyacı doğmuştu. Bunun üzerine, ordu taraflarına gönderilmek üzere, Ağrıboz ve çeşitli kazalardan toplamda 15.500 kantar peksimet tedarik edilip gönderilmiştir. Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12344, Tarih: 29 Zilhicce 1225/25 Ocak 1811, 2.

[205] Kemal Beydilli, "Yeniçeri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/yeniceri, (29.06.2024).

[206] Serhat Kuzucu, *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği (1453-1789)*, (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017), 12.

Yeniçerilere peksimet verilmesi hususunda, Peksimet Eminliği Defterleri'nin ilki olan 13 Temmuz 1627 tarihli defterde, 1627 yılında Konya'da yeniçeriler için pişirilen peksimetlerin Ali Çavuş gözetiminde Nasuh Bey imaretinin ambarına konulması hakkında bilgiler yer almaktadır. Bu peksimetlerin Nasuh Bey imaretinin ambarına taşınması için 47 kişi görevlendirilmişti. Bu kişilerin adı geçen imaretin ambarlarına teslim ettiği toplam peksimet miktarı 40.807 kıyye idi. Ayrıca, defterde "*cami'-i kebirden gelen peksimad*" ibaresi kaydedilmiştir; yani Konya'daki büyük camiden yeniçeriler için Nasuh Bey imaretinin ambarında muhafaza edilmesi için 9.245 kıyye peksimet gönderilmişti. Böylece, adı geçen imaretin ambarında yeniçerilerin iâşesi için toplamda 50.052 kıyye peksimet muhafaza edilmiştir.

Aynı defterin 4. sayfasında belirtildiği üzere, devletin organize ettiği sefer hazırlığı kapsamında Osmanlı ordusu mühimmatı dahilinde yeniçeri çavuşlarından Ali Çavuş'un sorumluluğunda Konya'da yeniçeriler için peksimet pişirilmesi emredilmiştir. Bu peksimetler pişirildikten sonra ilgililere ulaştırılması için Ali Çavuş tarafından miri devecilere, yani devletin memuru olan devecilik işi ile uğraşan kişilere, tevzi ve teslim edilmiştir. Devecilerden peksimetin yeniçerilere naklinin yapılması işini Sarban Ali, Sarban Mustafa ve Sarban Ali adlı kişiler üstlenmiştir. Defterde, bu kişilerin altında 50 tane kişi taşıdıkları peksimet miktarları ile kaydedilmiştir. Lakin, adı geçen kişilerle[207] bu 50 kişinin birbirleriyle olan ilişkisi hakkında defterde herhangi bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Fakat, pişirilen peksimetin nakliye ihalesini alan bu üç deveci hakkında bir yargıya varılacak olursa; bu üç deveci, pişirilen peksimetin nakliye ihalesini alıp çeşitli devecilerle belli fiyatlarda anlaşarak taşıma işlemini yapmış olabilirler. Diğer bir görüş ise; yukarıda bahsedilen üç sarbanın tüm develerin sahibi olduğu ve isimleri kaydedilen 50 kişinin, bu sarbanların emri altında çalışan görevliler olduğudur.

1684 yılında, Peksimet Emini Halil Ağa tarafından yeniçeriler için peksimet pişirilmiştir. Halil Ağa, bu peksimet pişirme işini gerçekleştirmek için buğday ve un satın

[207] Defterde; Sarban Ali, Sarban Mustafa ve Sarban Ali adlı kişiler için taşıyacakları peksimet ile ilgili olarak hiçbir veri girilmemiş, sadece isimleri kaydedilmiştir.

almıştır. Gerekli hammaddeler temin edildikten sonra, yeniçeriler için 13.498 kantar peksimet imal edilmiştir. Peksimetlerin kantarı 22 akçeden pişirilmiş olup, toplam pişirme ücreti 296.956 akçe olmuştur[208].

6 Haziran 1772 tarihinde de yeniçeriler için peksimet verilmiştir. Hotin tarafında görevli olan dergâh-ı âli yeniçerileri için defterdarın emriyle İbrail kazası nazırı Ali Ağa'nın adamı Mala Mustafa'ya peksimetler teslim edilmiştir. Mala Mustafa da peksimetlerin yeniçerilere dağıtılması için Hotin tarafında bulunan Bayraktar Hacı Ağa'ya peksimetleri teslim etmiştir. Hotin'de bulunan yeniçeri ağalarından Mehmed Ağa, Bayraktar Hacı Ağa'dan aldığı peksimetleri belirtilen miktarlarda dergâh-ı âli yeniçeri neferlerine dağıtılmasını sağlamıştır. Bu peksimet dağıtımında yeniçerilere toplamda 5.434 kıyye peksimet verilmiştir[209].

3.1.2.2. Cebecilere Dağıtılan Peksimet

Peksimet dağıtımı yapılan askeri gruplardan biri de cebecilerdi. Cebeciler, yeniçerilere ok, yay, kılıç, zırh, barut, kurşun, tüfek, kazma ve kürek gibi birçok savaş mühimmatını temin ederek Osmanlı ordusunda hizmet veriyorlardı. Ayrıca, bu savaş malzemelerinin yapımı, tamiri ve korunmasından da sorumluydular[210]. Cebeci ocağının en üst düzey komutanı cebecibaşıydı ve onu kıdem sırasına göre ocak kethüdası takip ederdi. Cebeciler, devlet merkezindeki depoların yanı sıra sınır kalelerindeki silah depolarında da görev yaparlardı. Bu kalelerde muhafız cebeciler bulunur ve savaş zamanlarında bu depolardaki mühimmatlar ordugâhlara taşınarak askerlere dağıtılırdı[211].

---

[208] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12316, Tarih: 1 Cemaziyelahir 1095/16 Mayıs 1684, 2.
[209] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12327, Tarih: 5 Rebiülevvel 1187/27 Mayıs 1773, 1-4.
[210] Yasemin Kılıçarslan, "Cebeci", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* https://islamansiklopedisi.org.tr/cebeci (04.09.2024).
[211] Ali Apalı, "Osmanlı Devleti'nde Mevacib Defterleri ve Bazı Doğu Kalelerindeki Cebeciyanların Mevacib Muhasebe Kayıtları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21/2 (Haziran 2017), 590.

Cebeciler[212], kalelerin mühimmat ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra aynı zamanda stratejik öneme sahip kalelerde "*nevbetçi*"[213] olarak belirli sürelerle görev yaparak silah ve mühimmatın bakımını da üstlenmekteydiler. Cebeci neferlerinin kalelerde ne zaman görevlendirilmeye başlandığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, 16. yüzyılın sonlarından itibaren ihtiyaç duyulan kalelere nevbetçi olarak gönderildikleri kaydedilmiştir. Buna örnek olarak, 1491 yılında Rumeli taraflarındaki kalelerden; İskenderiye Kalesi'nde 1 nefer, Akkirman Kalesi'nde 4 nefer ve Kili Kalesi'nde 1 nefer cebecinin görev yaptığı gösterilebilir[214]. Bununla birlikte, bu çalışmanın ana kaynaklarından birini teşkil eden 16 Mayıs 1684 tarihli defterde, cebecilerin kalelerde görevde bulunduklarına dair veriler mevcuttur. Aşağıda verileri ile birlikte verileceği üzere, adı geçen defterde 1684 yılında Kili Kalesi'nde 201, Akkirman Kalesi'nde 201, Özi Kalesi'nde 200 ve Bender Kalesi'nde 200 cebeci neferi kaydedilmiştir[215].

Yürüttükleri faaliyetler dolayısıyla Osmanlı ordusuna hizmet eden cebecilere, Peksimet Eminliği Defterlerinde peksimet verilmesi hususunda veriler mevcuttur. Yukarıda da belirtildiği gibi, 16 Mayıs 1684 tarihli defterde cebecilere verilen peksimet miktarları yer almıştır. Defterde; donanmaya, yeniçerilere ve cebecilere verilen peksimetlerin imalinde kullanılacak olan unun satın alımını konu alan muhasebe kayıtları bulunmaktadır. Ayrıca, cebecilerin iâşesi için verilen peksimet miktarları da defterin konusudur. 1684 yılında cebeci gruplarına farklı aylarda peksimetler verilmiştir. İlk dağıtım, 6 Şubat 1684 tarihinde Kili Kalesi'ndeki cebecilere yapılan peksimet dağıtımıdır. Buradaki 201 cebeci neferine 102 kantar peksimet verilmiştir. Aynı tarihte Akkirman Kalesi'ndeki 201 cebeci neferine de 102 kantar peksimet dağıtılmıştır[216]. 13 Şubat 1684 tarihinde ise, Özi ve Bender Kaleleri'nde bulunan cebecilere toplamda 404 kantar peksimet verildiği görülmektedir. Bu iki kalenin her birinde 200 cebeci neferi bulunmaktadır. Özi ve Bender Kaleleri dışındaki kalelerdeki

---

[212] Cebeci Ocağı'na detaylı bilgi için bkz. Yasemin Kılıçarslan, "Cebeci", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* https://islamansiklopedisi.org.tr/cebeci (04.09.2024).
[213] Nevbetçi: Nöbet bekleyen; Sami, "Nevbetçi", 6-1/1473.
[214] Turgay Koçak, *Osmanlı Ordusu Geri Hizmet Birlikleri'nde Teşkilat ve Dönüşüm: Cebeci Ocağı* (İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 140.
[215] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA ,12316, 4.
[216] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA ,12316, 4.

cebecilere yarım kantardan biraz daha fazla peksimet verilmiştir. Ancak, Özi ve Bender Kaleleri'ndeki cebecilere ise 1 kantardan biraz fazla peksimet dağıtıldığı görülmektedir. [217].

Adı geçen defterde nazar edildiği üzere kalelerde bulunan cebecilerin dışındaki cebeci ocağı mensuplarına da peksimet dağıtılmıştır. 29 Şubat 1684 Tarihinde Dergâh-ı Âli Cebecilerinden 104 nefere 112 kantar peksimet verilmiştir[218]. Aynı yılın 21 Mart tarihinde ise, Kaim-makam Paşa himayesindeki 238 cebeci neferine 238 kantar peksimet dağıtımı yapılmıştır. Burada, her bir cebeciye 1 kantar peksimet tevdi edilmiştir. Yine aynı yılın 24 Mart tarihinde, at takım tamiri ile meşgul olan 300 cebeci neferine 164 kantar peksimet verilmiştir. Bunun yanı sıra, 7 Mayıs tarihinde Serdar Süleyman'ın emri altındaki 400 cebeci neferine de 200 kantar peksimet dağıtılmıştır. 6 Aralık 1684 tarihinde de donanma-yı hümayuna Kaptan Paşa'nın yerine vekalet eden Kaim-makam Paşa emrindeki 495 cebeci neferine 505 kantar peksimet verilmiştir.[219]. Şunu da belirtmek gerekirse adı geçen defterde kaydedilen tüm cebecilere *"asitaneli/astaneli"*[220] ifadesi kullanılmıştır. Yani bu cebeciler İstanbul'dan Cebeci Ocağı'ndan görevlendirilen neferler idi. Bu durumun belirtilmesinin ana gayesi; bazı zamanlarda ihtiyaç halinde cebeci neferlerinin taşradan herhangi bir zümreden ordu içinde yararlılık gösteren kişilerden de sağlanmasından dolayıdır[221].

3.1.2.3. Topçu ve Top Arabacılarına Verilen Peksimet

Topçu Ocağı kapıkulu ocaklarının piyade yani yaya birlerinden idi. Bu ocak yeniçeri ocağından sonra kurulmuştur. Topçu ocağının Osmanlı ordusunda ilk faaliyeti I. Murad devrinde I. Kosova Savaşı'nda olmuştur[222]. Bununla birlikte Yıldırım Bayezid'in de Niğbolu Savaşı ile İstanbul kuşatmasında top kullandığı bu hususta bilinenler arasındadır. Aynı zamanda II. Murad'ın Semendire kuşatması sırasında bakır toplar döktürdüğü bilinir[223]. Bu

[217] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA ,12316, 4.
[218] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA ,12316, 4.
[219] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA ,12316, 4.
[220] Asitaneli/Astaneli: İstanbullu; Sami, "Asitaneli/Astaneli", 6-1/34.
[221] Koçak, *Osmanlı Ordusu Geri Hizmet Birlikleri'nde Teşkilat ve Dönüşüm: Cebeci Ocağı*, 86.
[222] Kuzucu, *Osmanlı Ordusu*, 12.
[223] Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitapevi, 2002), 71.

ocağa nefer temini ilk etapta acemi ocağından daha sonraları ise kuloğlu sistemi gereğince topçu ocağı neferlerinin oğullarından yapılmaktaydı[224]. Fatih Sultan Mehmed dönemi, topçuluk tarihi açısından büyük ilerlemelerin kaydedildiği bir dönemdir. İstanbul'un fethi için üretilen büyük çaplı toplar ve havan topları, ardından geliştirilen kuşatma topları, bu dönemde Türk topçuluğunun önemli gelişmeleri arasında yer almıştır. Yine aynı devirde İstanbul'un fethinden sonra Osmanlı ordusunun ihtiyaç duyduğu tüm topların imali için sonraları tophane olarak adlandırılan yerde top dökümhanesi kurulmuştur[225].

Dönem dönem çeşitli evrelerden[226] geçerek devlete hizmete bulunan Topçu Ocağı'na da iâşe malzemesi olarak diğer askeri zümrelere verildiği gibi peksimet tevzi edilmiştir. 8 Nisan 1691 Tarihinde Dergâh-ı Âli topçularından 10 nefer, gemi ile İsakcı'ya mühimmat götürmek için görevlendirilmişti. Bu topçu neferlerine 5 kantar peksimet verilmiştir[227]. 22 Mart 1742 tarihinde, yine Dergâh-ı Âli topçularına peksimet verilmesi hususunda kaydedilen bir arşiv vesikası bulunmaktadır. Bu tarihte İstanbul'dan Van Kalesi'nin muhafazası için Dergâh-ı Âli topçularından 50 nefer gönderilmiştir. Bu neferler, gemilerle Trabzon İskelesi'ne varınca, El-Hac Nureddinzade tarafından 25 buçuk kantar peksimet tevdi edilmiştir[228].

Topçulara iâşe maddesi olarak peksimetin yanı sıra et ve arpa da verilmekteydi. 28 Ocak 1771 tarihinde, Dergâh-ı Âli topçu ortalarından bir adet orta Silistre muhafazası için görevlendirilmişti. Bu topçu ortasına tayinat için ekmek, et, arpa ve peksimet verilmiştir. Topçulara verilen günlük 60 adet ekmek, 12 vukıyye peksimet, 10 vukıyye et ve 2 buçuk kile arpanın ücretleri Silistre Gümrüğü Emini tarafından karşılanmıştır. Silistre Gümrüğü Emini,

---

[224] Kuzucu, *Osmanlı Ordusu*, 12.
[225] Pınar Çevik Azap, *Tophane-i Âmire Müşiriyeti Teşkilat Yapısı* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 1.
[226] Topçu Ocağı'na detaylı bilgi için bkz. Çevik Azap, *Tophane-i Âmire Müşiriyeti Teşkilat Yapısı*.
[227] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri İkinci Ahmed (AE.SAMD.II.), Dosya No: 13, Gömlek No: 1420 (13/1420), Tarih: 9 Receb 1102/8 Nisan 1691.
[228] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Mahmud I (AE.SMHD.I..), Dosya No: 72, Gömlek No: 4767 (72/4767), Tarih: 15 Muharrem 1155/22 Mart 1742.

bu ücretleri karşılamak için Silistre'nin mukataa gelirlerini kullanmıştır[229]. 1772[230] yılının Ağustos ayında, İstanbul'dan ordu-yı hümayuna gemilerle gönderilen 25 topçu neferine, yolda tüketmeleri için peksimet verilmiştir. Bu neferlerin yolda otuz gün boyunca kullanabilecekleri 4 kantar 11 buçuk kıyye peksimet, Topçubaşı Ağa'nın Başmuhasebeye arzuhal bildirmesi sonucu tevdi edilmiştir[231].

28 Ağustos 1790 tarihli Peksimet Eminliği Defteri'nde, topçu ve top arabacılarına verilen peksimetler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu defter özet niteliğindedir. Defterde, genellikle kale ve iskelelerde görev yapan topçular ile top arabacılarına verilen peksimetler kaydedilmiştir. Burada, sadece topçu ve top arabacılarına verilen peksimet miktarları ile bu peksimetlerin verildiği tarihler mevcuttur. Ancak, defterin ilgili kısmında, dağıtılan peksimetlerin topçulara mı yoksa top arabacılarına mı verildiği belirtilmemiştir. Bu nedenle, veriler değerlendirilirken peksimet verilen yerlerde hem topçuların hem de top arabacılarının görev yaptığı düşünülerek, her iki gruba da peksimet verildiği varsayımı yapılmıştır. Defterde, topçu ve top arabacıları gruplarının nefer sayıları hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Yukarıda zikredilen defterde yer alan kayıtlardan ilki, Ek 1'de de görüldüğü gibi, 2 Kasım 1787 tarihinde Varna Kalesi'nde görev yapan topçu/top arabacılarına verilen yarım kantar peksimeti göstermektedir. 13 Kasım 1787 tarihinde ise Varna kazasında bulunan Keligra Kalesi'ndeki topçu/top arabacıları neferlerine 1 kantar peksimet verilmiştir. Aynı yılın 22 Kasım'ında ise Serasker İsmail'in emrindeki topçu ve top arabacılarına 75 kantar peksimet tevzi edilmiştir[232]. Defterde bu şekilde vesair yerlerde bulunan topçulara ve top

[229] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Mustafa (AE.SMST.III), Dosya No: 8, Gömlek No: 513 (8/513), Tarih: 11 Şevval 1184/28 Ocak 1771.
[230] 1772 yılında Osmanlı Devleti ile Rusya savaş halindeydi. Bu savaş "1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı" olarak nitelendirilmektedir. Arşiv vesikasında topçuların hangi sebeple ordu-yı hümayuna gönderildiğine dair bir bilgi yer almamaktadır. Fakat zikredilen dönem göz önünde bulundurulduğunda ve topçularında ordu-yı hümayuna yine bu dönemde gönderildiği değerlendirildiğinde adı geçen savaşta topçuların görevlendirildiği muhtemeldir.
[231] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 735, Gömlek No: 30824 (735/30824), Tarih: 28 Cemaziyelevvel 1186/27 Ağustos 1772.
[232] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12336, Tarih: 17 Zilhicce 1204/28 Ağustos 1790, 3.

arabacılarına dağıtılan peksimetler sırasıyla verilmiştir. Topçu ve top arabacılarına verilen peksimet miktarları, Ek 1'de daha detaylı bir şekilde işlenmiştir.

Adı geçen gruplara tevzi edilen peksimetler, 1787 ile 1790 yılları arasında dağıtılmıştır. Ek 1'de de görüldüğü üzere, topçu ve top arabacılarına verilen en fazla peksimet miktarı, 202 kantar oranında Tekfurdağı İskelesi'nde bulunanlara dağıtılmıştır. En az dağıtılan peksimet oranı ise yarım kantardır ve ekseriyetle bu miktarda dağıtım yapılmıştır. Toplamda elli beş defa yapılan peksimet tevzi işleminin otuz ikisi, Ek 1'de de belirtildiği gibi yarım kantar olarak verilmiştir.[233].

Topçu ve top arabacılarının bulunduğu yerlere, bazen farklı tarihlerde birden fazla peksimet dağıtımı yapılmıştır. Ek 1 incelendiğinde, Varna merkezde bulunan topçu/top arabacılarına beş defa peksimet tevzi edildiği görülmektedir. Bu peksimetlerden ilki, 5 Ağustos 1788 tarihinde yarım kantar olarak verilmiştir. İkincisi ise, 18 Mayıs 1789 tarihinde 5 buçuk kantar olarak tevzi edilmiştir. Üçüncüsü ise, 6 Haziran 1790 tarihinde yarım kantar miktarında verilmiştir. 10 Temmuz 1790 tarihinde dördüncü defa tevdi edilen peksimetler, ilk verilen peksimetlerde olduğu gibi 5 buçuk kantar olarak dağıtılırken, 15 Temmuz 1790 tarihinde beşinci defa tevzi edilen peksimetler ise yarım kantar olarak verilmiştir[234]. Yine Ek 1'de görüldüğü gibi, Varna merkez dışında da Varna'da kale ve iskelelerde görev yapan topçu ve top arabacılarına peksimet tevdi edilmiştir. Adı geçen ekte, Varna İskelesi'nde bulunan topçu ve top arabacılarına dört defa peksimet dağıtıldığı görülmektedir. Bunlardan ilki, 25 Şubat 1788 tarihinde yarım kantar olarak verilmiştir. İkinci defa verilen peksimet, 8 Şubat 1789 tarihinde 1 kantar, 27 Mart 1789 tarihinde ise üçüncü defa tevdi edilen peksimet yine 1 kantardır. Varna İskelesi'ndeki topçu ve top arabacılarına dördüncü defa verilen peksimet ise, 1 Mayıs 1789 tarihinde yarım kantar olarak verilmiştir[235]. Ek 1'e bakıldığında Varna kalesindeki topçu ve top arabacılarına da peksimet dağıtıldığı görülmektedir. Bu kaleye 2 Kasım 1787 tarihinde bir defa yarım kantar peksimet tevdi edilmiştir[236].

[233] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[234] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[235] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[236] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.

Ek 1’de de görüldüğü gibi, Keligra ve Keligra Kalesi’nde görevli topçu ve top arabacılarına üç defa peksimet dağıtılmıştır. Keligra Kalesi’ndeki topçu ve top arabacılarına iki defa, Keligra merkezdekilere ise bir defa peksimet verilmiştir[237]. Keligra Kalesi’ndeki neferlere verilen peksimetlerin ilki, 13 Kasım 1787 tarihinde 1 kantar, ikincisi ise 26 Ekim 1788 tarihinde yarım kantar olarak tevdi edilmiştir. Keligra merkezde bulunan topçu ve top arabacılarına da 15 Temmuz 1790 tarihinde yarım kantar peksimet verilmiştir[238].

Ek 1 tekrar incelendiğinde, Tekfurdağı kazası ve buranın iskelesinde bulunan topçu ve top arabacıları neferlerine de dört defa peksimet tevzi edilmiştir. Tekfurdağı merkezde bulunan neferlere bir defa, iskelesindeki neferlere ise dört defa peksimet verilmiştir. 19 Şubat 1788’de merkezdeki topçu ve top arabacılarına verilen peksimet miktarı 25 buçuk kantardır[239]. Tekfurdağı İskelesi’nde görevli neferlere ilk verilen peksimet, 26 Şubat 1788 tarihinde yarım kantar olarak tevdi edilmiştir. İkincisi, 9 Mart 1788 tarihinde 202 kantar oranında verilmiştir. Son olarak, iskeledeki neferlere üçüncü defa verilen 2 kantar peksimet, 31 Mart 1788 tarihinde dağıtılmıştır.[240].

Ek 1’de yine görüldüğü üzere, topçu ve top arabacılarının bulunduğu Sinop Kalesi'ne üç kez peksimet verilmiştir. Buradaki neferlere ilk olarak 17 Aralık 1787 tarihinde 1 kantar peksimet tevdi edilmiştir. Bununla birlikte, yine Sinop Kalesi'nde bulunan topçu ve top arabacılarına 29 Nisan 1789 ve 27 Temmuz 1790 tarihlerinde yarım kantar peksimet verilmiştir[241].

İstanbul’da görevli olan topçu ve top arabacılarına da üç defa peksimet tevdi edildiği yine Ek 1’in verilerinde görülmektedir. Serasker İsmail’in emrindeki neferlere iki defa, İstanbul merkezde bulunan topçulara da bir defa peksimet dağıtılmıştır. Serasker’in sorumluluğundaki topçu ve top arabacıları neferlerine 22 Kasım 1787 tarihinde ilk verilen

[237] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[238] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[239] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[240] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[241] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.

peksimet 75 kantardır. Yine Serasker'in emrindeki topçu ve top arabacılarına 20 Mayıs 1788 tarihinde ikinci defa 1 kantar peksimet verilmiştir[242]. Bir defa da İstanbul merkezde görevli neferlere, 16 Temmuz 1788 tarihinde yarım kantar peksimet dağıtılmıştır[243].

Topçu ve top arabacıları neferlerinin bulunduğu bir defadan fazla peksimet verilen yerlerden biri de İsakcı kazası idi. İsakcı merkezde ve iskelesinde bulunan neferlere birer defa peksimet verildiği Ek 1'e bakıldığında görülmektedir[244]. 17 Şubat 1788 Tarihinde İsakcı iskelesinde görevli olan topçu ve top arabacılarına 26 buçuk kantar peksimet verilmiştir. Aynı yılın 24 Mart'ında ise İsakcı merkezdeki neferlere tevdi edilen peksimet 1 kantardır[245].

Ek 1'e tekrar bakıldığında, Ayana'da bulunan topçu ve top arabacılarına da iki kez peksimet verildiği görülmektedir. Bu peksimetlerden ilki, 12 Mayıs 1790 tarihinde 8 kantar olarak verilirken, ikincisi ise aynı yılın 15 Haziran tarihinde 6 buçuk kantar olarak tevzi edilmiştir. Bu bağlamda, yukarıda adı geçen yerlerde görevli olan topçu ve top arabacıları neferlerine bir defadan fazla peksimet dağıtılmıştır[246]. Bu yerlerin dışındaki yerlerde bulunan topçu ve top arabacılarına da Ek 1'de de görüldüğü üzere bir defa peksimet tevdi edilmiştir. 1787 yılı ile 1890 yılları arasında, Ek 1'de belirtilen yerlerde bulunan topçu ve top arabacıları neferlerine toplamda 406 buçuk kantar peksimet dağıtımı yapılmıştır.

3.1.2.4. Aniden Gelişen Olaylarda Toplanan Askerlere ve Müttefik Devletlere Verilen Peksimet

Peksimet, bazı durumlarda aniden gelişen olaylarda da devletin topladığı askerlere hızlı bir şekilde dağıtılmıştır. Bazen devletin bekasını etkileyecek ani olaylarda acilen asker toplanması gerekirdi. Bu askerlerin iâşesi ve erzakları daha önceden belirlenmediği için, toplandıktan sonra görev yerlerine gitmeden önce bu askerlere peksimet ve diğer gıda erzakları verilirdi. Örneğin, 1770 yılında vuku bulan Çeşme Baskını sonrasında, 4 Ağustos

[242] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[243] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[244] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[245] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.
[246] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA , 12336, 3.

1770 tarihli Peksimet Eminliği Defterlerinden olan 12325 numaralı defterde, adı geçen olay üzerine Osmanlı Devleti'nin sefer hazırlıkları için Anadolu'nun sol kolundan toplanan askeri bölüklere verilen peksimet miktarları ve asker sayısı kaydedilmiştir. Şöyle ki, bu hususta Anadolu'nun sol kolundan toplanan askeri bölükler resmi bir emirle Sinop İskelesi taraflarına geçirilmişlerdir. Devlet tarafından organize edilip hazırda bulunan gemilere binmeleri esnasında, daha önce Sinop İskelesi'nde pişirilmesi emredilen 1.000 kantar peksimetin her askere yarımşar kantar olarak verilmesi belirlenmiştir. Bu askerlere belirtilen oran üzerinden peksimet tevzi edilmesi, daha önce diğer askerî gruplara verilen peksimet miktarı baz alınarak yapılmıştır. Padişah fermanıyla Sinop muhafızı olarak görevlendirilen Serturnacı Esseyyid Mehmed Ağa, peksimet pişirmekle görevli olan Ahmed Ağa ve çeşitli zabitler vasıtasıyla Anadolu'nun sol kolundan toplanan asker bölüklerinin ağalarının isimleri ile asker sayısı kayıt altına alındıktan sonra, onlara verilecek olan peksimet miktarları da kaydedilmiştir[247].

Adı geçen 12325 numaralı defter incelendiğinde, peksimet dağıtımı 19 kazadan toplanan askerlere yapılmıştır. Tablo 9'da da görüldüğü gibi, bu kazalar; Akkaya, Taşkebir, Sinop, Boyabad, Turhal, Gökçe Ağaç, Zile, Kastamonu, Tokat, Amasya, Tosya, Vezirköprü ve diğer kazalardır.

[247] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12325, Tarih: 11 Rebiüllahir 1184/4 Ağustos 1770, 2.

Tablo 9. 1770 Yılında Sefer-i Hümayun İçin Toplanan Askerlere Peksimet Dağılımı[248]

Sıra No	Kaza Adı	Asker Bölüklerinin Ağaları	Asker Bölükleri Ağalarının Maiyetindeki Asker Sayısı	Peksimet Miktarı (Kantar)
1	Serdar	Halis	90	45
2	Akkaya	Akkaya Serdarı Hasan Ağa	126	63
3	Tosya	A'van? (Yardımcılar-Yardakcılar) atik Alemdar	143	81,5
4	Taşkebir	Gönüllü? Mustafa Ağa	240	170
5	Sinop	Gönüllü ….?. Hasan Çavuş	100	50
6	Boyabad	Serdar Hasan Ağa	200	100
7	Turhal	Serdar Hasan Ağa	127	23,5
8	Aşgar?	Serdar Mehmed Ağa	210	105
9	Boyalık	Gönüllü Hüseyin Ağa	144	72
10	Gökçe Ağaç	Gönüllü Mustafa Ağa	174	83
11	Zile	Gönüllü Osman Ağa	120	60
12	Zile	Serdar Hacı Osman Ağa	120	60
13	Kastamonu	Genç Ağa?	30	15
14	Tokat	Mustafa Ağa Gönüllü	100	50
15	Amasya	Abdülbaki Ağa Gönüllü	100	50
16	……?	Serdar İbrahim Ağa	55	87,5
17	Tosya	Atik Mehmed Ağa	160	80
18	Taşkebir	Serdar Ahmed Ağa	146	73
19	Vezir Köprü	Serdar-ı Ali Ağa	140	70
20	Zindegan?	Serdar Receb Ağa	160	80
21	Çakıllı	Serdar Mehmed Ağa	45	20
Toplam Kaza: 19		**Toplam Bölük Ağası:** 21	**Toplam Asker Sayısı:** 2730	**Toplam Peksimet Miktarı:** 1.438,5

[248] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12325.

İncelenen defterin verilerine bakıldığında ve Tablo 9'da da işlendiği üzere, 19 kaza içerisinde Zile ve Tosya kazalarından iki tane bölük ağası ve maiyetinde toplanan askerlerin olduğu görülmektedir. Kazalardan sefer için toplanan görevli kişiler arasında askerlerin yanı sıra gönüllüler de vardı. Verilerde en çok peksimet miktarı, 170 kantar ile 240 asker sayısı bulunan Gönüllü Mustafa Ağa'nın sorumluluğundaki Taşkebir kazasından toplanan kişilere verilmiştir. En az peksimet miktarı ise, 15 kantar ile 30 asker mevcudu olan Genç Ağa'nın sorumluluğundaki Kastamonu kazasından gelen gruba tevdi edilmiştir. Yine Tablo 9'da dikkat çektiği üzere, beş ağa ve maiyetindeki kişiler gönüllü olarak sefere katılmıştır. Defterde toplam 1.438 buçuk kantar peksimet ve 2.940 askerin bulunduğu tespit edilmiştir[249].

Peksimetin dağıtılması ile ilgili olan diğer bir defter de Sinop İskelesi'nden Kırım taraflarına geçirilmesi emredilen asker gruplarına verilen peksimetlerin kaydedildiği, 22 Ağustos 1771 tarihli 12326 numaralı defterde görülmektedir. Peksimet dağıtımı için Sinop İskelesi'nden Kırım tarafına geçirilmesi emredilen bazı asker grupları, aşağıda adı zikredilecek olan iskelelerden gemilere bindirilmiştir. Dağıtılacak peksimetlerin pişirilmesi işi, Gedikli Ahmed Ağa'ya verilmiştir. Gedikli Ahmed Ağa'nın sorumluluğunda pişirilen ve geçen seneki masraftan arta kalan peksimetlerden her üç askere 1 kantar peksimet verilmesi emredilmiştir. Ayrıca, Gedikli Ahmed Ağa'nın sorumluluğunda pişirilen peksimetten ve bu sene satın alınan 39.098 kıyye un mubayaacı birinden alınmıştır. Sinop Muhafızı Turnacıbaşı Hüseyin Ağa'nın Başçavuşu Hacı İbrahim Çavuş ve emrindeki Yeniçeri ortalarından iki cemaatin ortasının alemdarı ile gemilere memur Turnacıbaşı İsmail Ağa'nın Başçavuşu Mustafa Çavuşun eski ve yeni serdengeçdileri ile askerlerinin sayılması ve payitahta bildirilmesi istenmiştir. Böylece, peksimet isteyenlerin her üç askeri için 1 kantar ve un isteyenlerin her üç askeri için 1 kantar peksimet ve un verilmiştir. Karadeniz'de görevli Donanma-yı Hümayun Kaptan'ı Hasan Paşa'nın aldığı 500 kantar peksimet ve çeşitli kaptanlara verilen 53.928 buçuk kantar peksimet ve 1.594 kantar un ile toplamda 5.122 buçuk kantar peksimet ve un elde edilmiştir.[250].

[249] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12325.
[250] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12326, 2-3.

Adı geçen defterin verilerine bakıldığında; Ek 2'de de görüldüğü üzere 85 kazadan toplanıp görevlendirilen askerler bulunmaktadır. Bu kazalar; Tokat, Taşkebir, Boyabad, Ayandon, Tosya, Zileli, Akkaya, Gümüş, Kastamonu, Çorum, İskilip, Amasya, Gönüllü Araç?, Kargı, Mergüze, Hacı Hamza ve diğer kazalardır.

Ek 2'de görüldüğü gibi 85 kazadan toplanan asker gruplarına dağılımı yapılan peksimet verilerine bakıldığında 8 defa Tokat, 9 defa Taşkebir, 12 defa Boyabad, 3 defa Ayandon, 13 defa Tosya, 1 defa Akkaya, 11 defa Kastamonu, 10 defa Çorum ve 2 defa Amasya kazasından toplanan askerlere peksimet dağıtılmıştır. İncelenen defterde en çok asker sayısı 900 kişi ile Serdengeçdi-i Cedid İbrahim Ağa'nın sorumluğundaki Çorum kazasından gelen askerlerde görülürken en az asker sayısı 9 kişinin olduğu Hüseyin Alemdar ve Tevâbi[251]'nin sorumluluğundaki yine Çorum kazasından gelenlerde görülmektedir. Verilerde en çok peksimet miktarı 240 kantar ile Serdengeçdi-i Cedid Ali Ağa'nın sorumluğundaki Boyabad kazasından gelen askerlere verilmiştir. En az peksimet miktarının 3 kantar ile Hüseyin Alemdar ve Tevabi sorumluğundaki Çorum kazasından toplanan askerlere tevdi edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca Ek 2'de ki tabloda göze çarpan diğer bir önemli husus ise gönüllü kişilerin de devletin emri ile toplanan asker grupları arasında yer almalarıdır. Bu gönüllü kişilere de peksimet verilmişti. Buna göre Amasya kazasında Gönüllü Yüzbaşıoğlu Mustafa Ağa 480 asker sayısı ile 115 kantar peksimet almıştır. Bunun dışında peksimet tevdi edilen gönüllüler şöyledir; Ayandon kazasından Gönüllü Kara İbrahim Ağa, Tosya kazasından Gönüllü Hasan Ağa, Çorum kazasından Gönüllü Ömer Ağa, Tosya kazasından Gönüllü Seyyid Hasan Efendi, İskilip kazasından Gönüllü Kirman Mehmed Ağa, Ayandon kazasından Gönüllü Feyzi Ağa, Boyabad kazasından Gönüllü Tellioğlu ve Amasya kazasından Gönüllü Hacı Salih Ağa'ya peksimet verilmiştir[252]. Defterde toplam 3.398 buçuk kantar peksimet ve 14.444 asker sayısı bulunduğu tespit edilmiştir[253].

---

[251] Tevâbi: Tabi'.; Şemseddin Sami, Kamus-ı Türki, nşr. Şaban Kurt, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978), "Tevâbi", 2-1/446. "Ma'a" ifadesi beraberinde, ile vb. anlamlara geldiğinden dolayı "Ma'a Tevâbi" kavramı; "yanındakilerle birlikte, yanındakilerle beraber, maiyetinde" anlamlarına gelmektedir.

[252] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12326, 2-3. Gönüllü bölük ağalarının maiyetinde nefer sayısı ile aldıkları peksimet miktarlarında detaylı bilgi için bkz. Ek 2.

[253] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12326, 2-3.

22 Ağustos 1771 tarihli adı geçen defterde bir başka önemli husus ise Donanma-yı Hümayun Kaptan'ı Hasan Paşa ve diğer kaptanlara 530 kantar peksimet verilmesidir[254]. Tablo 10'da da görüldüğü üzere, Kaptan Paşa'ya verilen 530 kantar peksimet ile birlikte, 1771 yılında toplamda 5.522 buçuk kantar peksimet dağıtımı yapılmıştır.

Tablo 10. 22 Ağustos 1771 tarihli Peksimet Eminliği Defterinde Dağıtılan Peksimetle İlgili Toplam Miktarlar

Asker Sayısı	**Askere Verilen Peksimet Miktarı (Kantar)**	**Kaptan-ı Derya Hasan Paşa'ya Verilen Peksimet Miktarı (Kantar)**
15978	3398	530
Toplam Miktar: 5522,5		

İncelenen defterdeki toplam veriler Tablo 10'da da belirtildiği üzere *15.978 Asker'in nefer sayısı*, *3.398 kantar Askere Verilen Peksimet Miktarı* ve *530 kantar Kaptan-ı Derya Hasan Paşa'ya Verilen Peksimet Miktarı* şeklindedir. Toplam peksimet miktarı ise 5.522 buçuk kantardır.[255].

Peksimet Eminliği Defterlerinden 2 Eylül 1799 tarihli defterde, Rus Donanması'na Tekfurdağı'ndan gönderilen peksimetler mevcuttur. Daha önce yukarıda da belirtildiği gibi defterde, peksimetlerin ne sebeple gönderildiğine dair bir bilgi mevcut değildir. Sadece *taksit-i sani* ve *taksit-i selase* ifadesi ile gönderilen peksimetler belirtilmiştir. Buradaki taksit ifadesi, peksimetlerin bölümler halinde gönderildiğini göstermektedir. Adı geçen defterde, *taksit-i sani* kaydı ile iki defa ve iki gemi ile, *taksit-i selase* kaydıyla da bir defa ve bir gemi ile Rus Donanması'na peksimet gönderildiği kaydedilmiştir. Bunlardan ilki, 18 Mayıs 1799 tarihinde *taksit-i sani* olarak, Tekfurdağı'ndan Rus Donanması'na, Kalafatçılar Kethüdasından Abdi Reis gemisiyle 1.200 kantar peksimetin gönderilme kaydıdır. *Taksit-i sani* ifadesiyle gönderilen bir diğer peksimet ise, yine aynı tarihte Kıbrıslı Mustafa Reis

[254] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12326, 3.
[255] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12326, 3

gemisiyle Rus Donanması'na doğru yola çıkan 1.300 kantar peksimettir. 2 Eylül 1799 tarihinde de, *taksit-i selase* ifadesiyle yine Tekfurdağı'ndan Rus Donanması'na 2.000 kantar peksimet, Rusyalı Dukan gemisiyle gönderilmiştir[256]. Bu peksimetlerin Rus Donanması'na gönderilme sebebine gelince, yukarıda da belirtildiği gibi adı geçen defterde bu hususta bir veri yoktur. Fakat, Rus Donanması'na gönderilen peksimetlerin gönderildiği döneme bakılacak olursa; bu dönemde Fransızlar Mısır'ı işgal etmişlerdi[257]. Fransızları Mısır'dan çıkarmak, Osmanlı Devleti için oldukça güç bir durumdu. Ancak Fransa'nın Mısır'ı işgali, Osmanlı'nın Avrupa'dan güçlü müttefikler bulmasına olanak sağladı. Çünkü Akdeniz'deki çıkarları sebebiyle, özellikle İngiltere ve Rusya, Fransa'nın Mısır'ı işgalinden hiç memnun değildi. Bu sebeple, *Mısır Meselesi*nde İngiltere[258] ve Rusya, Osmanlı Devleti'nin yanında yer alarak Fransa'ya karşı beraber hareket etmişlerdir[259]. Dolayısıyla, adı geçen defterde peksimetlerin Rus Donanması'na hangi sebeple verildiği hususuna değinilmese de, dönemin şartları ve siyasi olayları göz önünde bulundurulduğunda, kuvvetle muhtemel peksimetler Fransızların Mısır'ı işgali sebebiyle, Osmanlı Devleti ile müttefik olan Ruslara verilmek üzere Rus Donanması'na gönderilmiştir. Ayrıca, edinilen başka bir kaynakta[260] Fransızların Mısır'ı işgali sırasında Osmanlı Devleti'ne yardıma gelen Rus Donanması'na peksimet verildiğine dair bilgiler mevcuttur. Bu bağlamda, zikri geçen Peksimet Eminliği Defteri'nde

---

[256] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12339, 2.

[257] Fransa'nın Mısır'ı İşgaline detaylı bilgi için bkz. *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)* (Ankara: Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1987); Kamil Çolak, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi* 10/2 (2008).

[258] Fransızların Mısır'ı işgali sırasında, Osmanlı Devleti'ne Rusya'nın yanı sıra İngiltere de yardıma gelmiştir. Peksimet Eminliği Defterleri'nde, Rus Donanması'na peksimet verildiği hususunda veriler mevcuttur. Bu sebeple, Rus Donanması'nın Osmanlı Devleti tarafından peksimet aldığı, konu içerisinde işlenmiştir. Fakat İngiliz Donanması'na peksimet verilmesi ile ilgili olarak, Peksimet Eminliği Defterleri'nde bir bilgi mevcut değildir. Bu sebeple, İngiliz Donanması'na peksimet verilmesi, konu içerisinde işlenmemiştir. Ancak başka arşiv vesikalarında, İngiliz Donanması'na da peksimet verildiği hususunda veriler vardır. Bundan dolayı, bu hususta burada kısaca bilgiler verilecektir. 7 Şubat 1801 tarihinde, Osmanlı Devleti'ne Mısır sahillerinde yardım etmesi için görevli olarak Rodos'a gelmek üzere olan İngiliz Donanması için hazırlanması emredilen 10.000 kantar peksimetin üretiminin hızlandırılması için emir verilmiştir. 3 Mayıs 1801 tarihinde ise İzmir'de, Ordu-yı Hümayun ve İngiliz Donanması'na 12.000 kantar peksimet pişirmesi için Osmanzade Osman Efendi görevlendirilmiştir. Bkz. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Hariciye (C..HR..), Dosya No: 21, Gömlek No: 1004 (21/ 1004), Tarih: 23 Ramazan 1215/7 Şubat 1801.; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 128, Gömlek No: 5705 (128/ 5705), Tarih: 19 Zilhicce 1215/3 Mayıs 1801.

[259] Çolak, "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)", 154.

[260] *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)*.

kaydedilen Rus Donanması'na peksimet gönderilmesinin sebebi, Fransa'nın Mısır'ı işgali akabinde Rusların Osmanlı Devleti'ne yardıma gelmeleri dolayısıyla gönderildiğini ciddi oranda destekler niteliktedir.

Mısır, Fransızlar tarafından işgal edilince, Osmanlı Devleti'nin savaş hazırlıkları arasında başı çeken hususlardan biri de ordu ve donanmanın iâşe temini idi. Her zaman olduğu gibi, iâşe için de peksimet bulundurulması olmazsa olmaz bir durumdu. Bunun için devlet, imparatorluğun muhtelif yerlerinde acilen pişirilmesini emrettiği peksimetlerin orduya hemen tevzi edilmesini sağlamak amacıyla toplanma yerleri belirlemiştir. Deniz ve kara yolu ile ulaşımı açısından elverişli olan İskenderun, peksimetlerin toplanıp ordu ve donanmaya verileceği yer olarak belirlenmiştir[261]. İskenderun'un yanı sıra, çeşitli yerlerde de bu uygulama yapılmaktaydı. 24 Nisan 1798 tarihinde verilen bir emir ile muhtelif yerlerden İskenderun'a ve çeşitli yerlere deniz yoluyla sevki yapılmak üzere 28.200 kantar peksimet gönderildiği Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. 24 Nisan 1798 Tarihinde İskenderun'a ve Çeşitli Yerlere Denizden Sevki Yapılmak Üzere Gönderilen Peksimetler[262]

Sıra No	Açıklama	Peksimet Miktarı (Kantar)
1	Tekfurdağı Ayanı Kapıcıbaşı Oşman Ağa tarafından İskenderun'a gönderilen peksimet.	1.500
2	Edirne'de Bostancıbaşı olan Sabık Mustafa Ağa tarafından pişirtilen ve Tekfurdağı'na gönderilen, buradan da İskenderun'a tevdi edilen peksimet.	4.500
3	Kıbrıs Adası'ndan Abbaszade Halil tarafından İskenderun'a gönderilen peksimet.	1.000
4	Selanik Gümrük Emini olan Ali Efendi tarafından İskenderun'a gönderilen peksimet.	3.000
5	İzmir Voyvodası Hacı Ahmed Ağa tarafından İskenderun'a gönderilen peksimet.	2.500
6	Sirozlu İsmail tarafından pişirilen ve Uzun iskelesine gönderilmesi emredilen peksimet.	1.500
7	Bursa'da Abdül Nafi Efendi aracılığıyla pişirilen ve Gemlik İskelesi'ne gönderilen peksimet.	1.700

[261] *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)*, 117.
[262] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d..), Defter No: 9028, Tarih: 6 Zilkade 1217/28 Şubat 1803, 4.

(Tablo 11. devamı)

8	Elbiye ve Valestin'de Şerifzade Abdurrahman Bey tarafından pişirilen ve İskenderun'a gönderilen peksimet.	2.500
9	Hadımzade Osman Bey tarafından pişirilen ve Çanakkale'ye gönderilen peksimet.	2.000
10	Teke Mütesselimi Kapıcıbaşı Mehmed Ağa tarafından pişirilen ve Antalya iskelesine gönderilen peksimet.	2.500
11	Birgos iskelesinde Haseki Memet Ağa tarafından pişirilen ve İstanbul'a gönderilen peksimet.	2.000
12	İstanbul'da miri peksimetçibaşı tarafından pişirilen ve İskenderun'a gönderilen peksimet.	3.500
Toplam Peksimet: 28.200		

Tablo 11'de yer alan verilere bakıldığında, peksimetlerin orduya sevki için toplanma yeri olarak belirlenen İskenderun'un yanı sıra Uzun İskelesi, Gemlik İskelesi, Antalya İskelesi, Çanakkale ve İstanbul'da bu iş için seçilen yerler arasındadır. Tekfurdağı, Edirne, Kıbrıs, Selanik, İzmir, Siroz, Bursa, Elbiye, Valestin ve Birgos gibi farklı bölgelerden de ordu için peksimet üretimi yapılmıştır. İmali yapılan bu peksimetler, yukarıda zikredilen yerlere gönderilmiştir.[263].

Adı geçen tabloda görüldüğü üzere, orduya ciddi oranlarda peksimet tevdi edilmiştir. Bu bağlamda en yüksek miktarda peksimet sevkiyatı, Edirne'de Bostancıbaşı olan Sabık Mustafa Ağa tarafından pişirilen ve Tekfurdağı'na gönderilen 4.500 kantar peksimet ile yapılmıştır. Diğer önemli sevkiyatlar ise İstanbul'da miri peksimetçibaşı tarafından pişirilen 3.500 kantar ve Selanik Gümrük Emini olan Ali Efendi tarafından gönderilen 3.000 kantar peksimettir. Kıbrıs Adası'ndan Abbaszade Halil'in İskenderun'a gönderdiği 1.000 kantar peksimet, en az miktarda orduya sevk edilen peksimetleri oluşturmaktadır.[264].

Mısır'ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi sebebiyle, Osmanlı Devleti'nin ordusu için 1798 ve 1799 yılları arasında çeşitli kaza ve iskelelerde toplanan peksimetlerin dağılımı Tablo 12'de belirtilmiştir. Bu dönemde toplanan peksimetlerin büyük bir kısmı stratejik ve

[263] Maliyeden Müdevver Defterler, BOA, 9028, 4.
[264] Maliyeden Müdevver Defterler, BOA, 9028, 4.

askeri öneme sahip bölgelere gönderilmiştir. Özellikle İskenderun, Rodos ve Rus Donanması'nın dikkat çekici miktarlarda peksimet aldığı görülmektedir.

Tablo 12. 1798 ve 1799 Yılları Arasında Çeşitli Kazalardan Toplanan ve Dağıtılan Peksimetler[265]

Peksimet Toplanan Bölge	Toplanan Peksimet (Kantar)	Dağıtılan Peksimet (Kantar)
Tekfurdağı	10.000	Donanmaya: 2.222, Rodos'a: 700, Rus Donanması'na: 2.500, İskenderun'a: 1.500, İskenderun'a: 1500, Kalan: 1.578
Bursa	10.000	Rodos'a: 2.500, Rodos'a: 1400, Rus Donanması'na: 2.500, İskenderun'a: 1.700, Kalan: 300
Tekfurdağı	20.000	İskenderun'a: 4.500, Mustafa Paşa'ya: 2.500, İsmail Bey'e: 2.500, İskenderun'a: 7.000, Kalan: 3.500 (2. Terib)
Yenişehir, Ermiye, Balestin	10.000	Rodos'a: 2.600, İskenderun'a: 2.500, Korfo Donanmasına: 4.900, Kalan: 0
Kıbrıs	10.000	Yalnız Mısır askeri için: 10.000, Kalan: 0
Livadiye	3.000	Rus Donanması'na: 3.000, Kalan: 0
Kuşadası	10.000	Kuşadası'ndan gemilere binen askere: 1.900, İskenderun'a: 1.000, İskenderun'a: 5.000, Kalan: 2.100
Golos İskelesi	10.000	Donanmaya: 1.500, Donanmaya: 5.353, Anadolu Valisi Mustafa Paşa'ya: 1.000, İskenderun'a: 1.000, Kalan: 1.147
Ezdir	3.000	Rus Donanması'na: 3.000, Kalan: 0
Kalas, Biga	10.000	İskenderun'a: 2.500, İskenderun'a: 5.000, Kalan: 2.500
Rodos, Birgos	5.000	İskenderun: 2.000, Kalan: 3.000
Antakya, Teke	10.000	Meğri İskelesi'nden binen askere: 4.336, İskenderun'a: 2.500, İskenderun'a: 1.500, Kalan: 1.664
İzmir	10.000	İzmir'den binen askere: 4.336, İskenderun'a: 2.500, İskenderun'a: 1.500, Kalan: 1.664
Sisam Adası, Gördes	15.000	Rus Donanması'na: 15.000, Kalan: 0
Mora	20.000	Akka İskelesine: 20.000, Kalan: 0
Siroz	5.000	İskenderun'a: 1.500, İskenderun'a: 2.000, Kalan: 1.500
İstanbul	60.000	Rus Donanması'na: 30.000, Rus Donanması'na ikinci taksit: 3.000, İskenderun'a: 3.500, Kalan: 23.500

[265] Maliyeden Müdevver Defterler, BOA, 9028, 5, 6.; *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)*, 118-120.

Tablo 12'de farklı bölgelerden toplanan peksimet miktarları ve bu peksimetlerin çeşitli yerlere nasıl dağıtıldığı görülmektedir. En fazla peksimet 60.000 kantar oranında İstanbul'da toplanmıştır. Bu peksimetlerin büyük bir kısmı yani 33.000 kantarı Rus Donanması'na gönderilmiştir. Rus Donanması'na gönderilen peksimetin 3.000 kantarı ikinci taksit olarak tevdi edilmiştir. Tekfurdağı ve Mora'da yüksek miktarlarda peksimet toplanan diğer bölgelerdir. Tabloya göre, İskenderun ve Rus Donanması'nın peksimet dağıtımında en fazla payı aldığı görülmektedir. Özellikle Rus Donanması'na birçok bölgeden toplamda 59.000 kantar peksimet tevdi edilmiştir[266]. Bu da o dönemin şartları gereği Rus Donanması'na yapılan iâşe desteğinin önemini göstermektedir. İskenderun'da 50.800 kantar peksimet miktarı ile en fazla peksimet alan ikinci yerdir. Tabloya göre Osmanlı Donanması ise toplamda 9.075 kantar peksimet almıştır[267].

Adı geçen tablo incelendiğinde bazı bölgelerde kalan peksimet miktarları dikkat çekmektedir. İstanbul'da kalan peksimet miktarının 23.500 kantar olduğu görülmektedir. Bu durum İstanbul'un toplanan peksimet miktarı açısından ne kadar merkezi bir rol oynadığına da işaret etmektedir. Diğer bölgelerde ise kalan miktarları genellikle daha düşük olmakla beraber, bazen de hiç kalan miktar yoktur.

Yukarıda da belirtildiği gibi tabloda İstanbul'un en fazla peksimet toplanan ve dağıtılan yer olduğu görülmektedir. Tekfurdağı'ında ise iki kez peksimet toplanmış ve toplanan peksimetlerin dağıtımı oldukça çeşitlidir. Burada toplanan peksimet miktarı toplamda 30.000 kantardır. Bu peksimetlerin büyük kısmı İskenderun ve askeri birliklere dağıtılmıştır. Kıbrıs'ta ise tüm peksimetler yalnızca Mısır askeri için ayrılmıştır. Mısır askeri için toplanan ve ayrılan 10.000 kantar peksimetin tamamı gönderilmiştir. Mora'da toplanan 20.000 kantar peksimetinde tümü Akka İskelesine tevzi edilmiştir[268].

---

[266] *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)*, 118-120.
[267] Maliyeden Müdevver Defterler, BOA, 9028, 5, 6.; *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)*, 118-120.
[268] Maliyeden Müdevver Defterler, BOA, 9028, 5, 6.; *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi)*, 118-120.

Tablonun geneli incelendiğinde 1798 ve 1799 yılları arasında çeşitli kazalardan toplanan peksimetlerin toplamı 221.000 kantardır. Toplanan bu miktardaki peksimetlerin 178.547 kantarı dağıtılmış ve geriye toplamda 42.453 kantar peksimet kalmıştır.

3.1.3. Kaleler ve Muhtelif Yerlere Verilen Peksimet

Osmanlı Devleti, kalelere ve kalelerin iâşesine büyük önem vermekteydi. Özellikle serhat bölgelerinde bulunan kaleler, devletin güvenliği açısından önemli stratejik askeri yapılar teşkil etmekteydi. Aynı zamanda iâşe muhafazası için kale ambarları kullanılmaktaydı. Genelde merkezden uzak yerlerde konumlanan kalelerin, ekmek dışında uzun müddet dayanması yönünden peksimeti iâşe malzemesi olarak tercih ettikleri görülür. Olası bir olumsuz durumda kalelere iâşe malzemesi ulaştırılamazsa, bozulmadan korunması mümkün olan peksimetin ambarlardan çıkartılarak tüketilmesi amaçlanmaktaydı. Bununla birlikte, yukarıda da belirtildiği gibi, kalelerde peksimetin muhafazası için devlet, bu ambarları kullanmak maksadıyla kale yapılarına peksimet göndermiştir. Yani peksimet, kalelere hem iâşe malzemesi olarak hem de ambarlarında muhafaza edilmesi için tevdi edilmiştir.

16 Nisan 1771 tarihli Peksimet Eminliği Defterlerinden 12324 numaralı defterde kaydedildiğine göre, 1770 yılında gemilerle İstanbul'da bulunan Beşiktaş Sarayı'ndan Akkirman taraflarına, Özi Kalesi'ne, Kefe tarafına ve Kale-i Cedid'e verilen peksimet miktarları bulunmaktadır. Bu peksimetler, her bir yere ikişer gemi ile gönderilirken Kale-i Cedid [269]'e bir gemi ile gönderilmiştir. Ayrıca, bu yerlere peksimetler bazılarında 1770 yılının aynı günü ve ayında gönderilirken, bazılarında ise bu yılın ay ve günleri değişmektedir[270]. Aşağıda bu husus tablo destekli bir şekilde detaylı ele alınacaktır.

Akkirman tarafına, 2 Eylül 1770 ve 18 Ekim 1770 tarihlerinde toplamda 1.892 kantar peksimet gönderilmiştir. Adı geçen tarihlerde buraya gönderilen peksimetlerin nakli iki gemi

[269] Cedid: Yeni. Sami, "Cedid", 2-1/ 471. Yukarıdaki "Kale-i Cedid" ifadesi "Yeni Kale" anlımda kullanılmıştır.
[270] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12324, Tarih: 1 Muharrem 1185/16 Nisan 1771, 3.

ile yapılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, toplamda 1.892 kantar gönderilen peksimetlerin 1.239 kantarı, 2 Eylül 1770 tarihinde Musli Hacı Mehmed'in gemisi ile Süvari Mustafa Reis tarafından taşınmıştır. Geriye kalan 653 kantar peksimet ise, 18 Ekim 1770 tarihinde El-Hac Hasan'ın gemisiyle Süvari Mehmed Reis kaptanlığında taşınmıştır[271].

4 Temmuz 1770 tarihinde Kefe'ye iki gemi ile toplam 3.176 buçuk kantar peksimet gönderilmiştir. Bu gemilerin ikisinin de Kefe'ye peksimet nakli yaptığı tarih aynıdır. Yukarıda belirtilen toplam peksimet miktarının 1.770 buçuk kantarını, Tophaneli El-Hac Mahmud gemisi ile gemi reisi Süvari Cihat oğlu Mehmed taşımıştır. Aynı zamanda, geriye kalan 1.406 kantar peksimetin nakliyesini Direkli Esseyyid Molla İsmail gemisiyle Süvari Süleyman ve Mülazım Ahmed Reis yapmıştır. Bu geminin taşıdığı 1.406 kantar peksimetin 106 kantarı sonradan Kefe'ye gönderilen peksimetlere dahil edilmiştir. Yani ilk başta zikredilen gemi ile Kefe'ye 1.306 kantar peksimet gönderilecekken, bu orana 106 kantar peksimet daha sonra eklenmiştir. Bu hususta, yukarıda adı geçen defterde 106 kantar verilen peksimet "*ziyade verilen*" tabiri ile ifade edilmiştir.[272].

Kalelere verilen peksimetlerden Özi Kalesi'ne verilen peksimet miktarına bakıldığında, 10 Eylül 1770 tarihinde toplamda 3.217 kantar peksimet verilmiştir. Belirtilen tarihte Özi Kalesi'ne de iki gemi ile peksimetlerin nakli yapılmıştır. Yukarıda belirtilen toplam peksimet miktarının 2.000 kantarı, Üç Direkli gemi ile Bülbül oğlu Süvari Oflu İsmail Reis tarafından Özi Kalesi'ne götürülmüştür. Bu peksimet toplamından geriye kalan 1.217 kantar peksimet ise Ayaneli Hacı Musa gemisiyle Süvari Mustafa Reis kaptanlığında nakli yapılmıştır[273]. Süvari Mustafa Reis tarafından taşınan bu peksimetler, Bursa'dan Beşiktaş Sarayı'nın ambarlarında muhafaza edilmesi için getirilen peksimetlerden oluşmaktaydı. Aynı zamanda, adı geçen gemi, zikredilen 1.217 kantar peksimeti Bursa'dan İstanbul'a yani Beşiktaş Sarayı'na getiren gemidir[274].

[271] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[272] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[273] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[274] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.

18 Ekim 1770 tarihinde ise Kale-i Cedid'e bir gemiyle peksimet gönderilmiştir. Ayandonlu Hacı Mehmed gemisi ile, adı geçen tarihte toplam 730 kantar peksimet, Süvari Mehmed ve Hasan Reis öncülüğünde Kale-i Cedid'e götürülmüştür. [275]. Tablo 13'e dikkat edildiğinde, diğer peksimet verilen yerlere göre en az peksimetin Kale-i Cedid'e tevdi edildiği görülmektedir.

Tablo 13. 1770 Yılının Vesair Aylarında Kaleler ve Muhtelif Yerlere Verilen Peksimet Miktarları[276]

Sıra No	Gemi Adı	Gemi Reisi	Peksimetin Gönderildiği Yer	Peksimet Miktarı (Kantar)	Peksimetin Gönderildiği Tarih
1	Musli? Hacı Mehmed	Süvari Mustafa Reis	Akkirman	1239	2 Eylül 1770
2	El-Hac Hasan	Süvari Mehmed Reis	Akkirman	653	18 Ekim 1770
3	Tophaneli El-Hac Mahmud	Süvari Cihat oğlu Mehmed	Kefe	1770,5	4 Temmuz 1770
4	Direkli Esseyyid Molla İsmail	Süvari Süleyman ve Mülazım Ahmed Reis	Kefe	1406	4 Temmuz 1770
5	Üç Direkli	Bülbül oğlu Süvari Oflu İsmail Reis	Özi Kalesi	2000	10 Eylül 1770
6	Ayaneli Hacı Musa	Süvari Mustafa Reis	Özi Kalesi	1217	10 Eylül 1770
7	Ayandonlu Hacı Mehmed	Süvari Mehmed ve Hasan Reis	Kale-i Cedid	730	18 Ekim 1770
Toplam Gemi: 7		**Toplam Reis Sayısı: 9**		**Toplam Peksimet Miktarı: 9015,5 Kantar**	

Tablo 13 incelendiğinde, adı geçen yerlere verilen peksimetlerin tümünün toplamı 9.015 buçuk kantar olduğu görülmektedir. Ayrıca, buralara peksimet nakli yapan gemi sayısı da toplamda yedi tanedir. Bu gemilerin idaresi toplamda dokuz reis ile yapılmıştır. Bazı gemilerin iki reisi olduğu dikkat çekmektedir. Bunlar; Süvari Süleyman ve Mülazım Ahmed Reis'in kaptanlığını yaptığı Direkli Esseyyid Molla İsmail gemisi ile Süvari Mehmed ve Hasan Reis'in idaresindeki Ayandonlu Hacı Mehmed gemisidir. Ayrıca, adı geçen tabloda zikredilen yerlerin hepsine iki gemi ile nakil işlemi yapılırken, Kale-i Cedid'e bir gemiyle peksimet nakliyesi yapılmıştır. Bu gemilerden en çok peksimeti, Özi Kalesi'ne 2.000 kantar

[275] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[276] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.

miktarla Bülbül oğlu Süvari Oflu İsmail Reis idaresindeki Üç Direkli gemi taşımıştır. Tablo verilerine göre, en az miktarda peksimet taşıyan gemi ise 730 kantar oranla Süvari Mehmed ve Hasan Reis tarafından kaptanlığı yapılan Ayandonlu Hacı Mehmed gemisidir. Bunlarla beraber, peksimet verilen yerlere bakıldığında en çok peksimeti toplamda 3.217 kantar oranında Özi Kalesi almıştır. En az peksimeti ise, yine 730 kantar ile Kale-i Cedid'in aldığı görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, adı geçen yerlere peksimet dağılımı 1770 yılının Temmuz, Eylül ve Ekim aylarında yapılmıştır.

3.2. DAĞITILAN PEKSİMETİN NAKLİYESİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda peksimetin dağıtılması kadar nakliyesi de önemli bir yere sahiptir. Pişirilen peksimetin dağıtımında nakliye aracı olarak kullanılan birkaç taşıma alternatifi vardı. Aşağıda görüleceği üzere bu iş; arabalara, atlara, develere ve genellikle de kalyonlara tevdi edilmiştir. Özellikle liman kentleri yakınında üretilen peksimetlerin taşınması kalyonlar ile yapılmaktaydı. At, araba ve develerle yapılan nakil işlemi ise devletin daha iç kesimlerinde üretilen peksimetlerin taşınması ya da iç kesimlerde bulunan ordu mensuplarına ulaştırılması için tercih edilen nakliye yöntemiydi. Bununla birlikte, at, araba ve develer, üretilen peksimetleri gemilere taşımak veya gemilerden indirilen peksimetleri ambarlara nakletmek için de kullanılmaktaydı.

3.2.1. Peksimetin Gemilerle Nakliyesi

Peksimetin nakliyesi hususunda en büyük ve en önemli araçlardan biri hiç kuşkusuz gemilerdi. Şöyle ki, gemilerin yük taşıma kapasitesi diğer taşıma yöntemlerine göre çok daha fazlaydı. Bu nedenle, Osmanlı Devleti de ordusu için ürettirdiği peksimetlerin ilgili yerlere taşınmasını sağlamak adına gemileri oldukça sık kullanmıştı. Gemiler, ordunun her mensubuna peksimet taşıma işleminde bulunmuştur. Yani gemileri sadece donanmanın peksimet ihtiyacını karşılamak için nakliye yapan bir araç olarak görmek çok doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü gemilerin taşıma kapasitesi diğer taşıma yöntemlerine göre çok daha fazlaydı ve bu çok yüklenen yüklerin içerisinde her zümreye dağılacak olan peksimetler

bulunmaktaydı. Peksimet üretim merkezlerinden gemilere yüklenen peksimetler, ilgili yerlere dağıtımı sağlamak için en uygun olan limanda demir attıktan sonra, peksimetlerin kimlere verileceğine göre limanlardan at, araba ve bazen de develerle nakliyesi yapılmıştır. Yani gemiler, kıyı kesimler dışında iç kesimler için de peksimet nakliyesinde bulunmuştur. Bununla birlikte, bir yerde muhafaza edilmesi için çeşitli ambarlara gönderilmesi emredilen peksimetlerin nakliyesi de bazen gemilerle sağlanmaktaydı. Gemilerin peksimet nakliyesinde kullanılması konusunda değinilmesi gereken bir husus da şudur ki; donanma gemileri için üretilen peksimetin donanma kalyonlarına yüklenmesi ve bu gemilerde stok yapılması aynı zamanda peksimetin nakliyesini de kapsamaktadır. Bu işlem bazen doğrudan donanma gemileri için peksimet nereden tedarik edilecekse, donanma kalyonlarının sefere gitmeden önce oraya yanaşıp gerekli olan peksimetin gemilere yüklenmesiyle olurken, bazen de donanma gemilerinin bulunduğu yere başka bir vasıtayla peksimetin getirilip yüklenmesiyle olmaktadır. Bu vasıta bazen bir tüccar gemisi, bazen at, bazen de araba veya develerden oluşmaktaydı. At, araba ve develerle bu işlemin yapılması, genelde peksimetin ambarlardan donanma kalyonlarına taşınması ile olmaktaydı.

Peksimetlerin gemiler ile nakliyesi konusu dahilinde, Peksimet Eminliği Defterleri'nden yukarıda da bahsi geçen 16 Nisan 1771 tarihli 12324 numaralı defterde bu hususta verilerin olduğu tespit edilmiştir. Adı geçen defterde, Kıbrıs, Mısır, Bursa, İznikmid, Selanik ve Golos taraflarından getirilip bazı devlet görevlileri eliyle Beşiktaş Sarayı'nda muhafaza edilmesi için ambarlara konulan peksimetlerin, bu yerlerden gemiler ile taşınması hususunda veriler yer almaktadır. Bu defterin tutulma tarihi 16 Nisan 1771 olsa da Beşiktaş Sarayı'na adı geçen yerlerden peksimet getirilme tarihi 1769 yılı Ekim ayının ilk günlerinde gerçekleşmiştir[277].

Beşiktaş Sarayı'na Kıbrıs tarafından getirilen peksimet miktarları ile gemilere bakılacak olursa, Kıbrıs'tan toplamda 18.067 buçuk kantar peksimet, on gemi ile Beşiktaş Sarayı'na getirilmiştir. Kıbrıs'tan peksimet getiren gemilerin kaptanlarının gayrimüslim olduğu görülmektedir. Tablo 14'e bakıldığında, tablonun 9. sırasında yer alan kaptanlar için

[277] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

defterde tüccar nitelendirmesi yapılmaktadır. Tüccar Mala ve Burgi'nin tek bir geminin idaresini yürüttüğü görülmektedir[278].

Tablo 14. 1769 Tarihinde Kıbrıs'tan Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları[279]

Sıra No	Kaptan Adı	Peksimet Miktarı (Kantar)	Gemi Adedi
1	Yorgaki	5902	1
2	Agoso?	0211	1
3	Matsoko?	1917	1
4	Malakhi	0821	1
5	Mastiai?	0820	1
6	Nikola	1856,5	1
7	Boril	1888,5	1
8	Kutia	762,5	1
9	Tüccar Mala ve Burgi?	1970,5	1
10	Manko?	1890,5	1
Toplam Miktarlar		**18067,5**	**10**

Tablo 14'ün verilerine göre, en çok peksimeti 5.902 kantar ile kaptan Yorgaki'nin kaptanlığını yaptığı gemi Kıbrıs'tan Beşiktaş Sarayı'na taşımıştır. Yine bu verilerde görüldüğü üzere, en az peksimet miktarı 211 kantardır. Bu peksimetin nakliyesi ise Agoso? kaptanın gemisi ile yapılmıştır. Her bir kaptanın birer gemisi vardır. Bunlarla birlikte, adı geçen defterde tespiti yapılan bir duruma göre, Nikola isimli kaptanın gemisine ilk etapta 1.828 buçuk kantar peksimet yüklenmiş, sonrasında ise 28 kantar daha peksimet eklenerek bu gemiye yüklenen peksimet miktarı 1.856 buçuk kantar olmuştur[280].

[278] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[279] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[280] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

Beşiktaş Sarayı'na, yukarıda da belirtildiği üzere, Mısır'dan da peksimet getirilmiştir. Getirilen peksimetlerin miktarları ile peksimetleri taşıyan gemi kaptanlarının kimler olduğu aşağıdaki Tablo 15'te belirtilmiştir.

Tablo 15. 1769 Tarihinde Mısır'dan Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları[281]

Sıra No	Görevli Kişi / Kaptan / Gemi Adı	Peksimet Miktarı (Kantar)	Gemi Adedi
1	Kuti?	587,5	1
2	Yorgi	571,5	1
3	Karabağlı Hacı İsmail Ağa	591	1
4	İstanköylü	1205	1
5	Hatibzade Abdurrahman	387,5	1
6	Kutsi Ahmed	1170,5	1
7	Harazlı Hacı Mehmed	536,5	1
8	Patrona-i Hümayun	1684	1
9	……? Reis	1371,5	1
10	Girid-i Ali Kapudan	1158	1
Toplam Miktar		**9263**	**10**

15. tablonun verilerine bakıldığında, Mısır'dan Beşiktaş Sarayı'na on kişinin on gemi ile peksimet taşımakla görevlendirildiği görülmektedir. Verilerde, en çok peksimet miktarını 1.684 kantar ile Patrona-i Hümayun gemisi taşımıştır. Defterde, Patrona-i Hümayun gemisinin kaptanı hakkında bir bilgiye yer verilmemiştir. Tabloda da görüldüğü üzere, en az peksimet taşıyan gemi ise 387 buçuk kantar oran ile Hatibzade Abdurrahman sorumluluğundaki gemidir. Burada da kaptanların sorumluluğunda birer gemi bulunmaktadır. Adı geçen tabloda dikkat edildiği üzere, tespit edilen iki gayrimüslim kaptan vardır. Bunlardan Kuti Kaptan 587 buçuk kantar peksimet taşırken, Yorgi Kaptan ise 571 buçuk kantar peksimet taşımıştır. Ayrıca, yine 15. tabloda görüldüğü gibi, adı geçen defterde

[281] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

İstanköylü olarak kaydedilen ve 1.205 kantar peksimet taşıyan geminin kaptanının ismi belirtilmemiş, yalnızca nereli olduğu kaydedilmiştir[282]. Bu hususta şöyle bir düşünce oluşmaktadır ki; adı belirtilmeyen bu kaptana civarda bu şekilde hitap ediliyor olabilir. Yani "*İstanköylü*" ifadesi, bu kaptanın artık isminin yerine kullanılan bir mahlas niteliği taşımasından dolayı defterde bu şekilde belirtilmiş olma ihtimali ağırlıklıdır.

Beşiktaş Sarayı'na peksimet nakli yapılan yerlerden biri de Selanik'tir. Selanik'teki gemiler ile yapılan peksimet taşıma işlemi Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16. 1769 Tarihinde Selanik'ten Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları[283]

Sıra No	Kaptan Adı	Peksimet Miktarı (Kantar)	Gemi Adedi
1	……?	2255	1
2	Austo?	716	1
3	Civan	154	1
4	Uzun	163	1
5	Uzun Yunam?	3224	1
6	Sebande?	2265	1
Toplam Miktar		**8780**	**6**

Selanik'ten yapılan peksimet nakil işlemi için altı gemi görevlendirilmiştir. Tablo 16'da görülen nakliyelerden en çok peksimet miktarını içeren taşıma işlemi, 3.224 kantar ile Uzun Yunam? Kaptan'ın sorumluluğundaki gemi ile yapılmıştır. En az peksimet miktarı ise 154 kantar ile Civan Kaptan'ın gemisi ile taşınmıştır. Selanik'ten yapılan bu peksimet nakliyesinin sorumlu kaptanlarının hepsi gayrimüslim tebaadan oluşmaktadır. Yine burada da kaptanların sorumluluğunda birer gemi ile nakliye işlemi yapılmıştır. Altı gemi ile yapılan bu taşımacılıkta, tüm gemilerin Beşiktaş Sarayı'na naklettiği peksimet miktarı toplamda 8.780 kantardır[284].

[282] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[283] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[284] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

İstanbul Beşiktaş Sarayı'na peksimet nakliyesinin yapıldığı yerlerden biri de Bursa'dır. Bursa'dan yapılan peksimet nakil işlemleri Tablo 17'de işlenmiştir.

Tablo 17. 1769 Tarihinde Bursa'dan Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları[285]

Sıra No	Gemi Reisi	Peksimet Miktarı (Kantar)	Gemi Adedi
1	Sali? Reis	396	1
2	Mustafa Reis	65	1
3	Musa Reis	400	1
4	Ömer Reis	356	1
5	Gelibolulu? Ali Reis	519	1
6	Mahmud Reis	489	1
7	Mehmed Reis	442	1
8	Sarı İsmail Reis	262	1
9	……? Reis	180	1
10	Ahmed Reis	338	1
11	Hacı Abdi Reis	1471	1
12	……? Reis	202	1
13	……? Reis	166	1
14	Uzun …..? Reis	230	1
15	……? Reis	159	1
16	……? Reis	233	1
17	Karaoğlan Reis	266	1
18	Mihail Reis	629	1
19	…..? oğlu İbrahim Reis	443	1
20	Hacı Musa …..?	1217	1
21	…..? Reis	114	1
22	…..? oğlu İsmail Reis	490	1
Toplam Miktar		**9067**	**22**

[285] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

Tablo 17'ye göre, Bursa'dan Beşiktaş Sarayı'na peksimet nakliyesi yirmi iki gemi ile gerçekleşmiştir. Bu gemilerden en çok peksimeti 1.471 kantar ile Hacı Abdi Reis kaptanlığındaki gemi taşımıştır. Tablo verilerine göre en az peksimeti taşıyan gemi ise 65 kantar ile Mustafa Reis idaresindeki gemidir. Bursa'dan peksimet nakli yapan gemiler incelendiğinde, Kıbrıs, Mısır ve Selanik'ten gelen gemilere nazaran daha az miktarda peksimet yükledikleri görülmektedir. Fakat, en çok gemi sayısı Bursa'dan yapılan peksimet nakliyesinde mevcuttur. Yirmi iki gemi ile toplamda 9.067 kantar peksimetin nakli yapılmıştır. Gemi kaptanları ekseriyetle Müslimlerden oluşmaktaydı. Sadece iki tane gemi kaptanı gayrimüslimdi[286].

İstanbul'a peksimet nakliyesinin yapıldığı yerlerden biri de İznikmid'tir. İznikmid'ten gelen peksimet ve gemi miktarları ile gemi kaptanları Tablo 18'de işlenmiştir.

Tablo 18. 1769 Tarihinde İznikmid'en Beşiktaş Sarayına Getirilen Peksimetler ve Peksimetleri Getiren Gemi Kaptanları[287]

Sıra No	Gemi Reisi	Peksimet Miktarı (Kantar)	Gemi Sayısı
1	Küçük Reis	236	1
2	Dimitri Reis	489	1
3	Ali Reis	614	1
4	Ahmed Reis	250	1
5	Süleyman Reis	314	1
6	…..? Reis	425	1
7	Kara bali?	275	1
8	…..? Reis	145	1
9	…..? Reis	199	1
10	Hasan Reis	197	1
11	Dimitraki Reis	118	1
12	Mihal Reis	38	1
13	Kara Ali Reis	466	1
14	İnce Mehmed Reis	151	1
Toplam Miktar		**3917**	**14**

[286] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[287] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

Tablo 18'in verilerine bakıldığında, Ali Reis kaptanlığındaki gemide 614 kantar peksimet ile en çok oranda peksimet nakliyesi yapılmıştır. Buna karşılık, en az peksimet miktarı ise 38 kantar oranı ile Mihal Reis'in idaresindeki gemi ile taşınmıştır. İznikmid'den İstanbul Beşiktaş Sarayı'na peksimet nakliyesi yapan gemi kaptanlarının Müslim ve gayrimüslimlerden oluştuğu dikkat çekmektedir. Burada da her bir reisin bir gemisi bulunmaktadır. Toplam on dört gemi ve on dört kaptan ile taşınan peksimetler, Bursa'da olduğu gibi, gemilere daha önce adı zikredilen yerlerden gelen gemilerin gemi başına yüklediği yüklerden oran itibariyle daha azdır. Bu on dört gemi ile toplamda 3.917 kantar peksimet İznikmid'den adı geçen saraya taşınmıştır[288].

Golos taraflarından da Beşiktaş Sarayı'na ambarlanması için peksimet nakliyesi yapılmıştır. Golos'tan yapılan bu nakil işleminde, yine Peksimet Eminliği Defterlerinden 12324 numaralı defterde "*sefine-i kıt'a*" ifadesi ile bu nakliyeyi yapan bir gemi olduğu belirtilmiştir. Ancak bu geminin kaptanı ya da herhangi bir idarecisine dair bir bilgi kaydedilmemiştir. Golos'tan toplamda 1.639 kantar peksimetin nakliyesi Beşiktaş Sarayı'na yapılmıştır[289]. Bunlar dışında, defterde Golos'tan nakliye yapılan peksimetler hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Peksimet Eminliğinin 16 Nisan 1771 tarihli 12324 numaralı defterinde, Kıbrıs, Mısır, Selanik, Bursa, İznikmid ve Golos'tan İstanbul Beşiktaş Sarayı ambarlarında muhafaza edilmesi için gönderilen peksimetlerin nakliyelerinin gemiler ile yapıldığı izah edilmiştir. Tablo 19'da da, bu yerlerden toplamda ne kadar miktarda peksimetin kaç gemi ile nakliye edildiği gösterilmektedir.

[288] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[289] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

Tablo 19. 1769 Yılında İstanbul Beşiktaş Sarayına Yapılan Peksimet Nakliyesinin Nerelerden Geldiğinin Toplam Gösterimi[290]

Sıra No	Peksimetlerin Gönderildiği Yerler	Peksimet Miktarı (Kantar)	Gemi Kaptanı Sayısı	Gemi Sayısı
1	Kıbrıs'tan	18067,5	11	10
2	Mısır'dan	9263	10	10
3	Selanik'ten	8780	6	6
4	Bursa'dan	9067	22	22
5	İznikmid'ten	3917	14	14
6	Golos'tan	1639	Belirtilmemiş	1
Toplam Miktarlar		**50733,5**	**63**	**63**

Tablo 19'da verilen nakliye işlemlerinde, İstanbul Beşiktaş Sarayı'na peksimet nakliyesi yapılan yerlerden en çok peksimeti, 18.067 buçuk kantar miktar ile on bir gemi kaptanı ve on gemi ile Kıbrıs taraflarından yapıldığı görülmektedir. Kıbrıs'tan sonra en çok peksimet nakliyesi, 9.263 kantar oranla on gemi ve gemi kaptanı ile Mısır'dan yapılmıştır. Gemi sayısı diğerlerinden çok daha fazla olan Bursa'dan ise yirmi iki gemi kaptanı ve gemi ile toplamda 9.067 kantar miktarla, Kıbrıs ve Mısır'dan sonra en çok peksimet nakliyesi gerçekleşmiştir. Bursa'dan yapılan nakil işlemlerinde gemi sayısının Kıbrıs ve Mısır'a göre daha fazla olmasına rağmen daha az miktarda taşıma işlemi gerçekleştirmesi, gemilere az miktarda peksimet yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Golos taraflarından, 1.639 kantar oranı ile en az miktarda peksimet getirilmiş ve ayrıca bu geminin kaptanı ilgili defterde belirtilmemiştir. Tabloya göre, adı geçen bu altı bölgeden İstanbul Beşiktaş Sarayı'na nakil yapılan peksimetlerin toplam miktarı 50.733 buçuk kantardır. Bu peksimetler toplamda 63 gemi ile gelmiştir. Gemi kaptanlarının sayısı da Golos'tan nakliye yapan geminin kaptanı belirtilmediği için gemi sayısı ile eşittir.[291].

[290] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.
[291] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 2.

Peksimet nakliye işlemlerini sürdüren araçlardan olan gemilerle peksimet taşınması konusu dahilinde, yukarıda incelenen kalelere ve muhtelif yerlere verilen peksimetlerin içeriğini oluşturan Akkirman, Kefe, Özi Kalesi ve Kale-i Cedid'e gönderilen peksimetlerin nakliyesi konusuna burada da kısaca yer verilecektir. Gemiler ile yapılan peksimet taşımacılığı işi, görüldüğü üzere kalelere ve önemli yerlere de hizmet faaliyetlerinde bulunmuştur.

Yukarıda izah edildiği üzere, Kıbrıs, Mısır, Bursa, Selanik, İznikmid ve Golos taraflarından gönderilen peksimetlerin gemilerle nakliyesi yapılarak İstanbul'da Beşiktaş Sarayı'na getirilip muhafazası için buranın ambarlarına konulmuştu. Beşiktaş Sarayı ambarlarında koruma altına alınan bu peksimetler, ihtiyacı olan yerlere yine gemilerle sevk edilmiştir. Daha önce zikredilen Peksimet Eminliği Defterlerinden 12324 numaralı defterde belirtildiği üzere; Ordu-yı Hümayun, Akkirman, Kefe, Özi Kalesi ve Kale-i Cedid gibi yerlerin peksimet ihtiyacı hâsıl olması sebebiyle yukarıda adı geçen yerlerden gelen ve zikredilen sarayın ambarlarında muhafaza için stoklanan peksimetler, buralara gönderilmişti. Konunun niteliği gereği, Akkirman, Kefe, Özi Kalesi ve Kale-i Cedid adlı yerlere Beşiktaş Sarayı'ndan gönderilen peksimetleri taşıyan gemiler hakkında kısa bilgiler verilecektir.

Bu hususta konu kısaca ele alınırsa; Akkirman tarafına 2 Eylül 1770 ve 18 Ekim 1770 tarihlerinde toplamda 1.892 kantar peksimet iki gemi ile gönderilmiştir. Yukarıda da zikredildiği gibi, 2 Eylül 1770 tarihinde Musli Hacı Mehmed'in gemisi, Süvari Mustafa Reis kaptanlığında 1.239 kantar peksimet taşımıştır. Geriye kalan 653 kantar ise 18 Ekim 1770 tarihinde El-Hac Hasan'ın gemisiyle, Süvari Mehmed Reis sorumluluğunda nakledilmiştir[292].

4 Temmuz 1770 tarihinde iki geminin toplam 3.176,5 kantar peksimeti Kefe'ye taşıdığı daha önce belirtilmişti. Kefe'ye peksimet nakliyesi yapan gemilerden Tophaneli El-Hac Mahmud'un gemisi, Süvari Cihat oğlu Mehmed kaptanlığında 1.770 buçuk kantar peksimeti taşımıştır. Geriye kalan 1.406 kantar peksimetin nakliyesi ise Direklili Esseyyid

[292] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.

Molla İsmail'in gemisiyle, Süvari Süleyman ve Mülazım Ahmed Reis gözetiminde yapılmıştır[293].

Kalelere verilen peksimetlerin gemiler ile taşınması şu şekilde olmuştur: Özi Kalesi'ne toplam 3.217 kantar peksimet tahsis edilmiştir. Bu miktarın 2.000 kantarı, Üç Direkli gemiyle Bülbül oğlu Süvari Oflu İsmail Reis liderliğinde bu kaleye taşınmıştır. Geriye kalan 1.217 kantar peksimet ise Ayaneli Hacı Musa'nın gemisiyle, Süvari Mustafa Reis'in gözetiminde nakledilmiştir. Bu gemi ile taşınan peksimetler, Bursa'dan Beşiktaş Sarayı'na ambarlanması için getirilen peksimetlerdir[294]. Kale-i Cedid'e 18 Ekim 1770 tarihinde, 730 kantar peksimetin nakliyesi Ayandonlu Hacı Mehmed'in gemisiyle, Süvari Mehmed ve Hasan Reis kaptanlığında yapılmıştır[295]. Adı geçen yerlere, toplamda yedi gemi ve dokuz kaptanla 9.015 buçuk kantar peksimet nakliyesi yapılmıştır[296].

Daha önce de belirtildiği gibi, Kıbrıs, Mısır, Selanik, Bursa, İznikmid ve Golos'tan İstanbul Beşiktaş Sarayı'na korunması için gelen peksimetlerden, ordu ve muhtelif yerlere peksimet gönderilmiştir. Burada da Beşiktaş Sarayı'ndan Ordu-yı Hümayun tarafına gönderilen peksimetlerin taşınmasında kullanılan gemiler, gemilerin reisleri ve taşıdığı miktarlar hususunda inceleme yapılmıştır.

[293] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[294] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[295] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324, 3.
[296] Akkirman, Kefe, Özi Kalesi ve Kale-i Cedid'e İstanbul Beşiktaş Sarayından gönderilen peksimetlerin detaylı verileri için Tablo 13'e bkz.

Tablo 20. Beşiktaş Sarayında Ambarlanan Peksimetlerden 1770 yılında Ordu-yı Hümayun Tarafına Gönderilen Peksimet Verileri

Sıra No	Geminin Niteliği	Gemi Reisi	Peksimetin Yüklendiği Tarih	Defterde Yer Verilen Muhtelif Bilgiler	Peksimet Miktarı (Kantar)
1	Üç Direkli	Kara Kullukçuoğlu Süvar? Ahmed Reis	28 Şubat 1770		1704,5
2	Üç Direkli	Halil Efendi Süvar Hasan Reis	28 Şubat 1770	1612-1412=150 Vehab Peksimetçibaşı	150
3	Belirtilmemiş	Üsküdari Hacı Ömer Ağa Süvar Küçük Hasan Reis	15 Mart 1770	Selanik	2107
4	Belirtilmemiş	Matak/Batakoğlu Dimitraki? Reis	2 Mart 1770	Selanik	701,5
5	Belirtilmemiş	Hacı Resul Süvar Rodoslu Kara Ahmed Reis	13 Nisan 1770		1806
6	Belirtilmemiş	Osman Reis	17 Zilkade Sene …..?		1198
7	Belirtilmemiş	İnöz Mihal Zimmi Reis	18 Eylül 1769		1388,5
8	Belirtilmemiş	Debreli Hacı Ömer Ağa Süvar Hasan Reis	14 Mart 1770	Selanik	1693,5
9	Belirtilmemiş	Alikan Hacı Osman Süvar El-Hac Osman Reis	2 Nisan 1770	Selanik	988
10	Üç Direkli	Süvar Ali Reis	28 Nisan 1770		1506
11	Üç Direkli	Şekeroğlu Hacı Mehmed Süvar Kara Kullukçu Mehmed Reis	3 Mayıs 1770	1427+173=1600 ziyade verilen	1600
12	Belirtilmemiş	Şakiroğlu Hacı Mehmed Süvar Ali Reis	3 Mayıs 1770		1172,5
13	Belirtilmemiş	Üsküdari? Hacı Ömer Ağa Süvar Mustafa Reis	3 Mayıs 1770		1241
14	Üç Direkli	Has Köylü Hacı Hali	8 Mayıs 1770		807
15	Üç Direkli	Hamamcıoğlu? Hacı İbrahim Süvar …… Reis	Belirtilmemiş		992,5
16	Üç Direkli	Tophaneli? Emir Hacı Osman Süvar Kara Mustafa Reis	23 Mayıs 1769		1297
17	Üç Direkli	Süvar Kara Ali Reis	8 Haziran 1769		453
18	Üç Direkli	El-Hac Mahmud Nan Kapudan	14 Haziran 1769		1276,5
19	Üç Direkli	Kostantin? Reis	19 Haziran 1769		1905,5
20	Üç Direkli	Debbağ? Hacı Süleyman Süvar Ömer Reis	20 Haziran 1769		1006
21	Belirtilmemiş	Mustafa Alemdar Reis	14 Haziran 1770		1640
22	Üç Direkli	Kara Hacı Mustafa Süvar ……? Ahmed Reis	22 Haziran 1770		597,5

(Tablo 20. devamı)

23	Üç Direkli	Esseyyid Hacı Süleyman Ağa Süvar Abdullah Reis	17 Haziran 1770		510
24	Üç Direkli	Halil Efendi Süvar …… Köylü Molla Mehmed Reis	Belirtilmemiş		558
25	Üç Direkli	Mehmed Murad Efendi Süvar Ahmed Reis	30 Haziran 1770		657
26	Üç Direkli	Limoncu Mustafa Ağa Reis	8 Temmuz 1770		399,5
27	Belirtilmemiş	Elme-kef? Hacı Ali Süvar İbrahim Reis	8 Temmuz 1770		513
28	Belirtilmemiş	Esseyyid Hacı Süleyman Ağa Süvar Memiş Reis	13 Temmuz 1770		926
29	Belirtilmemiş	Ciharşemberioğlu? Hacı İbrahim Süvar Küçük Ali Reis	8 Temmuz 1770		857
30	Belirtilmemiş	Tophaneli Hacı Abdi Reis	25 Şubat 1771		1471
31	Belirtilmemiş	Kıriştofi Zımmi? Reis	2 Nisan 1771	Bursa	202,5
Toplam Peksimet Miktarı: 33764					

Tablo 20’de görüldüğü gibi, Beşiktaş Sarayı’ndan Ordu-yı Hümayun tarafına gönderilen peksimetlerin taşınmasında hizmet veren gemilerde otuz bir reisin görevlendirildiği tespit edilmiştir. Toplamda otuz bir gemi ile yapılan bu nakliye işleminde kullanılan gemilerin bazılarında nitelikleri belirtilirken, bazılarında ise belirtilmemiştir. Adı geçen tabloda on altı adet üç direkli peksimet taşıyan gemi bulunmaktadır. Ayrıca bu tablonun oluşmasını sağlayan Peksimet Eminliği Defterinden 12324 numaralı defterin kayıtlarında bu konu ile ilgili çeşitli bilgiler verilmiştir. Bazı gemilere yüklenen yüklerin daha önce Selanik ve Bursa’dan Beşiktaş Sarayı’na ambarlanması için getirilen peksimetlerden yüklendiğine dair bilgiler mevcuttur. Selanik’ten gelen peksimetlerden yüklenen toplamda dört gemi belirtilmiştir. Bununla birlikte, Bursa’dan gelen peksimetlerden bir gemi yüklenmiştir. Ayrıca verilen çeşitli bilgiler arasında, üç direkli olarak belirtilen Halil Efendi’nin gemisinde, Süvari Hasan Reis kaptanlığında taşınan peksimetlerden Ordu-yı Hümayuna gönderilen 1.612 kantar peksimetin 1.412 kantarı Vehab Peksimetçibaşı'ya verilmiştir. Bu işlemden geriye kalan 150 kantar peksimet ise orduya teslim edilmek üzere adı geçen gemi ile nakliye

edilmiştir. Aynı şekilde verilen çeşitli bilgiler arasında şu da yer almaktadır; Şekeroğlu Hacı Mehmed'in gemisi ile yapılan orduya peksimet taşıma işleminde, ilk etapta gemiye 1.427 kantar peksimet yüklenirken, sonrasında 173 kantar daha eklenmiştir. Toplamda bu gemiye yüklenen peksimetin miktarı 1.600 kantara yükselmiştir. Bu durum, tabloda da görüldüğü gibi, adı geçen defterde "*ziyade verilen*" ifadesi ile belirtilmiştir.

Tabloda, toplam 33.764 kantar peksimetin otuz bir gemi ile Ordu-yı Hümayun tarafına gönderildiği görülmektedir. Buradaki en çok taşınan peksimet miktarı 701 buçuk kantardır. Bu miktardaki peksimet, reisinin Matak/Batakoğlu Dimitraki'nin olduğu gemiye 2 Mart 1770 tarihinde Ordu-yı Hümayuna nakledilmek üzere yüklenmiştir. En az peksimet miktarı ise 453 kantardır. Bu peksimet, reisinin Süvar Kara Ali olduğu gemiye 8 Haziran 1769 tarihinde yüklenmiştir. İncelenen tabloda toplam olarak 32 geminin ve 33.764 kantar peksimet miktarının olduğu tespit edilmiştir.[297].

Peksimet nakliyesi için incelenen defterlerden bir tanesi de 12329 numaralı defterdir. Bu defterde, ikinci bölümde de anlatıldığı gibi, Edirne ayanından olan Damat El-Hac Mustafa Efendi vefat etmeden önce pişirilecek olan peksimet için belli miktarlarda un tedarik etmiştir. Ancak El-Hac Mustafa Efendi'nin vefatı üzerine, Defter-i Hakani Emini İbrahim Nazif Efendi, Baş Muhasebe Katiplerinden Abdurrahman Efendi, El-Hac Mustafa Efendi'nin Katibi Hafız Mehmed Efendi, İsmail Efendi, Süleyman Efendi ve Bostancıbaşı Ağa vasıtasıyla, 87 senesinde merhumun başında bulunduğu peksimet pişirme işini üstlenip peksimeti pişirmişlerdir. Hatta peksimet pişirmeden arta kalan un da olmuştur. Gerekli olan peksimet pişirildikten sonra bazı kazalara gönderilmiştir[298].

Peksimetin nakliyesi için emir verilen kişilerden biri de yukarıda "*Peksimetin Dağıtımı*" başlığı altında zikredildiği gibi Nüzul Emini Ahmed Efendi'dir. Ahmed Efendi'nin adamları tarafından ölçülüp tartılan peksimet, aşağıda belirtilecek olan kazalardan araba, at ve develerle Mora'ya gönderilerek bu nakliye işi gerçekleştirilmiştir.

[297] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12324.
[298] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329.

3.2.2. Peksimetin Kara Yolu ile Taşınması

Osmanlı İmparatorluğu'nda peksimet dağıtımının kara yolu ile de gerçekleştiği görülmektedir. Bu taşımacılık genellikle araba, at ve develerle yapılmaktaydı. Kara yolu taşımacılığında yük taşıma oranları daha fazla olmasına rağmen, nakliyeciler araba yerine deve, at ve katır gibi yük hayvanlarını tercih etmekteydiler. Taşımacılık işi ile uğraşanların böyle bir tercihte bulunmalarının nedeni, nakliye yollarının nitelikleri ile ilgiliydi. Adı geçen hayvanlar, tekerlek ilerleyişinin uygun olmadığı çamurlu, karlı ve benzeri etkenlere sahip yollarda arabalara nazaran daha kolay bir şekilde ilerleyebilmekteydi. Ayrıca herhangi bir sebeple ilerlenen yolun dışına çıkmak gerekirse de yol dışında dahi kolaylıkla ilerleyebilmekteydiler[299].

Bu hususta, ordunun peksimet ihtiyacının karşılanması için Peksimet Eminliği Defterlerinden 11 Haziran 1739 tarihli defterde araba, at ve develer ile nakliyesi yapılan peksimet miktarlarına rastlanmıştır. İncelenen deftere göre, Niş Defterdarı Ali Efendi'nin emri ile Niş'te peksimet pişirilmiş ve pişirilen peksimet ambarda muhafaza edilmiştir. 11 Haziran 1739 tarihinden aynı senenin Ağustos/Eylül ayına kadar olan süre içerisinde, resmi emir ile Nüzul Emini Ahmed Efendi'nin adamları tarafından bu peksimet ölçülüp tartılarak, aşağıda zikredilen kazalardan araba, at ve develere yüklenerek Mora ambarlarına gönderilmiş ve Nüzul Emini Ahmed Efendi tarafından teslim alınmıştır[300].

İncelenen defterdeki veriler, peksimet taşımacılığında araba, deve ve at gibi çeşitlilik bulunduğu için aşağıda üç ayrı tablo halinde verilmiştir.

3.2.2.1. Arabalar ile Peksimet Taşımacılığı

Araba taşımacılığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş toprakları üzerinde hareketlilik sağlamak için hayati bir rol oynamıştır. Özellikle ordunun iâşe ve malzeme tedariki, bu

[299] Ümit Ekin, "Klasik Dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda Karayolu Ulaşımını ve Nakliyatı Etkileyen Faktörler (1500-1800)" Belleten 81/291 (Ağustos 2017), 389.
[300] Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12323, Tarih: 29 Cemaziyelahir 1152/3 Ekim 1739, 2.

taşımacılık ağı üzerinden sağlanmış ve ordunun hareket kabiliyetini artırmıştır. Peksimet gibi pratik ve dayanıklı gıda ürünleri, uzun seferler sırasında askerlerin beslenmesini sağlamak için üretilmiş ve dağıtılmıştır. Bu sayede Osmanlı İmparatorluğu, hem askeri hem de sivil alanlarda güçlü bir lojistik altyapı geliştirmiştir. Bu da imparatorluğun genişlemesine ve uzun süre varlığını sürdürmesine katkıda bulunmuştur.

Aşağıda verilen tabloda, çeşitli kazalardan Mora ambarlarına araba taşımacılığı ile gönderilen peksimet verileri sunulmuştur. Tabloda, peksimetin gönderildiği kaza, peksimeti taşıyan araba sayısı, peksimet miktarı ve peksimeti taşıyan görevliler gösterilmiştir.

Tablo 21. 1739 Yılında Peksimet Miktarı ve Taşımacılığında Kullanılan Araba Sayısındaki Dağılım[301]

Sıra No	Kaza Adı	Taşıyan Kişi	Araba Sayısı	Peksimet/ Çuval Miktarı
1	Florina	Ser Arabacıyan İsmail Beşe	25	223
2	Görice	Ser Arabacıyan Ahmed Beşe	25	204
3	Toyran (Doyran)	Ser Arabacıyan Veli Beşe	23	176
4	Üsküb	Ser Arabacıyan İbrahim Beşe	62	481
5	……..?	Ser Arabacıyan Abdi Beşe	25	233
6	Siroz	Ser Arabacıyan Veli Ağa	5	91
7	İzinpol	Ser Arabacıyan …….?	27	245
8	Körüdüs	Ser Arabacıyan Yusuf Beşe	111	908
9	Siroz	Ser Arabacıyan Seyyid Mustafa	53	442
10	Hezargrad	Ser Arabacıyan Ali Beşe	53	389
11	Hezargrad	Ser Arabacıyan Ömer Beşe	47	339

[301] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323, 2-3.

(Tablo 21. devamı)

12	Tekfurdağı	Ser Arabacıyan Halil Beşe	45	336
13	Aydos	Ser Arabacıyan El-Hac Abdullah	63	448
14	Rodos	Ser Arabacıyan Hasan Beşe	32	272
15	Salina	Ser Arabacıyan Ali Beşe	44	347
16	İhtima	Ser Arabacıyan Osman Beşe	30	277
17	Selanik.…?	Ser Arabacıyan Ömer Beşe	59	545
18	Filibe	Ser Arabacıyan Kostani? …….?	69	430
19	Rodos …..?	Ser Arabacıyan Hasan Beşe	32	236
20	Selanik def'a	Ser Arabacıyan Ömer Beşe	51	399
21	Selanik def'a	Ser Arabacıyan Halil Beşe	20	162
22	Zağra-i Cedid	Ser Arabacıyan Mehmed Beşe	44	364
23	Filibe def'a	Ser Arabacıyan …..?	66	625
24	Samakou	Ser Arabacıyan Mustafa Beşe	30	240
25	Samakou def'a	Ser Arabacıyan …..?	40	326
26	Şehir Köy	Ser Arabacıyan Ali Beşe	19	134
27	Eski Cum'a	Ser Arabacıyan Seyyid Halil	19	147
28	Dubnice?	Ser Arabacıyan……?	4	28
29	Görice?	Ser Arabacıyan Ahmed Beşe	16	118
30	Filibe	Ser Arabacıyan Mustafa…?	100	697
31	Florina	Ser Arabacıyan İsmail Beşe	16	121
32	……?	Ser Arabacıyan Abdullah Beşe	16	111
33	Filibe def'a	Ser Arabacıyan ….? Mustafa Beşe	82	595
34	Niş …..?	Ser Arabacıyan …? Osman…?	11	114
35	Varoş Niş	Ser Arabacıyan ….?	13	125
36	Niş ….?	Ser Arabacıyan ….?	9	86
37	…..?	Ser Arabacıyan Mahmud Ömer Beşe	6	71
38	Alacahisar def'a ….?	Ser Arabacıyan …?	7	58
39	Niş …?	Ser Arabacıyan……?	7	55
40	Niş	Ser Arabacıyan …?	42	359
Toplam			1448	11557

Tabloda toplamda 26 kaza bulunmaktadır. Bu kazalar; Florina, Görice, Toyran (Doyran), Siroz, İzinpol, Körüdüs, Hezargrad, Tekfurdağı, Aydos, Rodos, Salina, İhtima, Selanik, Filibe, Zağra-i Cedid, Samakou, Şehir Köy, Eski Cuma, Dubnice, Görice, Niş ….?, Varoş Niş, Alacahisar ve üç tane de ismi okunamayan kazadan oluşmaktadır. Ayrıca bu kazalardan Florina'nın 2 defa, Görice'nin 2 defa, Siroz'un 2 defa, Hezargrad'ın 2 defa, Rodos'un 2 defa, Selanik'in 2 defa, Filibe'nin 3 defa, Samakou'nun 2 defa ve Niş'in 5 defa tekrarlandığı görülmektedir[302]. Yani bu yerlerden belirtilen sayılarda birden fazla kez araba yüklenerek Mora ambarlarına peksimet sevkiyatı yapılmıştır.

Tablo 21'de görüldüğü üzere, en çok peksimeti Ser Arabacıyan Yusuf Beşe taşımıştır. Yusuf Beşe'nin emrindeki 111 araba, Körüdüs'ten 908 çuval peksimeti Mora ambarlarına götürmüştür. En az peksimet ise 4 araba ile Mora ambarlarına götürülen 28 çuvaldan oluşmaktadır. Mora'ya götürülen en az miktardaki bu peksimet çuvalları Dubnice'den yüklenmiştir. İncelenen defterde, Mora ambarlarına peksimet taşıyan toplam araba sayısı 1.448 adettir. Bu araba sayısı ile toplamda 11.557 çuval peksimetin sevki yapılmıştır[303].

Araba taşımacılığında genellikle öküz arabası kullanılırdı. Öküz arabası ile yapılan nakliye işlemleri arşiv vesikalarında "*Araba-i Gav*" olarak ifade edilmiştir. Daha önce de bahsedildiği üzere, Edirne ayanlarından El-Hac Mustafa Efendi peksimet pişirme görevinde bulunmuştu. Vefatı üzerine peksimet pişirme görevi sürecinde artan un kalmıştı. Mustafa Efendi'nin görevi döneminden geriye kalan tüm hesaplamaların yapılması için İstanbul'dan verilen resmi emir üzerine bir komisyon toplanmıştı. Bu komisyon gözetiminde yapılan hesaplamalar sonucu ortaya çıkan fazla un, çeşitli yerlerde peksimet pişirilmesi için gönderildi. Bu yerlerde un peksimet olarak pişirildikten sonra, bazı gerekli görülen kazalara gönderilme kararı alınmıştır. Pişirilen peksimetin kazalara gönderilebilmesi için öküz arabaları kullanılmıştır. Peksimet nakliyesinin yapıldığı kazalar, Edirne, Çirmen, Zağra-i Cedid, Mekri, Keşan, Uzunca Abad, Ferecik, Yenice-i Kızılağaç ve İpsala'dır.[304].

[302] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323, 2-3.
[303]Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323, 2.
[304] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329, 2.

Tablo 22. 1774 Yılında Öküz Arabası ile Peksimet Taşımacılığı[305]

Sayı No	Kaza Adı	Nakliyede Kullanılan Araba	Araba Sayısı	Peksimet (Kıyye) Miktarı	Çuvalı Miri Adet
1	Edirne	Öküz Arabası	40	5793	125
2	Edirne	Öküz Arabası	48	14749	308
3	Edirne	Öküz Arabası	80	24548	508
4	Çirmen	Öküz Arabası	65	18546	377
5	Edirne	Öküz Arabası	89	26344	531
6	Edirne	Öküz Arabası	58	17636	352
7	Edirne	Öküz Arabası	5	1525	32
8	Edirne	Öküz Arabası	30	4325	90
9	Zağra-yı Cedid	Öküz Arabası	40	13771	257
10	Mekri	Öküz Arabası	10	3037	55
11	…..?	Öküz Arabası	22	22	120
12	Keşan	Öküz Arabası	77	27104	452
13	Uzunca Abad	Öküz Arabası	144	44352	665
14	Ferecik	Öküz Arabası	57	17596	308
15	Yenice-i Kızılağaç	Öküz Arabası	60	181772	319
15	…..?	Öküz Arabası	80	24510	452
17	İpsala	Öküz Arabası	30	10780	189
18	……?	Öküz Arabası	23,5	7238	128
19	Edirne	Öküz Arabası	12,5	3850	66
Toplam			971	447498	5334

[305] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329, 2.

Tablo 22'nin verilerine genel olarak bakıldığında, 19 kazaya gönderilen peksimet nakliyesinin öküz arabaları vasıtasıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. En fazla peksimet nakliyesinin, sekiz defa ile Edirne'ye yapıldığı görülmektedir. Buna göre, Edirne'ye 362 öküz arabasıyla 2.012 çuval ve 98.770 kıyye peksimet gönderilmiştir. Genel verilerde en fazla peksimet nakliyesi, 60 tane öküz arabasıyla 319 çuval ve 181.772 kıyye miktarla Yenice-i Kızılağaç'a yapılmıştır. En az peksimet nakliyesi ise 22 tane öküz arabasının, 120 çuval ile 22 kıyye peksimeti taşımasından oluşmaktadır. Verilerde toplam olarak, 447.498 kıyye peksimetin 5.334 çuval ile birlikte 971 tane öküz arabası ile taşındığı tespit edilmiştir[306].

3.2.2.2. Develer ile Peksimet Taşımacılığı

Osmanlı İmparatorluğu'nda deve taşımacılığı, özellikle kara taşımacılığında önemli bir yer tutuyordu. Türkmen deveciler, bu taşımacılık sisteminin bel kemiğini oluşturuyordu ve Osmanlı kara taşımacılığında önemli bir yere sahiptiler. Konar-göçer Türkmen aşiretlerin arasında devecilikle uğraşan kişilere "*deveci*" ya da "*buhurcu*" denirdi[307]. Konar-göçerler, sahip oldukları çok sayıda deve sayesinde Anadolu'daki taşımacılığın kontrolünü ellerinde bulunduruyorlardı. Eğer bir konar-göçerin devesi taşımacılık amacıyla kullanılıyorsa, bu deve otuz koyuna eşdeğer sayılarak vergiye tabi tutulurdu. Ancak, taşımacılık için kullanılmayan develer vergiden muaf tutulurdu[308].

Develer, Osmanlı kara taşımacılığında, yük taşımacılığı için at, katır ve öküzlerden daha çok deve kullanılırdı. At ve katırın beslenme ve donanım maliyetlerinin deveye göre daha yüksek olması ve devenin taşıma kapasitesinin fazla olması, taşımacılıkta develerin tercih edilme sebeplerindendir. Yaylak ve kışlak arasında hareket eden göçebeler, eşyalarını taşımak için develerden faydalanırdı. Taşımacılık sona erdiğinde, bu göçebeler develerini

[306] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12329, 2.
[307] Arif Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri,* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 47.
[308] Tufan Gündüz, "Konar Göçer", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, https://islamansiklopedisi.org.tr/konar-gocer (05.12.2024).

kiraya vererek ek gelir elde etmeye çalışırlardı. Bu göçebeler arasında "*Devecili*, *Deveyıkanlı*, *Deveciyân*, *Buhurcuyân*, *Lök* ve *Beserek*" gibi adlarla bilinen aşiretler bulunmaktaydı. Bu isimler, aşiretlerin devecilikle uğraştıklarını gösterirdi[309].

Devlet için yapılan taşımacılıkta ihtiyaç duyulan develer, büyük ölçüde konargöçer aşiretlerden temin edilirdi. Kerestelerin tersanelere, madenlerin dökümhanelere, zahirenin şehir ve limanlara, resmi binalar ve vakıfların inşaatlarında gerekli malzemelerin ihtiyaç duyulan bölgelere ve özellikle askeri seferler sırasında malzemelerin hedef noktalara taşınması için Türkmenlerden kiralama yöntemiyle deve sağlanırdı. Kiralanan develerin ücretleri bazen nakit olarak hazine tarafından ödenir, bazen de bu ücretler aşiretlerin ödemekle yükümlü olduğu avarız, sürsat ve nüzul gibi vergilerden düşülürdü[310].

Devlet hizmetlerinde, özellikle askeri görevlerde kullanılan mirî develerin bakımını barış dönemlerinde konargöçerler üstlenirdi. Anadolu'nun çayırlık bölgelerine dağıtılarak kışlayan bu develerin arpa ve saman masrafları devlet tarafından karşılanır, Türkmenler tarafından beslenen bu mirî develer, ihtiyaç duyulduğunda tekrar ordu ve devlet hizmetine sunulurdu[311].

11 Haziran 1739 tarihli Peksimet Eminliği Defterinde kaydedilen bilgilere göre, Osmanlı İmparatorluğu'nda peksimet taşımacılığı için kullanılan taşıma araçlarından biri de develerdi. Develer, özellikle uzun mesafelerde ve zorlu arazilerde etkili bir şekilde peksimet ve çeşitli malzeme taşımak için tercih ediliyordu. Bu bağlamda ordunun iâşe ihtiyacını karşılamak için deve taşımacılığı büyük bir önem taşıyordu.

Aşağıdaki tabloda, 11 kazadan Mora ambarlarına gönderilmek üzere develerle yapılan peksimet taşımacılığı verileri sunulmuştur. Bu defterde Akşehir, Gümülcine, Sivas, Karaman ve Çorum kazaları okunabilmiş, ancak diğer 6 kaza okunamamıştır.

---

[309] Arif Sarı, "Osmanlı Kara Taşımacılığında Deve ve Türkmen Deveciler," *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21/1 (2011), 305-306.
[310] Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri,* 48-49.
[311] Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri,* 49.

Tablo 23. 1739 Yılında Peksimet Miktarı ve Taşımacılığında Kullanılan Deve Sayısının Dağılımı[312]

Sayı No	Kaza Adı	Görevlendirilen Kişi	Deve Sayısı	Peksimet Çuval Miktarı
1	Akşehir	Ser Serban El-Hac Ali ve Abdülkadir Receb Bey	115	232
2	…..?	Hasan Bey ve Bekir Hasan Bey ve Mehmed Beşe	69	170
3	Gümülcine	Ser-Serban Ali Beşe ve Ahmed Beşe	50	175
4	…..?	Ser Serban İskender	25	101
5	…..?	Ser Serban Hüseyin Davud?	20	…..?
6	…..?	Ser Serban Hamza Bey	35	115
7	…..?	Ser Serban Mehmed Beşe	53	200?
8	Sivas	Ser Serban Seyyid İbrahim ve Osman Beşe	22	55
9	Karaman	Ser Sarban Ahmed	30	77
10	Çorum	Ser Sarban Ali Beşe	16	21?
11	…..?	Karaağaç Ser Serban Abdülkadir …..? …..? El-Hac Ali	38	95

Tablo 23'te, 11 kazadan Mora ambarlarına develer ile yapılan peksimet nakliyesine ilişkin verilere bakıldığında, en çok peksimet miktarının Akşehir kazasından Ser Sarban El-Hac Ali ve Abdülkadir Receb Bey tarafından 115 deve ile taşınan 232 çuval olduğu görülmektedir. Mora ambarlarına develer ile sevk edilen peksimetlerin en azı ise Çorum kazasından Ser Serban Ali Beşe öncülüğünde 16 deve ile taşınan 21 çuval peksimettir. İncelenen tabloda, toplamda 473 deve ve 1.241 çuval peksimet miktarı bulunmaktadır[313].

[312] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323, 2-3.
[313] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323, 2-3.

3.2.2.3. Atlar ile Peksimet Taşımacılığı

Türk kaynakları ve buluntularına göre, Türklerde eski çağlardan itibaren at, ekonomik faaliyetlerin en başında yer almıştır. Ancak, at yetiştiriciliğinin düşük doğurganlık, yavaş üretim ve zorlu bakım gerektirmesi nedeniyle, ekonomik önemini zamanla kaybederek yerini koyun yetiştiriciliğine bırakmıştır. Yine de taşımacılık ve özellikle binek hayvanı olarak at her zaman değerini korumuştur[314].

Osmanlı ordusunda, atlar binek, yük ve araba koşum hayvanı olarak büyük bir öneme sahipti. Hem barışta hem de savaşta ulakları taşıyarak iletişimi sağlayan atlar, savaş esnasında insan taşıma, keşif, güvenlik hizmetleri, hücum ve zaferlerin kazanılmasında büyük katkılar sağlardı. Yük taşıma hayvanı olarak kullanıldığında ise, atlar 80-100 kg arasında yük taşıyabilirdi. Yük taşımada atlara göre katırlar daha fazla tercih edilmekteydi. Katırlar, atlardan daha fazla yük taşıyabilir ve engebeli arazilerde daha verimli olurlardı. Taşıdıkları yük miktarı 100-130 kg arasında değişirdi[315]. Peksimet Eminliği Defterlerinde katır taşımacılığına yer verilmediğinden, bu taşıma yöntemi konu dışında bırakılmıştır.

Atlar, Osmanlı ordusunun hizmetinde peksimet nakliyesi için kullanılan bir diğer taşıma aracıdır. Kara yolu taşımacılığında, özellikle olumsuz hava koşullarının etkilediği çamurlu, karlı ve bozuk yollarda at ile yük taşınması daha pratik bir hareket avantajı sunmaktadır. Bu bağlamda, Peksimet Eminliği Defterlerinden 3 Ekim 1739 tarihli defterde, iki kazadan Mora ambarlarına atlarla peksimet nakliyesi yapıldığı tespit edilmiştir. Tablo 24'te, defterde yer alan bu hususstaki veriler işlenmiştir.

---

[314] Sarı, *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri,* 50.; Türklerde atın önemi konusunda detaylı bilgi için bkz. Faruk Sümer, *Türklerde Atçılık ve Binicilik* (Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1983).

[315] *T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı İmparatorluğu Kara Kuvvetlerinin İdarî Faaliyetleri ve Lojistik (1299-1913)* (Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 1995), 126.

Tablo 24. 1739 Yılında Peksimet Miktarı ve Taşımacılığında Kullanılan At Sayısının Dağılımı[316]

Sıra No	Kaza	Görevlendirilen Kişi	At Sayısı	Peksimet Çuval Miktarı
1	Resne?	Ser Mekkare Ahmed Beşe	63	126
2	Alacahisar	Ser Mekkare ….?	47	112

Tablo verilerine göre, en çok peksimet, 126 çuval miktarı ile Resne? kazasından Ser Mekkare Ahmed Beşe tarafından 63 at ile taşınmıştır. Geriye kalan 112 çuval peksimet ise Alacahisar kazasından Ser Mekkare …..? idaresindeki 47 at ile taşınmıştır. İki mekkarenin yönetimindeki toplam 110 at ile Mora ambarlarına toplamda 238 çuval peksimet taşınmıştır.[317].

[316] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323.
[317] Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği, BOA, 12323.

SONUÇ

Bu çalışmada, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivinde Bab-ı Defteri Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği Defterleri fonunda yer alan, 12315-12348 defter numaraları arasında bulunan ve 1627-1829 yıllarını kapsayan defterlerin (12320 ve 12348 numaralı defterler hariç) verileri incelenmiş, analiz ve değerlendirme yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde peksimet ve peksimetçilikle ilgili yapılan tespitler, konu bütünlüğü içinde ele alınmıştır. Peksimet Eminliği tarafından tutulan bu defterlerde, peksimetin üretimi için gerekli ham maddeler ve bunların tedarik süreci, peksimet pişirilmesinde kullanılan fırınlar, pişirme ve tedarik ücretleri belirlenmiştir. Ayrıca, peksimetin üretimi sonrasında ambarlarda depolanması, taşıma yöntemleri, kimlere verileceği ve peksimet tedarik sürecini yöneten görevliler hakkında bilgiler elde edilmiştir. Peksimetin üretiminden ilgili yerlere dağıtımına kadar olan süreçteki tüm masraflar da ortaya konulmuştur.

Peksimetin tarihsel kökenleri incelendiğinde, Roma döneminden Bizans'a ve oradan Osmanlı Devleti'ne kadar uzanan geniş bir coğrafyada ve uzun bir zaman diliminde önemli bir gıda maddesi olarak kullanıldığı görülmektedir. Latince'deki "bis-coto" kelimesinden türeyen bu pişirme tekniği, farklı dillerde ve kültürlerde çeşitli adlarla anılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise "peksimet" olarak isimlendirilmiştir.

Bu tez çalışmasında, peksimet üretimi için kullanılan ham maddelerden, üretim aşamasındaki masraflara ve peksimetin kimlere dağıtılacağına dair veriler ortaya konulmuştur. Tez metninde, peksimetin ordu için vazgeçilmez bir öneme sahip olduğu ve devletin Peksimet Eminliği adında bir kurum kurmasının önemi vurgulanmıştır. Bu bağlamda yapılan tespitlerden biri de Osmanlı Devleti'nin, ordunun ve donanmanın iâşesi kapsamında peksimet tedarikine büyük önem verdiğidir. Bu önemin arkasında bir devlet politikasının olduğu aşikârdır. Osmanlı Devleti, merkeziyetçi bir anlayışla yönetilmeye çalışıldığı için izlenen politikaların çoğu, merkeziyetçiliğin kusursuzca uygulanması içindi. Devletin merkeziyetçi politikasının arkasında birçok fikir olsa da en belirginlerinden biri Nizâm-ı Âlem düşüncesiydi. Nizâm-ı Âlem düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla politikalar yürüten

Osmanlı Devleti, güçlü bir merkeziyetçi devlet yapısı oluşturmayı hedeflemişti. Böyle güçlü bir devlet yapısı oluşturmak için güçlü bir ordu gerekliydi. Orduyu güçlü tutmanın yollarından biri de ordunun iâşesinin kesintisiz bir şekilde sağlanmasıydı. Ordusunu her zaman güçlü tutmak isteyen Osmanlı Devleti, ordunun iâşe sorununu çözmek için çeşitli yollar denemiştir. Bu yollardan biri de askeri sahada, dayanıklılığı ve uzun süre tazeliğini koruma özelliğiyle tercih edilen peksimetin orduya tedarik edilmesidir. Osmanlı Devleti'nde peksimet, ordunun iâşesi için her zaman kritik bir öneme sahip olmuştur. Bu nedenle devlet, ordunun iâşesinin bir kısmını sağlamak için peksimet tedarikini düzenli yürütmek amacıyla Peksimet Eminliği adında bir kurum kurmuştur. Çalışmada bu uygulamalar, tezin konusunu oluşturan Peksimet Eminliği Defterleri'nin verilerinden tespit edilip ortaya konulmuştur.

Bu araştırmanın kapsamında, literatürdeki çalışmalara nazaran Peksimet Eminliği Defterlerinde tespit edilen önemli bir husus, Osmanlı Devleti tarafından Rus Donanması'na peksimet verilmesidir. Fransızların Mısır'ı işgali nedeniyle Osmanlı Devleti'ne siyasi ve ekonomik çıkarları peşinde yardıma gelen Ruslara peksimet verilmesi, defterlerin konu içeriği açısından önemli bir tespit niteliği taşımaktadır. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin zor zamanlarda yardıma gelen müttefiklerinin askerlerine de iâşe sağlamak durumunda kaldığını göstermektedir.

Çalışmanın konusu gereği, ana kaynak olan Peksimet Eminliği Defterleri'nin içeriği hakkında bilgiler edinilerek tespitler yapılmıştır. Peksimet Eminliği Defterleri'nin 12320 numaralı defteri hariç, hepsinin askeri alanda iâşe maddesi olarak kullanılan peksimeti konu aldığı ortaya çıkarılmıştır. Defterlerin askeri iâşe alanında muhteviyatının olması, bu çalışmanın gidişatını da askeri iâşe üzerinden yönlendirmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın sonucunda tespit edilen husus şudur ki, peksimetin sivil alanlarda kullanımı konusu başka bir akademik çalışmanın konusu olmalıdır. Çünkü bu çalışmanın ana kaynağı olan Peksimet Eminliği Defterleri'nin içerisinde, yukarıda belirtilen 12320 numaralı defter hariç, peksimetin sivil kullanımıyla ilgili bir veri bulunmamaktadır. Sivil alanda peksimet kullanımının araştırılması için başka kaynaklara başvurulması gerekmektedir. Bu çalışmadan sonra, peksimet konusunda yapılacak başka bir akademik araştırma, sivil alanlarda peksimet

kullanımını değerlendirerek literatüre peksimet kullanımının sivil yönünü kazandırabilir. Peksimet Eminliği Defterleri, tarihsel bağlamda 1829 yılına kadar ordunun ve donanmanın peksimet ihtiyacının karşılanması üzerine yoğunlaşmıştır. Bu nedenle, çalışmanın tarihsel sınırlılıkları 1627 yılından 1829 yılına kadar olan dönemi kapsamaktadır. 1829 yılından sonra, Osmanlı Devleti'nin ordusu için peksimet üretimi ve tedariki devam etmiştir. Asker iâşesi ve masraflar noktasında yardımcı olması amacıyla Asâkir-i Mansure Nezareti kurulmuştur. 1829 yılı sonrasında, ordunun peksimet tedarikinin nasıl sağlandığı yönünde yine başka bir akademik çalışma yapılabilir.

Bu çalışmada, Peksimet Eminliği kurumu ve Peksimet Eminliği Defterleri'nin detaylı incelenmesi sonucunda, Osmanlı Devleti'nin ordusunun iâşe temininde yer alan peksimetin tedarik süreci hakkında önemli bilgiler elde edilmiş ve bu alanda literatüre katkı sağlanmıştır.

KAYNAKÇA

A- Arşiv Belgeleri

1- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12315, Tarih: 29 Şevval 1036/13 Temmuz 1627.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12316, Tarih: 1 Cemaziyelahir 1095/16 Mayıs 1684.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12317, Tarih: 6 Zilkade 1112/14 Nisan 1701.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12319, Tarih: 28 Muharrem 1136/28 Ekim 1723.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12320, Tarih: 29 Zilhicce 1141/26 Temmuz 1729.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12321, Tarih: 29 Zilhicce 1141/26 Temmuz 1729.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12322, Tarih: 23 Şevval 1130/19 Eylül 1718.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12323, Tarih: 29 Cemaziyelahir 1152/3 Ekim 1739.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12324, Tarih: 1 Muharrem 1185/16 Nisan 1771.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12325, Tarih: 11 Rebiüllahir 1184/4 Ağustos 1770.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12326, 11 Cemaziyelevvel 1185/22Ağustos 1771.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12327, Tarih: 5 Rebiülevvel 1187/27 Mayıs 1773.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12328, Tarih: 4 Cemaziyelevvel 1188/13 Temmuz 1774.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12329, Tarih: 21 Cemaziyelahir 1188/29 Ağustos 1774.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12330, Tarih: 14 Rabiüllahir 1192/12 Mayıs 1778.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12331, Tarih: 8 Zilkade 1191/8 Aralık 1777.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12332, Tarih: 13 Rebiülevvel 1202/23 Aralık 1787.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12333, Tarih: 29 Zilhicce 1205/29 Ağustos 1791.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12334, Tarih: 1 Şevval 1203/25 Haziran 1789.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12335, Tarih: 29 Zilhicce 1203/20 Eylül 1789.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12336, Tarih: 17 Zilhicce 1204/28 Ağustos 1790.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12337, Tarih: 29 Cemaziyelevvel 1204/14 Şubat 1790.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12338, Tarih: 25 Zilkade 1205/26 Temmuz 1791.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12339, Tarih: 1 Rebiüllahir 1214/2 Eylül 1799.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12340, Tarih: 29 Cemaziyelahir 1213/8 Aralık 1798.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12341, Tarih: 26 Rebiüllahir 1216/5 Eylül 1801.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12342, Tarih: 11 Ramazan 1220/3 Aralık 1805.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12343, Tarih: 1 Cemaziyelahir 1225/4 Temmuz 1810.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12344, Tarih: 29 Zilhicce 1225/25 Ocak 1811.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12345, Tarih: 29 Zilhicce 1226/14 Ocak 1812.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12346, Tarih: 22 Ramazan 1234/15 Temmuz 1819.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12347, Tarih: 29 Zilhicce 1243/12 Temmuz 1828.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Peksimet Eminliği (D..BŞM.PKE.d...), Defter No: 12348, Tarih: 11 Zilkade 1244/15 Mayıs 1829.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Mustafa (AE.SMST.III), Dosya No: 8, Gömlek No: 513 (8/513), Tarih: 11 Şevval 1184/28 Ocak 1771.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d..), Defter No: 4629, Tarih: 29 Zilhicce 1182/6 Mayıs 1769.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d..), Defter No: 9028, Tarih: 6 Zilkade 1217/28 Şubat 1803.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD. d..), Defter No: 3389, Tarih: 24 Zilhicce 1153/12 Mart 1741.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 735, Gömlek No: 30824 (735/30824), Tarih: 28 Cemaziyelevvel 1186/27 Ağustos 1772.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Askeriye (C. AS.), Dosya No: 128, Gömlek No: 5705 (128/ 5705), Tarih: 19 Zilhicce 1215/3 Mayıs 1801.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Hariciye (C..HR..), Dosya No: 21, Gömlek No: 1004 (21/ 1004), Tarih: 23 Ramazan 1215/7 Şubat 1801.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Selim (AE. SSLM.III), Dosya No: 208, Gömlek No: 12356 (208/12356), Tarih: 2 Receb 1214/30 Kasım 1799.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı (TS.MA.e), Dosya No: 967, Gömlek No: 27 (967/27), Tarih: 9 Zilhicce 926/20 Kasım 1520.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Mahmud I (AE.SMHD.I..), Dosya No: 72, Gömlek No: 4767 (72/4767), Tarih: 15 Muharrem 1155/22 Mart 1742.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), İbnülemin Bahriye (İE.BH..), Dosya No: 15, Gömlek No: 1406 (15/1406), Tarih: 15 Şevval 1123/26 Kasım 1711.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri İkinci Ahmed (AE.SAMD.II.), Dosya No: 13, Gömlek No: 1420 (13/1420), Tarih: 9 Receb 1102/8 Nisan 1691.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 270, Gömlek No: 12478 (270/12478), Tarih: 28 Muharrem 1225/24 Şubat 1713.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Üçüncü Selim (AE. SSLM.III), Dosya No: 389, Gömlek No: 22464 (389/22464), Tarih: 18 Cemaziyelevvel 1214/18 Ekim 1799.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi (HAT.), Dosya No: 263, Gömlek No: 15225 (263/15225), Tarih: H. 1210/M. 1795-1796.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Ali Emiri Üçüncü Ahmed (AE. SAMD.III), Dosya No: 200, Gömlek No: 19319 (200/19319), Tarih: 28 Şaban 1124/30 Eylül 1712.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 115, Gömlek No: 5575 (115/5575), Tarih: 12 Muharrem 1183/18 Mayıs 1769.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No:120, Gömlek No: 5817 (120 / 5817), Tarih: 12 Şaban 1242/11 Mart 1827.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 16, Gömlek No:767 (16 / 767), Tarih: 22 Cemaziyelevvel 1239/24 Ocak 1824.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 159, Gömlek No: 7547 (159 / 7547), Tarih: 24 Rebiülevvel 1220/22 Haziran 1805.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Askeriye (C.AS), Dosya No: 90, Gömlek No: 4131 (90 / 4131), Tarih: 25 Zilhicce 1225/11 Ocak 1811.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 160, Gömlek No:7568 (160 / 7568), Tarih: 20 Ramazan 1245/15 Mart 1830.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Askeriye (C.AS), Dosya No: 645, Gömlek No: 27153 (645 / 27153), Tarih: 26 Receb 1216/2 Aralık 1801.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Hatt-ı Hümâyûn Tasnifi (HAT.), Dosya No: 616, Gömlek No: 30354 (616 / 30354), Tarih: 29 Zilhicce 1232/9 Kasım 1817.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Askeriye (C.AS), Dosya No: 408, Gömlek No: 16849 (408 / 16849), Tarih: 3 Zilhicce 1235/11 Eylül 1820.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Ali Emiri Üçüncü Selim (AE.SSLM III), Dosya No: 331, Gömlek No: 119163 (331 / 119163), Tarih: 29 Zilhicce 1214/24 Mayıs 1800.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), Cevdet Bahriye (C. BH.), Dosya No: 108, Gömlek No: 5245 (108 / 5245), Tarih: 9 Şaban 1245/3 Şubat 1830.

B- Telif, Araştırma ve İnceleme Eserleri

Altı, Aziz - Başkutlu, Salih. “Bebek Peksimethanesi”. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi* 7/18 (Temmuz 2020), 419-437.

Apalı, Ali. "Osmanlı Devleti'nde Mevacib Defterleri ve Bazı Doğu Kalelerindeki Cebeciyanların Mevacib Muhasebe Kayıtları". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21/2 (Haziran 2017), 587-599.

Ateş, Oral. "Osmanlı Sefer Organizasyonlarında Asker İaşesi". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*. *8* /2 (Ekim 2020), 293-294.

Atik Gürbüz, İncinur. "Osmanlı Dönemi Metinlerinde Ekmek ve Ekmekle İlgili Anlam Çerçeveleri". *Akademik Dil ve Edebiyatı Dergisi*. *3/*4 (2019), 348-376.

Aydın, Yusuf Alperen. *Müteşebbis ve Devlet: 18. Yüzyılda Peksimetçibaşı Nureddin Ağa'nın Yükselişi*, İstanbul: Kitapevi Yayınları, 2016.

Aydın, Yusuf Alperen. *Osmanlı Denizciliği (1700-1770)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.

Aydın, Yusuf Alperen. *Sultanın Kalyonları: Osmanlı Donanmasının Yelkenli Savaş Gemileri (1701-1770)*, İstanbul: Küre Yayınları, 2011.

Aynural, Salih. *İstanbul Değirmenleri ve Fırınları Zahire Ticareti (1740-1840)*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001.

Beydilli, Kemal. "Yeniçeri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 29 Haziran 2024. https://islamansiklopedisi.org.tr/yeniceri

Bostan, İdris. *Osmanlı Bahriye Teşkilatı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2003.

Bostan, İdris. *Osmanlılar ve Deniz*, İstanbul: Küre Yayınları, 2007.

Çevik Azap, Pınar. *Tophane-i Âmire Müşiriyeti Teşkilat Yapısı*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

Çolak, Kamil. "Mısır'ın Fransızlar Tarafından İşgali ve Tahliyesi (1798-1801)". *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*. 10/2 (2008).

Demirtaş, Mehmet. *Osmanlıda Fırıncılık/17.Yüzyıl*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2008.

Demirtaş, Mehmet. *Osmanlıda Fırıncılık-Onyedinci Yüzyıl İstanbul Örneği*, Ankara: Atıf Yayınları, 2014.

Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi, 31/2015.

Ekin, Ümit. "Klasik Dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nda Karayolu Ulaşımını ve Nakliyatı Etkileyen Faktörler" (1500-1800). *Belleten. 81*/291 (Ağustos 2017), 387-418.

Emecen, Feridun M. *İstanbul'un En Uzun Dört Yılı: Taylesanizade Hafız Abdullah Efendi Tarihi (1785-1789)*, İstanbul: Tatav Yayınları, 2003.

Ertaş, Mehmet Yaşar. *Sultanın Ordusu: 1715 Mora Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik*, İstanbul: Kronik Kitap, 2018.

Evliyâ Çelebi. Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, Haz.: Robert Dankoff-Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı. Yapı Kredi Yayınları, 2006.

Genç, Mehmet. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2019.

Gündüz, Tufan. "Konar Göçer", *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 5 Aralık 2024. https://islamansiklopedisi.org.tr/konar-gocer

Gürçay, Lütfi. *Gemici Dili*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1962.

https://sozluk.gov.tr/?ara=peksimet

Kallek, Cengiz. "Çeki". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 02 Haziran 2024. https://islamansiklopedisi.org.tr/ceki

Karagöz, Hakan. *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad'ın Geri Alınması*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi/ Ph.D. Dissertation, 2008.

Kâtib Çelebi. Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr, Haz: İdris Bostan. Türkiye Bilimler Akademisi, Ankara 2018.?

Kılıçarslan, Yasemin. "Cebeci", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm* Ansiklopedisi. 4 Eylül 2024. https://islamansiklopedisi.org.tr/cebeci

Kıral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/15 (Haziran 2020), 170-189.

Koçak, Turgay. *Osmanlı Ordusu Geri Hizmet Birlikleri'nde Teşkilat ve Dönüşüm: Cebeci Ocağı*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

Kuter, Murat. *İnsan ve Ekmek*, Bursa: Kuter Yayıncılık ve Tanıtım Hizmetleri, 2011.

Kuzucu, Serhat. *Osmanlı Ordusu ve Sefer Lojistiği (1453-1789)*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2017.

Özcan, Abdülkadir. "Edirne Vakası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20 Haziran 2024. https://islamansiklopedisi.org.tr/edirne-vakasi

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1983.

Sak, Ramazan, İkbal Tuba Şahin Sak, Çağla Öneren Şendil ve Eşref Nas. "Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi". *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* 4/1 (Mayıs 2021), 227-256.

Sarı, Arif. *XVI. Yüzyılda Dulkadirli Türkmenleri*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.

Saybir, Hasan. *Bir Aile İşletmesi Olarak Gelibolu Peksimethanesi Bulgaroğulları Ailesi (1710-1861)*. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2002.

Sezgin, İbrahim. XVII-XVIII. "Yüzyıllarda Karadeniz Şehirlerinden Donanma için Peksimet Tedariki". *Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi. 7/7* (2009), 27-37.

Süleyman Nutki. *Kamus-ı Bahri*, nşr. Mustafa Pultar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

Sümer, Faruk. *Türklerde Atçılık ve Binicilik*, Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1983.

Şemseddin Sami. *Kamus-ı Türki*. nşr. Şaban Kurt. 2-1. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1978.

T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri 1798-1802 Osmanlı Fransız Harbî (Napolyon'un Mısır Seferi). Ankara: Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 1987.

T. C. Genelkurmay Başkanlığı Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Osmanlı İmparatorluğu Kara Kuvvetlerinin İdarî Faaliyetleri ve Lojistik (1299-1913). Ankara: Genelkurmay Basım Evi, 1995.

Taş, Mehmet. "18.Yüzyılda Osmanlı Donanmasına Peksimet Tedariki". *Tarih Okulu Dergisi*. *12/*39 (Nisan 2019), 286-312.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. 05. Mart. 2024. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (sozluk.gov.tr)

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Ünal, Mehmet Ali. *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta: Fakülte Kitapevi, 2002.

Ünal, Mehmet. *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2011.

Ünsal, Artun. *Nimet Geldi Ekine; Türkiye'nin Ekmeklerinin Öyküsü*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Yıldız, Hakan. *Haydi Osmanlı Sefere! Prut Seferi'nde Organizasyon ve Lojistik*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Genç, Yusuf İhsan. vd. *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, İstanbul: 2010.

EKLER

Ek-1: 28 Ağustos 1790 Tarihli Peksimet Eminliği Defterinde Topçu ve Top Arabacılarına Verilen Peksimetler

Sıra No	Peksimet Verilenler	Peksimet Verilenlerin Bulunduğu Yer	Peksimet Miktarı (Kantar)	Peksimetin Verildiği Tarih
1	Topçular/Top Arabacıları	Varna Kalesi	0,5	2 Kasım 1787
2	Topçular/Top Arabacıları	Keligra Kalesi	1	13 Kasım 1787
3	Serasker İsmail'in Emrindeki Topçular	İstanbul	75	22 Kasım 1787
4	Topçular/Top Arabacıları	İsmail	1	23 Kasım 1787
5	Topçular/Top Arabacıları	İskenderiye-i Arnavudluk(İşkodra)	0,5	24 Kasım 1787
6	Topçular/Top Arabacıları	Sinop Kalesi	1	17 Aralık 1787
7	Topçular/Top Arabacıları	Bender Kalesi	1,5	8 Şubat 1788
8	Top Arabacıları	İsakcı İskelesi	26,5	17 Şubat 1788
9	Topçular/Top Arabacıları	Tekfurdağı	25,5	19 Şubat 1788
10	Topçular/Top Arabacıları	Varna İskelesi	0,5	25 Şubat 1788
11	Topçular/Top Arabacıları	Tekfurdağı İskelesi	0,5	26 Şubat 1788
12	Topçular/Top Arabacıları	Tekfurdağı İskelesi	202	9 Mart 1788
13	Topçular/Top Arabacıları	İsakcı	1	24 Mart 1788
14	Topçular/Top Arabacıları	Tekfurdağı İskelesi	2	31 Mart 1788
15	Seraskerin Emrindeki Topçular	İstanbul	1	20 Mayıs 1788
16	Topçular/Top Arabacıları	İstanbul	0,5	16 Temmuz 1788
17	Topçular/Top Arabacıları	Feth-i İslam Kalesi	0,5	16 Temmuz 1788
18	Topçular/Top Arabacıları	Resava Kalesi	0,5	27 Temmuz 1788

19	Topçular/Top Arabacıları	……? Kalesi	0,5	21 Temmuz 1798
20	Topçular/Top Arabacıları	Giresun Kalesi	0,5	1 Ağustos 1788
21	Topçular/Top Arabacıları	Kili Kalesi	0,5	17 Temmuz 1788
22	Topçular/Top Arabacıları	Silistre Kalesi	0,5	24 Ağustos 1788
23	Topçular/Top Arabacıları	Sağrı Kalesi	1	8 Ağustos 1788
24	Topçular/Top Arabacıları	Varna	0,5	5Ağustos 1788
25	Topçular/Top Arabacıları	Faş Kalesi	0,5	16 Eylül 1788
26	Topçular/Top Arabacıları	Özi Kalesi	9	21 Eylül 1788
27	Topçular/Top Arabacıları	……? Kalesi	0,5	30 Eylül 1788
28	Topçular/Top Arabacıları	Keligra Kalesi	0,5	26 Ekim 1788
29	Topçular/Top Arabacıları	Samsun Kalesi	0,5	26 Ekim 1788
30	Topçular/Top Arabacıları	Boğaz	1	5 Kasım 1788
31	Topçular/Top Arabacıları	Sudan	3	28 Kasım 1788
32	Topçular/Top Arabacıları	Sina	3	8 Ocak 1789
33	Topçular/Top Arabacıları	Bosna	0,5	18 Ocak 1789
34	Topçular/Top Arabacıları	Kulaç Girid?	0,5	30 Ocak 1789
35	Topçular/Top Arabacıları	Varna İskelesi	1	8 Şubat 1789
36	Topçular/Top Arabacıları	……?	0,5	19 Şubat 1789
37	Topçular/Top Arabacıları	Varna İskelesi	1	27 Mart 1789
38	Topçular/Top Arabacıları	……? Kalesi	0,5	3 Mayıs 1789
39	Topçular/Top Arabacıları	Sinop Kalesi	0,5	29 Nisan 1789
40	Topçular/Top Arabacıları	Varna İskelesi	0,5	1 Mayıs 1789

41	Topçular/Top Arabacıları	Varna	5,5	18 Mayıs 1789
42	Topçular/Top Arabacıları	Akkirman Kalesi	0,5	20 Mayıs 1789
43	Topçular/Top Arabacıları	Soğucak Kalesi	0,5	16 Haziran 1789
44	Topçular/Top Arabacıları	……?	0,5	22 Kasım 1789
45	Topçular/Top Arabacıları	Havari	0,5	3 Haziran 1790
46	Topçular/Top Arabacıları	Varna	0,5	6 Haziran 1790
47	Topçular/Top Arabacıları	İbrail Kalesi	0,5	2 Temmuz 1790
48	Topçular/Top Arabacıları	Soğucak Kalesi	0,5	19 Mayıs 1790
49	Topçular/Top Arabacıları	Varna	0,5	15 Temmuz 1790
50	Topçular/Top Arabacıları	Keligra	0,5	15 Temmuz 1790
51	Topçular/Top Arabacıları	Manastır	8,5	17 Ekim 1789
52	Topçular/Top Arabacıları	Ayana	8	12 Mayıs 1790
53	Topçular/Top Arabacıları	Ayana	6,5	15 Haziran 1790
54	Topçular/Top Arabacıları	Varna	5,5	10 Temmuz 1790
55	Topçular/Top Arabacıları	Sinop Kalesi	0,5	27 Temmuz 1790
Toplam: 406,5				

Ek-2: 22 Ağustos 1771 Tarihinde Çeşitli Kazalardan Toplanıp Sinop İskelesinden Kırım Taraflarına Geçirilmesi Emredilen Asker Gruplarına Verilen Peksimet Miktarının Dağılımı

Sayı No	**Askerlerin Toplandığı Kaza Adı**	**Peksimet Verilenler**	**Peksimet Verilenlerin Maiyetindeki Asker Sayısı**	**Askere Verilen Peksimet Kantar Miktarı**
1	Tokat	Serdengeçdi-i Cedid Hacı Mustafa Ağa	390	70
2	Taşkebir	Serdengeçdi-i Cedid Bezirzade Mehmed Ağa	471	70
3	Boyabad	Serdengeçdi Nimetliceoğlu? Mehmed Ağa	450	Un Verilmiştir
4	Boyabad	Boyabad Serdarı Hacı Ali Ağa	264	68
5	Boyabad	Serdengeçdi-i Cedid Kara Ali Ağa	700	Un Verilmiştir
6	Ayandon	Ayandon Serdarı Ali Ağa	270	70
7	Tosya	Mahmud Alemdar-ı Atik	49	16,5
8	Zileli	Hacı Osman Ağa-yı Atik	60	20
9	Akkaya	Akkaya Serdarı Hasan Ağa	300	70
10	Boyabad	Mehmed ve Ahmed ve Hasan Ağa-yı Atik	120	35
11	Gümüş	Mustafa Ağa-yı Atik ve Alemdar Ali	56	11,5
12	Tokat	Serdengeçdi-i Cedid Beyzade Bekir Ağa	165	55
13	Tokat	Serdengeçdi-i Cedid Bekir Beyzade Hasan Ağa	165	55
14	Taşkebir	Ayandan Eski Alemdar İsmail	20	6,5
15	Taşkebir	Hacı Halil Alemdar	15	5
16	Kastamonu	Alemdar Hüseyin	99	25
17	Çorum	Alemdar Ahmed Ma’a Tevâbi	30	10

18	İskilip	Seyyid Mehmed Alemdar Ma'a Tevâbi	30	10
19	Tosya	Serdengeçdi-i Cedid Hacı Bekir Ağa	330	83
20	Amasya	Gönüllü Yüzbaşıoğlu Mustafa Ağa	480	115
21	Gönüllü Araç	Seyyid Bekir Ağa	270	70
22	Taşkebir	Serdengeçdi-i Cebehane Veli Ağa	221	Un Verilmiştir
23	Ayandon	Gönüllü Kara İbrahim Ağa	221	63,5
24	Çorum	Çorum Serdarı Caferdioğlu Mustafa Ağa	700	104
25	Çorum	Serdengeçdi-i Cedid İbrahim Ağa	900	150
26	Kastamonu	Mehmed ve Ahmed ve Fikri Ağa-yı Atik	30	10
27	Boyabad	Araboğlu Ağa-yı Atik	90	30
28	Tosya	Ahmed ve İsmail Ağa-yı Atik	33	11
29	Tokat	Serdengeçdi-i Latif Ağa	225	70
30	İskilip	Serdengeçdi-i Cedid Ali Ağa	360	100
31	İskilip	Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa	300	90
32	Taşkebir	Ahmed Ağa-yı Atik Ma'a Tevâbi	102	20
33	Kastamonu	Seyyid Mehmed Alemdar-ı Atik	60	20
34	İstefan	Hatib Ağa-yı Atik	27	9
35	Boyabad	Serdengeçdi-i Cedid Cafer Ağa	665	Un Verilmiştir
36	Taşkebiri	Taşkebir Serdarı Mehmet Ağa	480	140
37	Kargı	Kargı Serdarı Hasan Ağa	248	62
38	Tosya	Serdengeçdi-i Cedid Neferzade Ahmed Ağa	330	Un Verilmiştir

39	Tokat	Serdengeçdi-i Cedid ……? Ağa	165	55
40	Tokat	Serdengeçdi-i Hacı Halil Ağa	165	50
41	Tokat	Serden geçdi Cedid İbrahim Ağa	165	50
42	Boyabad	Serdengeçdi-i Cedid Ali Ağa	720	240
43	Tosya	Serdengeçdi-i Cedid Hacı Bekir Ağa	295	98
44	Tosya	Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa	294	98
45	Çorum	Ömer Ağa-yı Atik ve Hasan Alemdar	72	24
46	Kastamonu	Seyyid Ali ve Varoş Mehmed Alemdar	72	24
47	Çorum	Mehmed Ağa-yı Atik ve ……? Alemdar	63	21
48	Çorum	Hasan Alemdar Atik	36	12
49	Kastamonu	Hacı Mehmed ve Hacı Ali Ağa ve Alemdar	60	20
50	Kargı	Mustafa Alemdar Ma'a Tevâbi	24	8
51	Kastamonu	Mustafa ve İbrahim Alemdar	30	10
52	Taşkebir-i	Ahmed Alemdar-ı Atik	60	20
53	Tosya	Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa	312	84
54	Tosya	Gönüllü Hasan Ağa	330	80
55	Tosya	Serdengeçdi-i Cedid Ahmed Ağa	240	80
56	Taşkebir	İbrahim Alemdar-ı Atik	18	6
57	İskilip	Ömer Ağa-yı Atik	90	30
58	Çorum	Musa Alemdar Ma'a Tevâbi	37	12,5
59	Çorum	Hüseyin Alemdar ve Tevâbi	9	3

60	Çorum	Gönüllü Ömer Ağa	62	20,5
61	Tosya	Gönüllü Seyyid Hasan Efendi	21	7
62	Boyabad	Ahmed Alemdar ve Tevâbi	37	12,5
63	Tosya	Nailoğlu Ahmed Alemdar	15	5
64	Kastamonu	Ahmed Alemdar-ı Atik	45	15
65	Mergüze	Süleyman Alemdar	45	15
66	İskilip	Gönüllü Kirman Mehmed Ağa	90	30
67	Ayandon	Gönüllü Feyzi Ağa	160	53,5
68	Boyabad	Gönüllü Tellioğlu	240	80
79	Hacı Hamza	Hacı Hamza Serdarı Ahmed Ağa	90	30
70	Çorum	İsmail Alemdar ve Tevâbi	68	22,5
71	Kastamonu	Eski Ağa Bekir Efendizade	66	22
72	Tosya	Eski Alemdar Ahmed ve Osman	24	8
73	Tosya	Derviş Mehmed Alemdar	15	5
74	Boyabad	Eski Bekçi Ahmed Ağa	24	8
75	Kastamonu	Hacı Mustafa Ağa Alemdar	87	29
76	Kastamonu	Hüseyin Ağa-yı Atik	47	15,5
77	Boyabad	Hasan Alemdar Atik	18	6
78	Kargı	Mustafa Ağa-yı Atik	18	6
79	Taşkebiri	Mustafa Alemdar ve Tevâbi	36	12
80	Boyabad	Ahmed Alemdar	21	7

81	Kastamonu	Seyyid Ali Alemdar ve Tevâbi	60	20
82	Gümüş	Serdar Abdulkadir Ağa	47	15,5
83	Amasya	Gönüllü Hacı Salih Ağa	90	30
84	Öküz	Serdar Mehmed Ağa	30	10

Ek-3: Sefer'de Askerlerin Mühimmatı İçin ve Konya'da Dergâh-ı Âli Yeniçerileri İçin Ambara Konulan ve Deveciler İle Neferlerine Dağıtılan Peksimetleri Gösteren Peksimet Eminliği Defterlerinden 13 Temmuz 1627 Tarihli Defter.

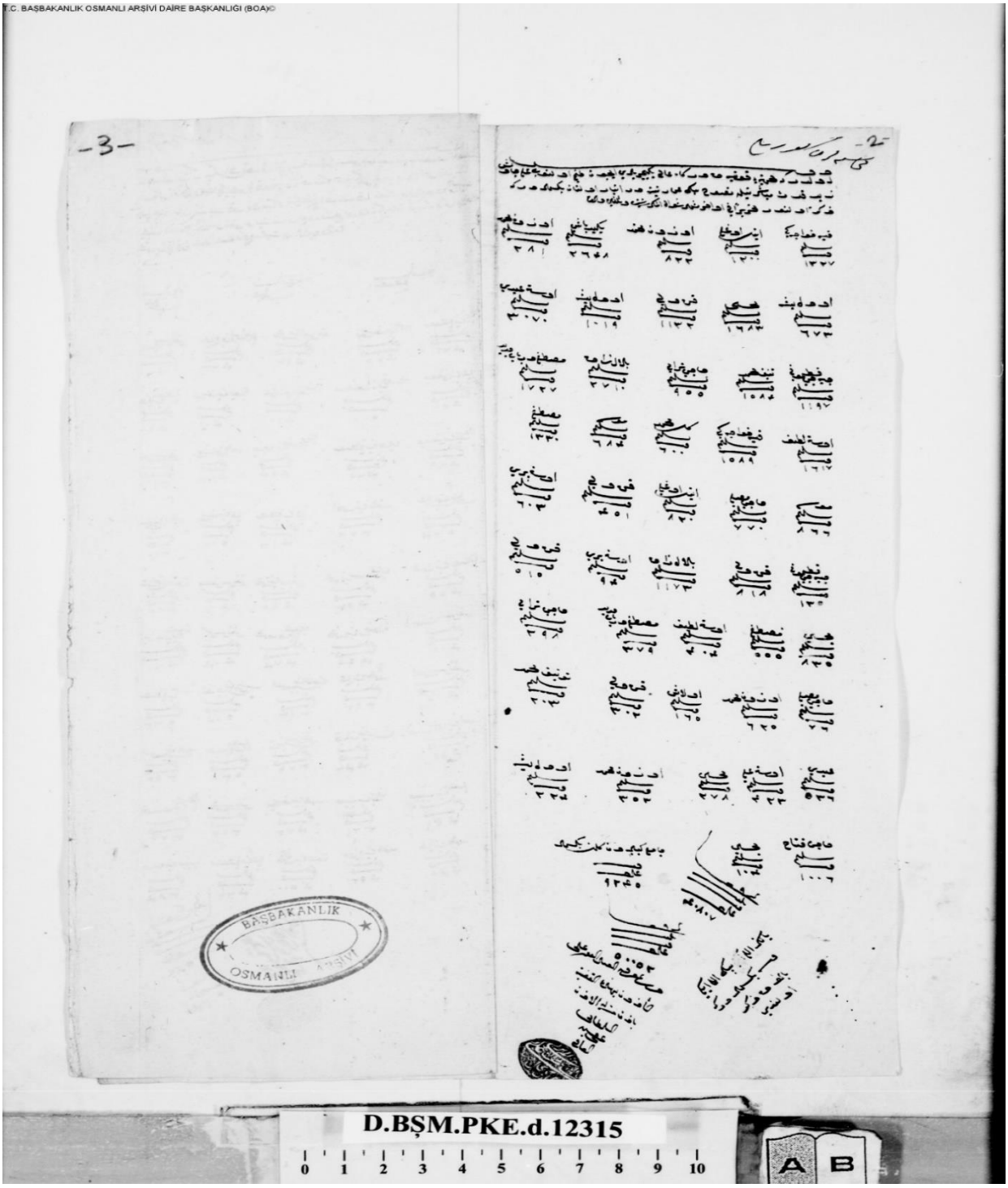

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA)©

D.BŞM.PKE.d.12315

Ek-4: Sinop İskelesinden Kırım Taraflarına Geçirilmesi Emredilen Asker Gruplarına Verilen Peksimetleri Gösteren Peksimet Eminliği Defterlerinden 22 Ağustos 1771 Tarihli Defter.

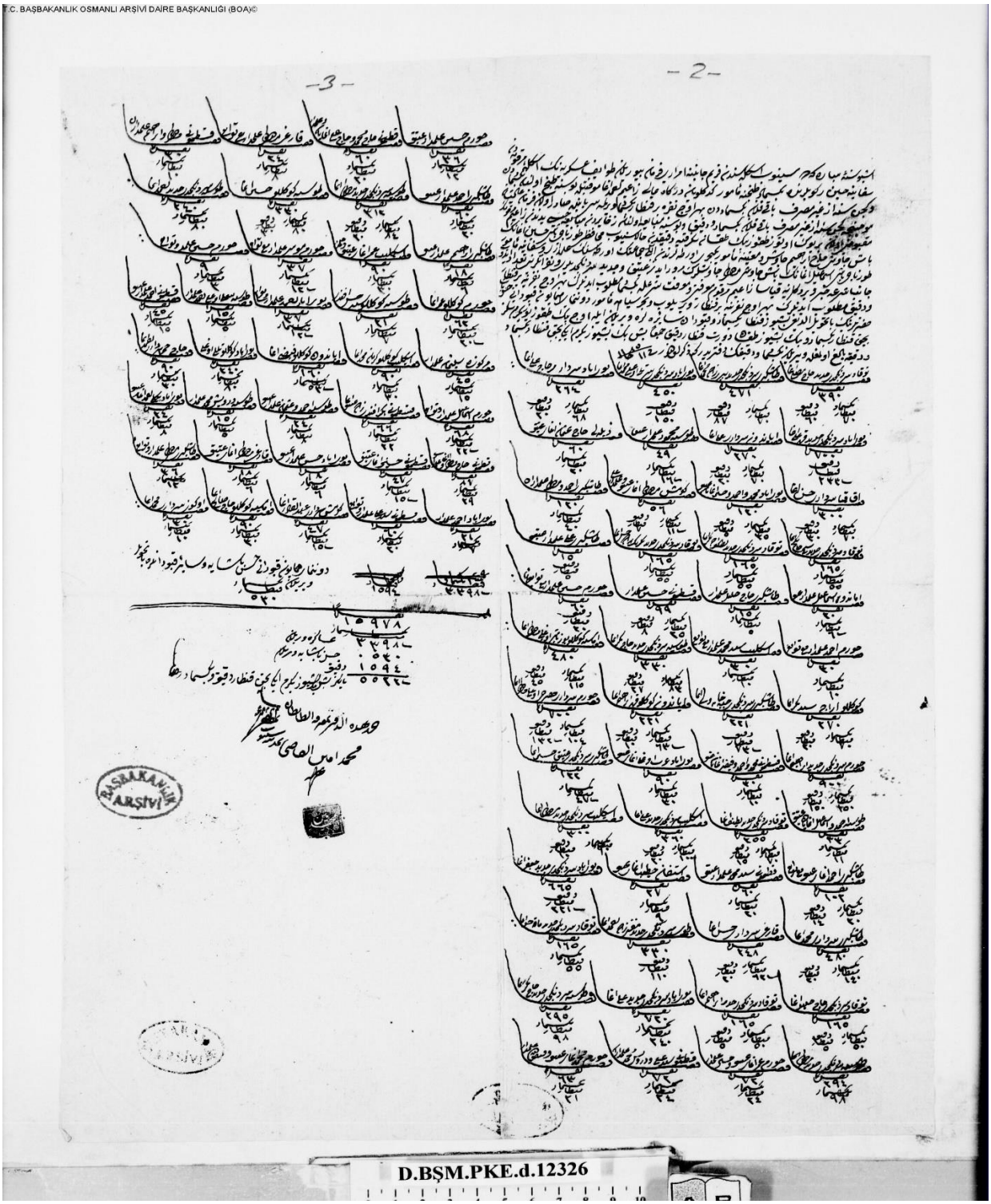

Ek-5: Sinop İskelesinden Kırım Taraflarına Geçirilmesi Emredilen Asker Gruplarına Verilen Peksimetleri Gösteren Peksimet Eminliği Defterlerinden 22 Ağustos 1771 Tarihli Defterin Çeviri Yazımı

İşbu sene-i mübarekede Sinob İskelesi'nden Kırım canibine imrâr-ı ferman buyurulan tavâif-i askeriyenin iskele-i merkumeden sefaîne hîn-i rükûblarında peksimad tabhına ma`mur Gedüklüyan-ı Dergâh-ı Âlî zâim Ahmed Ağa marifetiyle bu sene tabh olunan peksimaddan ve geçen sene ez-gayr-i masârıf bâkî kalan peksimaddan beher üç nefere bir kantar peksimad verilmesi bâbında sâdır olan ferman-ı âlişân mucibince geçen sene ez-gayr-i masârıf bâkî kalan peksimad ve dakik ve bu sene mübâyâ olunan zahayirden mübâyâcı birinden zâim merkûmun makbuzu olan bir yük otuz dokuz bin doksan sekiz kıyye dakikten hâlâ Sinob Muhafızı Turnacı Başı Hüseyin Ağa'nın Başçavuşu Hacı İbrahim Çavuş ve maiyetine me'mur yeniçeri ortalarından iki cemaâtin ortasının alemdârı ve sefaîne me'mur Turnacıbaşı İsmail Ağa'nın Başçavuşu Mustafa Çavuşların mürûr iden atîk ve cedîd serdengeçdileri ve neferâtlarını ta'dâd idüb ve canib-i şer'iye haber verdiklerine kıyasen zâim-i merkûm marifeti ve marifet-i şer'le peksimad matlûb idenlerin beher üç neferine bir kantar ve dakik matlûb idenlerin beher üç neferine bir kantar virülüb bahr-i siyâha me'mur Donanma-yı Hümâyûn Kapudânı Hasan Paşa hazretlerinin ba-tahvil aldığı beş yüz kantar peksimad ve kapudân-ı sâirelere verilen ile üç bin dokuz yüz yirmi sekiz buçuk kantar peksimad ve bin beş yüz doksan dört kantar dakik cem`an beş yüz yirmi iki buçuk kantar peksimad ve dakike bâliğ olmağla virilen peksimad ve dakikin defteridir ki zikr olunur Fî 11 Cemaziye'l-evvel Sene 1185.

Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Cedid Hacı Mustafa Ağa Neferan 390 Peksimad Kantar 70 Dakik Kantar 60	Kaza-i Taşkebir Serdengeçdi-i Cedid Bezirzade Mehmed Ağa Neferan 471 Peksimad Kantar 70 Dakik Kantar 87	Kaza-i Boyabad Serdengeçdi-i Nimetlice? oğlu Mehmed Ağa Neferan 450 Dakik Kantar 150	Kaza-i Boyabad Serdarı Hacı Ali Ağa Neferan 264 Peksimad Kantar 68 Dakik, Kantar 20
Kaza-i Boyabad Serdengeçdi-i Cedid Kara Ali Ağa Neferan 700 Dakik Kantar 233 buçuk	Kaza-i Ayandon Serdarı Ali Ağa Neferan 270 Peksimad Kantar 70 Dakik Kantar 20	Kaza-i Tosya Mahmud Alemdar-ı Atik Neferan 49 Peksimad Kantar 16 buçuk	Kaza-i Zileli Hacı Osman Ağa-yı Atik Neferan 60 Peksimad Kantar 20
Kaza-i Akaya Serdarı Hasan Ağa Neferan 300 Peksimad Kantar 70 Dakik Kantar 30	Kaza-i Boyabad Mehmed ve Ahmed ve Hasan Ağa-yı Atik Neferan 120 Peksimad Kantar 35 Dakik Kantar 5	Kaza-i Gümüş Mustafa Ağa-yı Atik ve Alemdar Ali Neferan 56 Peksimad Kantar 11 buçuk Dakik Kantar 7	Kaza-i Taşkebir Ahmed ve Mustafa Alemderan Neferan 120 Peksimad Kantar 40

Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Cedid El-Hac Bekir Ağa Neferan 165 Peksimad Kantar 55	Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Cedid Beyzade Bekir Ağa Neferan 165 Peksimad Kantar 55	Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Cedid Bekir Beyzade Hasan Ağa Neferan 165 Peksimad Kantar 55	Kaza-i Taşkebir Ali Alemdar-ı Atik Neferan 15 Dakik 5
Kaza-i Ayandon İsmail Alemdar-ı Atik Neferan 20 Peksimad Kantar 6 buçuk	Kaza-i Taşkebir Hacı Halil Alemdar Neferan 15 Peksimad Kantar 5	Kaza-i Kastamonu Hüseyin Alemdar Neferan 99 Peksimad Kantar 25 Dakik Kantar 8	Kaza-i Çorum Hüseyin Alemdar ma’a tevâbi Neferan 60 Dakik Kantar 30
Kaza-i Çorum Ahmed Alemdar ma’a tevâbi Neferan 30 Peksimad Kantar 10	Kaza-i İskilip Seyyid Mehmed Alemdar ma’a tevâbi Neferan 30 Peksimad Kantar 10	Kaza-i Tosya Serdengeçdi-i Cedid Hacı Bekir Ağa Neferan 330 Peksimad Kantar 83 Dakik Kantar 27	Kaza-i Amasya Gönüllü Yüzbaşıoğlu Mustafa Ağa Neferan 480 Peksimad Kantar 115 Dakik Kantar 45

Kaza-i Gönüllü Araç Seyyid Bekir Ağa Neferan 270 Peksimad Kantar 70 Dakik Kantar 20	Kaza-i Taşkebir Serdengeçdi-i Cebehane Veli Ağa Neferan 221 Dakik Kantar 73 buçuk	Kaza-i Ayandon Gönüllü Kara İbrahim Ağa Neferan 221 Peksimad Kantar 63 buçuk Dakik Kantar 10	Kaza-i Çorum Serdarı Hasırcı Oğlu Mustafa Ağa Neferan 700 Peksimad Kantar 104 Dakik Kantar 132 buçuk
Kaza-i Çorum Serdengeçdi-i Cedid İbrahim Ağa Neferan 900 Peksimad Kantar 150 Dakik Kantar 150	Kaza-i Kastamonu Mehmed ve Ahmed ve Fikri Ağa-yı Atik Neferan 30 Peksimad Kantar 10	Kaza-i Boyabad Araboğlu Ağa-yı Atik Neferan 90 Peksimad Kantar 30	Kaza-i Taşkebir Serdengeçdi-i Atik Hasan Ağa Neferan 122 Peksimad Kantar 90 Dakik Kantar 10
Kaza-i Tosya Ahmed ve İsmail Ağa-yı Atik Neferan 33 Peksimad Kantar 11	Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Latif Ağa Neferan 225 Peksimad Kantar 70 Dakik Kantar 15	Kaza-i İskilip Serdengeçdi-i Cedid Ali Ağa Neferan 360 Peksimad Kantar 100 Dakik Kantar 20	Kaza-i İskilip Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa Neferan 300 Peksimad Kantar 90 Dakik Kantar 10

Kaza-i Taşkebir Ahmed Ağa-yı Atik ma'a tevâbi Neferan 102 Peksimad Kantar 20 Dakik Kantar 14	Kaza-i Kastamonu Seyyid Mehmed Alemdar-ı Atik Neferan 60 Peksimad Kantar 20	Kaza-i İstefan Hatib Ağa-yı Atik Neferan 27 Peksimad Kantar 9	Kaza-i Boyabad Serdengeçdi-i Cedid Cafer Ağa Neferan 665 Dakik Kantar 221 buçuk
Kaza-i Taşkebir Serdarı Mehmet Ağa Neferan 480 Peksimad Kantar 140 Dakik Kantar 20	Kaza-i Kargı Serdarı Hasan Ağa Neferan 248 Peksimad Kantar 62 buçuk Dakik Kantar 20	Kaza-i Tosya Serdengeçdi-i Cedid Neferzade Ahmed Ağa Neferan 330 Dakik Kantar 110	Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Cedid …..? Ağa Neferan 165 Peksimad Kantar 55
Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Hacı Halil Ağa Neferan 165 Peksimad Kantar 50 Dakik Kantar 5	Kaza-i Tokad Serdengeçdi-i Cedid İbrahim Ağa Neferan 165 Peksimad Kantar 50 Dakik Kantar 5	Kaza-i Boyabad Serdengeçdi-i Cedid Ali Ağa Neferan 720 Peksimad Kantar 240	Kaza-i Tosya Serdengeçdi-i Cedid Hacı Bekir Ağa Neferan 295 Peksimad Kantar 98

Kaza-i Tosya? Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa Neferan 294 Peksimad Kantar 98	Kaza-i Çorum Ömer Ağa-yı Atik ve Hasan Alemdar Neferan 72 Peksimad Kantar 24	Kaza-i Kastamonu Seyyid Ali ve Varoş Mehmed Alemdaran Neferan 72 Peksimad Kantar 24	Kaza-i Çorum Mehmed Ağa-yı Atik ve ...? Alemdar Neferan 63 Peksimad Kantar 21
SAHİFE 3			
Kaza-i Çorum Hasan Alemdar Atik Neferan 36 Peksimad Kantar 12	Kaza-i Kastamonu Hacı Mehmed ve Hacı Ali Ağa ve Alemdar Neferan 60 Peksimad Kantar 20	Kaza-i Kargı Mustafa Alemdar ma'a tevâbi Neferan 24 Peksimad Kantar 8	Kaza-i Kastamonu Mustafa ve İbrahim Alemdar Neferan 30 Peksimad Kantar 10
Kaza-i Taşkebir Ahmed Alemdar-ı Atik Neferan 60 Peksimad Kantar 20	Kaza-i Tosya Serdengeçdi-i Cedid Mustafa Ağa Neferan 312 Peksimad Kantar 84 Dakik Kantar 20	Kaza-i Tosya Gönüllü Hasan Ağa Neferan 330 Peksimad Kantar 80 Dakik Kantar 30	Kaza-i Tosya Serdengeçdi-i Cedid Ahmed Ağa Neferan 240 Peksimad Kantar 80

Kaza-i Taşkebir İbrahim Alemdar-ı Atik Neferan 18 Peksimad Kantar 6	Kaza-i İskilip Ömer Ağa-yı Atik Neferan 90 Peksimad Kantar 30	Kaza-i Çorum Musa Alemdar ma'a tevâbi Neferan 37 Peksimad Kantar 12 buçuk	Kaza-i Çorum Hüseyin Alemdar ve tevâbi Neferan 9 Peksimad Kantar 3	
Kaza-i Çorum Gönüllü Ömer Ağa Neferan 62 Peksimad Kantar 20 buçuk	Kaza-i Tosya Gönüllü Seyyid Hasan Efendi Neferan 21 Peksimad Kantar 7	Kaza-i Boyabad Ahmed Alemdar ve tevâbi Neferan 37 Peksimad Kıyye/Kantar 12 buçuk	Kaza-i Tosya Nailoğlu Ahmed Alemdar Neferan 15 Peksimad Kantar 5	Kaza-i Kastamonu Ahmed Alemdar-ı Atik Neferan 45 Peksimad Kantar 15
Kaza-i Mergüze Süleyman Alemdar Neferan 45 Peksimad Kantar 15	Kaza-i İskilip Gönüllü Kirman Mehmed Ağa Neferan 90 Peksimad Kantar 30	Kaza-i Ayandon Gönüllü Feyzi Ağa Neferan 160 Peksimad Kantar 53 buçuk	Kaza-i Boyabad Gönüllü Tellioğlu Neferat 240 Peksimad Kantar 80	Kaza-i Hacı Hamza Serdarı Ahmed Ağa Neferat 90 Peksimad Kantar 30
Kaza-i Çorum İsmail Alemdar ve tevâbi Neferat 68 Peksimad Kantar 22 buçuk	Kaza-i Boyabad Bekçi Ahmed Ağa-yı Atik Neferan 24 Peksimad Kantar 8	Kaza-i Kastamonu Hacı Mustafa Ağa Alemdar Neferat 87 Peksimad Kantar 29	Kaza-i Kastamonu Hüseyin Ağa-yı Atik Neferat 47 Peksimad Kantar 15 buçuk	Kaza-i Boyabad Hasan Alemdar Atik Neferat 18 Peksimad Kantar 6

Kaza-i Kargı Mustafa Ağa-yı Atik Neferat 18 Peksimad Kantar 6	Kaza-i Taşkebir Mustafa Alemdar ve tevâbi Neferat 36 Peksimad Kantar 12	Kaza-i Boyabad Ahmed Alemdar Neferat 21 Peksimad Kantar 7	Kaza-i Kastamonu Seyyid Ali Alemdar ve tevâbi Neferat 60 Peksimad Kantar 20	Kaza-i Gümüş Serdarı Abdulkadir Ağa Neferat 47 Peksimad Kantar 15 buçuk
Kaza-i Amasya Gönüllü Hacı Salih Ağa Neferat 90 Peksimad Kantar 30	Kaza-i Öküz Serdarı Mehmed Ağa Neferat 30 Peksimad Kantar 10	Cem'an Yekün Peksimad Kantar 3398 buçuk	Cem'an Dakik Kantar 1594	Donanma-yı Hümâyûn Kapudânı Hasan Paşa ve sâir kapudânlarına ba-tahvil verilen Peksimad Kantar 53
Cem'an Yekün Neferat 15978 Peksimad Kantar 3398,5 Asâkire verilen 0530 Hasan Paşa'ya verilen 1594 Dakik =5522,5 yalnız beş bin beş yüz yirmi iki buçuk kantar dakik peksimaddır ki Hurrire hazihi'defter menekahu ve'l-tantan? Mehmed Emin el-kâdi be-medine-i Sinob ufye anhu				

ÖZGEÇMİŞ